

KUMLA PRÄSTGÅRD (se artikel sid 2) Foto Ove Haglund

KUMLA

UTGIVARE
NILS HELANDER

1978

49:e årgången

JULBLAD

En viktig affär

Står Ni i begrepp att sälja eller köpa fastighet kontakta

SPARBANKERNAS FASTIGHETSBYRÅ

Köpmangatan 11-13, Kumla - Tel. 019/754 90

KUMLABYGDEN

Forntid - Nutid - Framtid

Redigerad av Jonas L:son Samzelius
och Tage Tapper

Band I: BERG, JORD OCH SKOGAR
Av Josef Eklund, Arvid Bergdahl och Sten Florin

☆

Band II: FORNTIDSLIV
Av Sune Lindqvist

☆

Band III: ORTNAMN OCH BEBYGGELSE-
HISTORIA
Av Lars Hellberg

☆

Band IV: GÄRD, BY OCH SAMHÄLLE
Av David Hannerberg

DISTRIBUTION:

KUMLA BOKHANDEL

VÄLJ *gardinerna*

hos

Hills

Torget
Tel. 704 46

KUMLA KYRKA

Från bokbordet i kyrkan
säljes

KUMLA KYRKOR

en volym i serien Sveriges kyrkor

Den mest utförliga skriften om kyrkorna i
Kumla församling från medeltiden till vår tid.

Vykort med motiv från kyrkan

Där finns också aktuell uppbyggelse-litteratur, grammo-
fonskivor samt lösnummer av Vår kyrka m m

Bokbordet är tillgängligt hela den tid kyrkan
hålles öppen

Kristus den utsatte

Julbetraktelse av kyrkoherde Björn Svärd

Och hon födde sin förstfödde son och lindade honom och lade honom i en krubba, ty det fanns icke rum för dem i härbärgen. (Luk. 2: 7)

Utsatt var Jesus där han låg i krubban och utsatt har han fortsatt att vara. Han var hotad till livet redan vid sin födelse. Men när hotet gick i uppfyllelse var hans verk redan fullbordat och bortgången blev ett återvändande.

Utsatt har också hans ord blivit. Processen att söka omforma Jesu ord efter egna ideal och värderingar var i full gång redan under apostlarnas tid. I själva apostlakretsen bland de hebreiska kristna höll Jesus sakta men säkert på att anpassas efter samtida judiskt mönster. Om utvecklingen hade fått fortsätta hade Kristus omformats till att bli en judarnas och enbart en judarnas frälsare. Omskärelse, lagobservans enligt dåtida lagtolkning och praxis hade blivit nödvändiga beståndsdelar i en kristens liv.

Men trots att allt pekade på seger för dem som sökte anpassa ordet efter sitt eget livsmönster blev det inte som man väntade. Jesu eget budskap segrade och fick sitt tydliga genomslag i bibeln. Vi kan tydligt se skillnaden mellan äkta vara och ett förvanskat budskap om vi jämför evangeliernas skildringar med de nästan samtida så kallade apokryfa evangelierna (se apokryferna till NT, Proprius förlag -72).

Det är inte de direkta motståndarna till evangeliet som har åstadkommit de svåraste angreppen på Kristus. Deras syften är alltid så tydliga, deras metoder så genomskinliga, att de alltid varit lätta att avslöja. De försåtliga, ofta omedvetna, försöken av Jesu vänner att anpassa Jesus efter eget tyckande, att infoga honom i sitt eget system, har inneburit svårare påfrestningar för vår Herre.

Kumlaborna har sedan över hundra år haft ord om sig att tillhöra Jesu speciella vänner. Vår hembygd har haft

lyckan att för hundra år sedan på ett oväntat sätt, genom människor som till synes varken var vigda eller kallade, i grunden bli förvandlad. Det var väckelsen som bröt igenom, en väckelse som kännetecknades av djup och innerlig kristuskärlek av frigörande slag. Mycken djup glädje har detta åstadkommit och stor olycka har därigenom undvikits. Supseden har åtminstone tidigare hållits under en relativ kontroll. Emigrationen från Kumla till Nordamerika var begränsad. Vi behövde helt enkelt inte flytta. De flesta barn som fötts i vår hembygd har fått en trygg barndom. Detta för att nämna några exempel på det goda vi fått njuta. Men väckelsen har stannat upp. Vårt kära Kumla ser idag ut som vilken annan stad som helst. Vad kan nu detta bero på? Har Kristus förlorat sin kraft?

Nej, men han lider under att vi burit hand på honom. Hans budskap har blivit anpassat efter livsmönster som är våra men inte hans. Så blev det redan mycket snart även i väckelsens Kumla. Kyrka och frikyrka fungerar idag mer eller mindre som slutna enheter som inte förmår nå utanför de egna leden eller stimulera till nytänkande. Kristi ord tolkas och utlägges så att det blir ofarligt, mildt och menlöst, när det rätt uttolkat skulle innebära att både predikant och församling förvandlades.

Men historien lär oss att inte misströsta. Som Kristus lider bland oss har han lidit oändligt många gånger förr. Alltid har han varit den utsatte. Men ändå segrar han till slut på ett oväntat sätt genom människor som vi alls inte förbinder med Jesu kärlek. Gud give att han därför vill ta också mig i sin tjänst. □

Kyrkolandskapet i Kumla – II

I föregående nummer av Kumla julblad lämnades en beskrivning av hur Kumla kyrkogård utvecklats fram till våra dagar. Där utlovades också en fortsättning på beskrivningen om hur andra delar av det vi i dag kallar kyrkolandskapet i Kumla vuxit fram.

Denna beskrivning kommer att handla dels om byggnaderna på mangårdstomten vid Kumla prästgård, alltså den som ligger öster om vägen dels om den park och trädgård som ligger därintill. De övriga husen — ekonomibyggnaderna — som ligger väster om landsvägen lämnas utanför.

Skildringen bygger främst på protokoll från ekonomiska besiktningar av kyrkoherdebostället. Vid sidan om dessa har kartor, protokoll och räkenskaper använts.

Det är ett myller av hus som beskrivs i de gamla protokollen från Kumla prästgård. En del av dem har tillhört kyrkoherdarna enskilt, en del har varit församlingens laga hus på prästgården. Att samma hus under olika perioder varit både pastors eget och församlingens gör inte det hela lättare. Till och med har det förekommit att församling och pastor samtidigt ägt var sin del i samma hus.

Under nästan hela den tid redogörelsen omfattar så har det liksom i dag funnits två bostadshus på gårdstomten. Undantaget utgör perioden 1911—1967 då där fanns blott ett bostadshus.

Vilket av husen som varit det äldsta eller det ursprungliga går inte nu att fastställa. En sen uppgift om att den norra byggnaden ursprungligen skulle vara från 1622 kan vara riktig. När den förra östra byggnaden uppfördes finns inte angivet i de källor som anlitas.

Om man går till den äldsta nu tillgängliga källan, kartan över Kumla by 1699, så visar den på platsen en med flera huslängor kringbyggd gård. I norr och öster ligger de två sätesbyggnaderna, i väster ett antal bodar förmodligen sammanbyggda med ett plank i vilket det fanns en port som kunde stängas mellan gården och vägen. Längan i söder är svårare att beskriva.

Omkring femton år senare — den 13 oktober 1714 — hölls "huusebesigtning för prästegården". Prosten Florsundii arvingar avträdde och "prosten högvördige och högvällärde magister Nicolaus Aalgreen" tillträdde bostället.

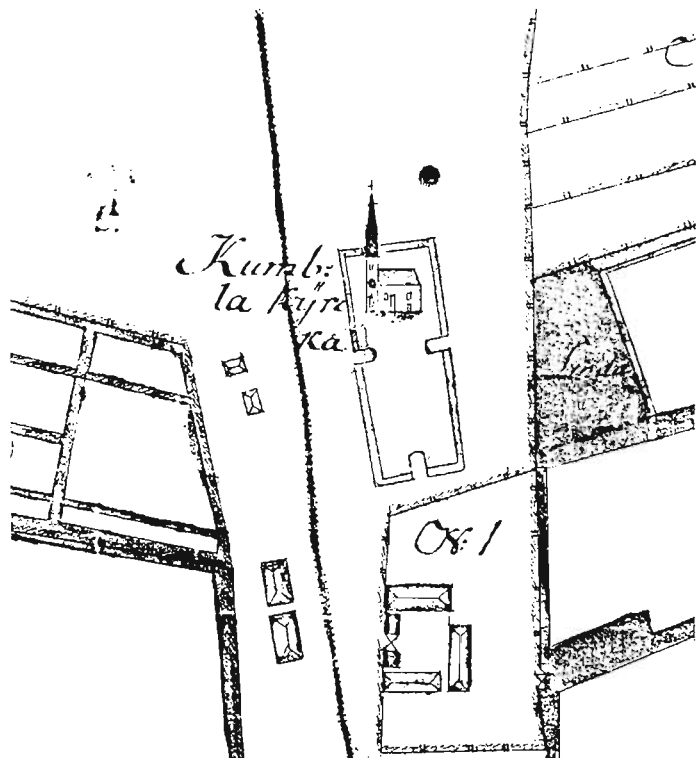
Pastors hus i mangården var då en sätesstuga med 7 fönster, en välvd källare med överbyggnad, tre ytterligare stugor — förmodligen stående intill varandra så att de bildade den södra gårdslängan, en drängstuga, ett obebott "logement", en nybyggd bod med två tionde-

bingar, ett vagnshus och ytterligare två bodar med dubbla portar = den västra längan? Ett hemlighus med "bekvämt säte för flera personer", ett pörte, ett maltshus samt ett gammalt vedhus.

Sockenmännens hus i mangården var då en stuga med 4 fönster, ett "wänhus", en nattstuga och en bod med vind ovanpå.

Protokollen anger rätt detaljerat husens utrustning. Exempelvis anges noga om spisarna hade spjäll — en dåtida energibesparing, som inte var helt vanlig. Hur många av fönstren som gick att öppna "gångfönster", att dörrarna hade gångjärn och lås med nyckel. Var någon glastruta sönder i fönstren antecknades bristen likaväl som om något dörlås saknade nyckel. Ofta var golven dåliga.

Detalj ur Gabriel Torings karta över Kumla by 1699. Söder om kyrkan syns prästgården med mangården öster och fägården väster om vägen. De inlagda husen får ses som en illustration. Deras läge stämmer väl, men deras inbördes proportioner kan ej vara riktiga. Det bör även observeras att kastalen — klocktornet — på kyrkogården saknas. Karta hos Kumla byamän.

En JULKLAPPSBOK för alla kumlabor Gamla Kumlabilder

Utgiven av KB Kumla tryckeri. Säljes hos Kumla bokhandel, HF:s bokhandel m. fl.

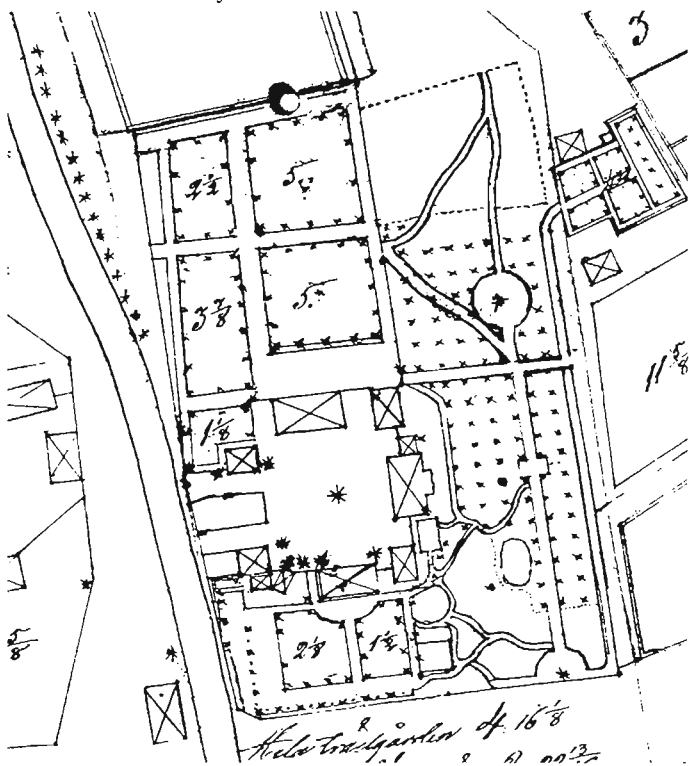
Man föreskrev då vanligen att några "telljor" skulle bytas ut. Alltså golvplankor som var plana på översidan och ohuggna, halvrunda på undersidan. Yttertaken var ofta dåliga. Vanligen skulle de då förbättras med både näver och torv samt någon "mullrev". Nävern låg under torven, som var det egentliga taktäckningsmaterialet som hölls på plats av mullrevarna. Målningen inuti husen var då förmodligen sparsam eftersom sådan inte beskrivs eller några förbättringar av sådan föreskrevs. Utvändigt var trähusen förmodligen helt omålade.

Bilden klarnar något genom 1783 års protokoll då Martin Wallenstråle tillträdde bostället. Här får vi veta att byggnaden öster på gården var putsad utvändigt och bestod av sal och fyra rum jämte förstuga och två vindskammare, allt i gott stånd.

Den gamla byggnaden norr på gården var församlingen befriad från att underhålla enligt en uppgörelse med pastor, som godkännts i sockenstämman den 12 januari samma år. Vidare fanns en bod med dubbel botten nordväst samt en visthusbod söder om sätesbyggnaden. En välvd, överbyggd källare och en drängstuga. Utom gården fanns kyrkoherdens badstuga vid kyrkan samt ett brygghus.

Då Wallenstråle var en man med vanor från den stora världen hade han säkerligen behov av en rymlig och förmälig bostad. Han kom 1789 överens med sockenborna

Detalj ur karta från omkring år 1800 över Kumla prästgård med dess byggnader och park. Anläggningarna med hus, trädgård och park stämmer helt överens med protokollet från von Rosensteins avträdesyn 1812. Karta i Kumla kyrkoarkiv.

om en reparation av den norra byggnaden. Vad som då gjorts framgår av syneprotokollet vid hans frånträde.

Detta protokoll från den 6 juni 1791 upplyser om att sätesbyggnaden öster på gården var sockenmännens, men att man 1789 kommit överens med Wallenstråle om att reparera byggnaden norr på gården till sockenbyggnad. Nu erbjöd man prosten Thyselius att underhålla både den norra och den östra byggnaden så att han blev belåten med båda. I gengäld föreslog man att han vid sitt frånträde skulle vara helt befriad från all husröta på dessa hus, ty den skulle sockenborna svara för. Thyselius förklarade emellertid "att han inte kunde så dumt bestämma sig eftersom svamp årligen gjorde stor skada på den östra byggnaden". Sockenmännen lovade då att sätta den norra byggnaden i stånd så att den blev laglig. Denna var 28 x 13 alnar och i försvarligt stånd. Takhöjden borde dock ökas till 4 alnar — vilket icke skedde — och ville pastor dessutom att man skulle öka byggnaden med två vindskammare. Vidare handlar protokollet givetvis om alla bodarna på gården som tillhörde församlingen.

Pastors hus var den överbyggda källaren, den gamla drängstugan, samt nämnes "södra byggnaden", dock utan att specifikation lämnas om vad den innehöll.

Vidare fanns där en "vedstuga eller pörte" samt varjehanda uthus och ett hemlighus. Flera av husen är i protokollet mättsatta. Något ytterligare bostadshus nämns ej.

Synen den 19 augusti 1812 då Frans Michael Franzén tillträdde efter Carl von Rosenstein talar om att församlingen hade timrat på den norra byggnaden till två våningar. Detta hade alltså skett under von Rosensteins tid. Församlingen svarade för hela nedre våningen och två av rummen i övervåningen. Pastor själv svarade för de två andra rummen på övervåningen. Huset hade då utvändigt rappade väggar och torvtak. Det fanns en del brister som påsynades för att bli avhjälpta. Bland de arbeten som skulle utföras nämns för första gången utvändigt målning av fönster med oljefärg. Bodarna skulle strykas med vitriol och rödfärg. Ett nytt brygghus skulle byggas i stället för ett som var förfallet.

Bland pastors hus nämns en ny drängstuga som von Rosenstein låtit uppföra och nu överlät till Franzén. Den innehöll fyra rum och hade torvtak.

Den östra byggnaden då? Jo, den finns utförligt beskriven i ett protokoll från en prostvisitation från 1805. "En gammal sätesbyggnad av 5 rum med 2:e vindskamrar, samt nytt tegeltak, vilken pastor av församlingen köpt." Därjämte nämns en byggnad nordöst på gården med 2 rum och torkvind, en iskällare och en trädgårdskällare samt en del uthus vilka alltså alla tillhörde pastor enskilt.

Då Franzén lämnat Kumla kom frågan upp om socknens timmer som var inbyggt i prästgårdens överloppshus. På sockenstämman frågades om församlingen gjorde anspråk på detta sitt timmer. Man svarade då att man helt avstod från alla dessa anspråk och överlät timret till avträdande pastors fulla disposition. Ett fint bevis på det goda förhållandet mellan Franzén och hans församlingsbor.

Album, Skrivunderlägg, Gästböcker, Brevpapper, Almanackor, Jultidningar, Julkort med Kumlamotiv

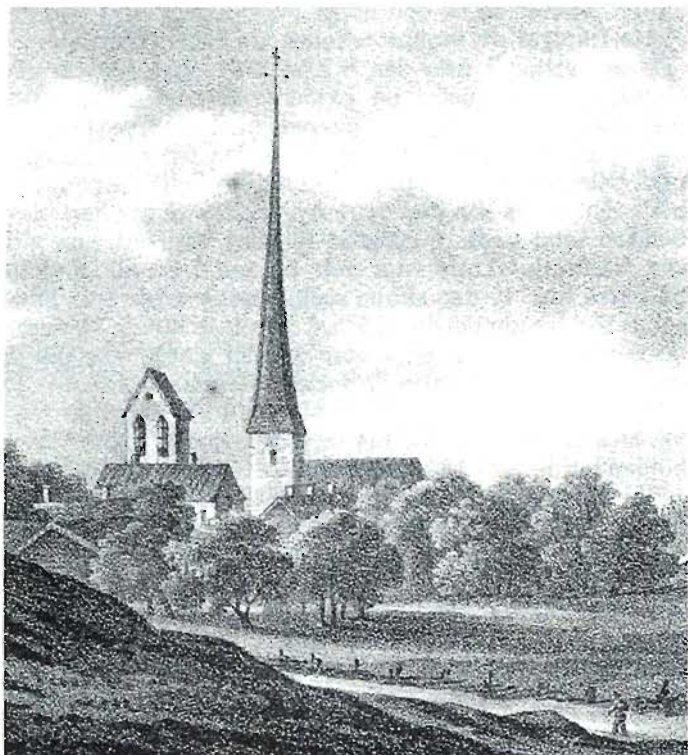
KUMLA BOKHANDEL

Telefon 700 56

KUMLAVANDRINGAR med teckn. av *Tore Lundborg*. Intressant och roande! (10:— inkl. moms)

BOKEN — bästa gåvan

Litografi i "Sverige framställt i teckningar" 1836—1840. Bilden visar Kumla kyrka från söder med prästgårdens byggnader i förgrunden. Tre av boningshusen kring gården kan klart utskiljas. Byggnaden i förgrunden kan vara ett hus "utom gården".

Följer vi protokollen vidare genom 1800-talet så finner vi att smärre reparationer utföres på den norra byggnaden. Den östra nämns inte alls. Den var nu pastors helt privata som han kunde förfara med hur han ville. Någon uppgift om när huset revs har ej stått att få i tillgängligt material. 1869 ägde pastor ett boningshus som han för 40 kronor per år hyrde ut till den jordbruksarrendator, som alltsedan 1864 fanns på prästgården. Den förste av dessa hette C J Malmqvist. Eftersom även drängstugan nämnes så avser den förra hyran med all sannolikhet den östra byggnaden.

År 1871 hade den norra sätesbyggnaden tegeltak och det uppges att taket var fogstruket. Tio år senare måste nästan alla golv bytas ut i huset förutom att dörrlåsarna skulle smörjas och en del tapetseringar skulle utföras. 1866 påsynades bland annat att rätthålen skulle fyllas med glas och murbruk.

Den 26 juni 1901 förrättades en ny syn. För prosten Axel Per Falk anmäldes "att sätesbyggnaden var i sådant skick, att alla reparationer på densamma skulle vara helt och hållet ändamålslösa, synnerligast som rummen icke hade föreskriven storlek, varför han yrkade på nybyggnad". Alla närvarande instämde. Man noterade vidare att expeditionsrummet var mycket för litet och att man ej "vågade ta in det nya kassaskåpet för församlingsböckerna för bjälklagets skull". Takhöjden i nedervåningen uppgavs vara 2,15 meter. Köket var så kallt att

det vintertid var obeboeligt. Kontraktsposten Callmander i Lerbäck motiverade nybygge i en särskild skrivelse som han lämnade fram. Han anförde där att huset skulle vara byggt 1622 — alltså under Johannes Laurentii tid då den besatta pigan Margareta vållade så mycken uppståndelse både i socknen och hela stiftet. Callmander fortsatte: "Huset är gammalt och murket, för länge sedan utdömt och därefter påbyggt. Köket obeboeligt och expeditionen inrymd i salen. Vidare var där för lågt i tak vilket redan det var skäl till nybygge. Falk hade aldrig yrkat på nybygge, han hade hittills avböjt alla förslag i denna angelägenhet. Då nu denna mans anspråklösa motsträvighet upphört vore rätt tidpunkt för församlingen att handla" slöt prosten. Den gamla prästgården är utomordentligt väldokumenterad genom Elsa Harbe, som lämnat en utförlig beskrivning på hur huset var möblerat och använt på Axel Per Falks tid.

Vid avträdessynen efter Falk 1905 konstaterades att boet åvilade 41 års nybyggnadsskyldighet med avdrag för den nybyggnad Falk verkställt. Tillträdaren skulle få överta överloppshuset, men en del av dem lämnades till församlingen som laga hus. Beslut var fattat om att bygga en ny prästgård av sten och som skulle vara färdig till 1 oktober 1907 och var kostnadsberäknad till 28 000 kronor. Tillträdaren Gustaf Pettersson ville att prästgården skulle byggas av trä, som var ett hälsosammare byggnadsmaterial. Frågan var tydligen seg, ty den behandlades på kyrkostämman 6 gånger under åren 1902—1905. Vidare hade man därutöver haft ett förslag om att reparera det gamla huset för 14 750 kronor vilket skulle ställas mot priset för ett nytt trähus 27 500 kronor. Det blev nu ett reveterat trähus som uppfördes 1908—1909 och är 21 x 12 meter under tak av svartplåt. Taket byttes senare mot glaserat tegel 1924 och åter till plåt 1967. Sedan Gustaf Pettersson avlidit och sterbhuset avträtt prästgården skulle överloppshuset föras bort vilket även skedde.

Försäljningen av den gamla norra prästgården jämte två bodar skulle ske på auktion genom kyrkvärden Lars Andersson och de skulle få rivas först efter den 1 oktober 1910. Sätesbyggnaden inbringade enligt räkenskaperna 1 020 och de två bodarna tillsammans 350 kronor.

Det fanns emellertid de, som trots allt ville ha huset kvar. En skrivelse från Alfred Thermaenius, Eugène Lewenhaupt, Lars Pärsson, August Olsson och Emil Adlers med vädjan till kyrkstämman att den gamla prästgården, "som rymde så många minnen", skulle bevaras förmådde icke stämman att ändra sitt tidigare beslut om rivning. Troligtvis var sockenborna mest rädda för kostnaderna för ett fortsatt underhåll av byggnaden.

Som ett patetiskt minne samlade man en del av grundstenarna från huset i ett kummel öster om kyrkogården. Detta togs bort då kyrkogården utvidgades 1942 och torde nu ingå i den stenmur som då byggdes i kyrkogårdens södra gräns.

Även prästgårdsparkens historia går att i stora drag följa genom lång tid. Den som började att anlägga en park öster om prästgården var prosten Daniel Josua Stenius 1760—1780. Vid Wallenstråles tillträde 1783 no-

DEN BÄSTA JULKLAPPEN — ett armbandsur från stjärnurmakaren

Presentartiklar i guld och silver
Väggur, köksur i stor sortering

Reparationer utföres omsorgsfullt
med garanti

BRINKS UR & GULD

Innehavare B. Augustsson

Telefon 702 62

säljer kvalitet — känner ansvar — lämnar garanti

Den norra sätesbyggnaden efter ett vykort avfotograferat i Kumla kyrkoarkiv. I förgrunden den förvuxna trädgården. Till höger en av de många bodarna. Själva byggnaden i två våningar med vindskamrar. På fönstren syns att nedervåningens takhöjd är betydligt lägre än övervåningens. Byggnaden bör inte kallas Franzéns prästgård eftersom vi inte med säkerhet vet om han bodde i den norra eller den östra sätesbyggnaden.

terades att "öster om stora byggnaden i rutor vore åtskillige mindre träd planterade i en prydlig och vacker ordning av herr prosten Stenius".

Vid Wallenstråles frånträde 1791 skrev man: "De på gården och i tomten öster om vid förra synen (1783) anmärkta vilda planteringar äro ännu lika prydliga och i tillväxt." Pehr Thyselius hann icke göra något åt parken under sina två år i Kumla.

Så mycket intensivare intresserade sig Carl von Rosenstein för att skapa en park enligt tidens ideal med engelsk påverkan. 1812 års protokoll förtäljer: "Den öster om gården varande plantering av vilda träd har genom herr doktors och biskopens omsorg medelst anläggande av flera engelska gångar och häckar blivit till en ganska vacker lustpark förvandlad." En prydlig syrenhäck omgiven av ett lågt staket nämns särskilt.

Det var en förnämlig park Franzén fick ta över då han flyttade in i Kumla prästgård 1812 och den borde ha haft en stor betydelse för den miljö i vilken hans diktning nådde sin höjdpunkt.

Senare röner parken inte något större intresse i syneprotokollen. Den torde väl inte heller ha tarvat någon större skötsel utöver lövräfsning och någon grässlätter sedan träden etablerat sig. I slutet på 1800-talet började man stänga in delar av parken med staket, som fick repareras vid behov. Sedan parken under senare tid vårdats av församlingen har pastors besvär med denna kommit bort.

Parkområdet har i samband med kyrkogårdens utvidgning fått bli den förmedlande länken mellan den gamla tomten och den nya anläggningen ute på fältet. Det visar sig att man lyckats få ett landskap som smälter ihop nytt och gammalt på ett osökt och naturligt sätt. De gamla träden har fått stå kvar och har fått den vård de behövt och trädvegetationens fortbestånd torde härigenom och med en försiktig kompletteringsplantering kunna vara helt säkerställt.

Att odling av fruktträd förr ansetts nyttig och värd att notera i syneprotokoll är lätt att förstå. Hur odlingen här utvecklats går därför att följa rätt väl.

1714 års syn talar om 19 körsbärsträd samt päronträd och en hägg. Då Wallenstråle 1793 tillträdde fanns där en av Stenius "genom tillökning av fruktträd förbättrad" trädgård som innehöll "17 äppleträd, 5 päronträd förutom en mängd surkörsbärsträd".

Den som vinnlade sig om att utöka även trädgården var den dynamiske Carl von Rosenstein. Vid avträdessynen efter honom 1812 protokollfördes att trädgården var "utvidgad genom mera än 200 utsökta fruktträds uppdragande, både till nytta och skönhet".

Senare varierade intresset för och därmed skicket på trädgården. 1826 efter Franzén konstaterades att där fanns "en större trädgård på vilken betydlig kostnad blivit nedlagd". 1833 var den i ganska gott skick och 1838 var den stor och prydlig. 1901 konstaterades den vara "försvarligt underhållen" — se bilden av den gamla

JULKLAPPEN ska' vara från

Vi har massor av praktiska och nyttiga julklappar, som med självskrivenhet hör hemma på allas önskelista!

Mobergs
HERR & JUNIOR

Hagendalsvägen 9 - Tel. 706 27

Kumla prästgård i våra dagar. Den äldre byggnaden från 1909 står på den östra sätesbyggnadens plats, den nyaste från 1971 står på samma plats där den södra huslängan stått. Foto förf Kumla kyrkoarkiv.

prästgården där man får en uppfattning om hur trädgården verkligen såg ut — men redan 1906 uppgavs att den skulle tarva förbättring. 1911 var den åter väl underhållen och vårdad. 1938 var den mindre väl vårdad och skulle sättas i stånd genom församlingens försorg.

Det var nu ingen liten trädgård det här var fråga om. Under hela den tid som här berörts sträckte sig trädgården-parken från södra kyrkogårdsmuren till markvägen mot Örsta-Sännersta samt från landsvägen ner till åkern öster om parken. Hela denna yta disponerade pastor, som hade att sköta den mot att han hade förmånen av det som där kunde utvinnas. Det var nog med rätta som man tid efter annan uppgav att det var betungande att sköta den stora trädgården-parken. Blott vid ett tillfälle yrkades på att arealen för köksväxtodling skulle ökas — pastor ville då ha den gamla kåltäppan öster om parken — och det var 1915 under värsta livsmedelsbristens dagar. Senare har arealen minskats i olika omgångar och bestyren med trädgården är nu reducerade till ett minimum.

Det mest omskrivna trädet vid prästgården var den stora kastanj, som stod mitt på gårdsplanen. Enligt uppgift har Lewenhaupt i ett sockenstämmoprotokoll funnit en notis om att den planterades 1771 — under Josua Stenius tid. — När familjen Franzén första gången kom till Kumla i maj 1812 dansade barnen runt kring trädet. Det gick sin undergång till mötes i en hård storm 1922.

Saxon uppger att Franzén planterat fyra ekar i parken.

Uppgiften kan vara riktig och det finns faktiskt bara fyra ekar i hela parken. De står i den gamla parkens sydöstra hörn och är ännu i mycket gott skick.

Ett par andra träd som nu fångar uppmärksamheten är de två svartpopplarna som står vid infarten till gårdsplanen. De har nu imponerande omfång. Deras ålder är svår att uppskatta, men plantering under senare delen av 1800-talet förefaller trolig. Källorna ger ingen upplysning om dessa träd. Då poppel är mycket snabbvuxen och når stort omfång får man inte förledas att överdriva deras ålder.

Rutger Sernander konstaterade att Närkes gårdsträd av ålder är rönn, oxel och lönn. Det är kanske naturligt att träden på en ansedd prästgård kan avvika från denna regel. Parken innehåller nu icke några äldre rönnar eller oxlar. Stommen i parkträdsbeståndet består av lönn. Därtill kommer rätt mycket alm och ask. I synnerhet av de senare arterna finns några stora exemplar med mycket hög ålder.

Av hushållsväxter nämns sparris först 1906 då det anges att sparrissängar fanns förut. Detta är något egendomligt då sparris borde ha förekommit på pastors bord långt tidigare och anläggningarna för odling är så pass speciella att de borde ha noterats som en värdefull tillgång och jordmånen på platsen dessutom är mycket lämplig för denna odling.

Odling av humle var i gamla tider ett måste. Detta av två skäl. Dels därför att den är nödvändig då man

forts på sid 10

En bild från parken vid Kumla prästgård. En av huvudgångarna mot norr. I förgrunden de fyra ekar som uppges vara planterade av F M Franzén. Foto förf 1967 i Kumla kyrkoarkiv.

GOTT BRÖD TILL JUL

matbröd, saffransbröd, kakor och tårtor

JULKAKORNA KLARA VECKA 51. BESTÄLL GÄRNA

Sveas
BAGERI
KONDITORI
Tel. 701 11 Stationsgatan 2

Kumla fångvårdsanstalt

– den första tiden

Tio års förberedelser

Det stora antalet rymningar och av rymningar förövade brott i början av 50-talet upprörde med all rätt allmänheten och en livlig pressdebatt följde. Från olika håll — bl a i riksdagen — krävdes effektiva åtgärder mot rymningarna. Debatten ledde i sinom tid till att fångvårdsbyggnadsutredningen fick Kungl Maj:ts uppdrag att avge förslag till en anstalt av säkerhetstyp. Anstalten skulle också ingå som en del i ersättningsanstalterna för Långholmen, som utdömts sedan länge.

Utredningen avgav sitt betänkande den 2 november 1955. Platsantalet föreslogs bli 200. Frågan om den nya anstalts lokalisering upptogs, och man stannade för ett centralt läge i landet. Så småningom blev Kumla orten ifråga. Skälen var bl a närheten till Örebro med dess regionsjukhus och psykiatriska sjukhus, utbildningsmöjligheterna där, i Kumla och i Hallsberg, de goda kommunikationerna, planerna på en hälsocentral i Kumla samt sist men icke minst på att ett lämpligt markområde fanns tillgängligt och att Kumla stads myndigheter var synnerligen samarbetsvilliga och icke — som ibland varit fallet annorstädes — skrämdes av en fångvårdsanstalt i trakten. Tvärtom gjorde staden sitt bästa för att stötta fångvården, exempelvis i den kinkiga frågan om bostäder för personalen. Här började fruktbarande diskussioner redan hösten 1960.

Fångvårdsbyggnadsutredningen ändrade namn till fångvårdens byggnadskommitté och fann den 10 oktober 1956, att anstalten borde få 270 platser med framtida utbyggnadsmöjligheter. Efter riksdagens bemyndigande (proposition 79/1956) träffades uppgörelse med Kumla stad om förvärv av cirka 54 hektar mark med tillträde den 1 september 1957. Vidare inköptes av häradsdomaren Oscar H Elwing stadsågan nr 1051 A, känd som Elwinggården.

Nästa tur var kommitténs lokalprogram, framlagt den 23 juni 1958. Fångvårdsstyrelsen yttrade sig, var ej nöjd och ville ha ändringar, som utlöste nya direktiv från Kungl Maj:t, i anledning varav kommittén nu föreslog en anstalt med 475 platser, sedermera bantat till 435.

Nu äntligen kunde arbetet med anstalts utformning börja. Huvuddragen fastställdes vid ett sammanträde i Kumla stadshus sammanträdeslokal i källaren i juni 1960

Författaren enligt en fångvårdskollegas uppfattning

under ordförandeskap av generaldirektören Torsten Eriksson.

Detaljplaneringen bedrevs intensivt under hösten 1960 och den 29 december så fick Kungl Maj:t programskisser. Kommittén erhöll den 3 mars 1961 uppdrag att på grundval av de framlagda handlingarna utföra projektering. Frågan om anstaltsmurens höjd och utformning sköts på framtiden.

Just denna nog så viktiga detalj — muren — diskuterades livligt mellan fackfolk, och man var färdig för praktiska prov vid Tomtebodavägen i Stockholm efter några månader. En sju meter hög provmur hade uppförts och försetts med inåtböjt krön, liknande en käppkrycka. Det stod nu deltagarna fritt att försöka ta sig över eller åtminstone kasta en dragg eller liknande över muren. Attiraljer tillhandahölls, stege, rep m m. — Muren blev godkänd av kommittén i juni 1961 och Kungl Maj:t biföll. Muren skulle byggas veckad horisontellt — skulle se ut ungefär som wellpapp eller korrugerad plåt ställt på högkant, detta för att minska vindtrycket. Cirka 25 meter framför muren skulle uppläggas en två meter hög vall för att ge muren ett mindre dominerande intryck för betraktaren utifrån Närkeslätten.

Det var nu färdigritat och med Skånska Cementgjuteriet som huvudentreprenör sattes spaden i jorden i månads-skiftet september-oktober 1962.

Anstalten skulle uppföras i två etapper — man hade bråttom att få åtminstone några platser färdiga så fort som möjligt, enär beläggningssituationen på bl a Långholmen höll på att bli alltmer prekär. I första etappen byggdes administrationslokaler, kök, värmecentral, tre

Specialaffär i

GULD
SILVER
TENN

**AB Englunds
Guldsmedsaffär**
Hagendalsväg. 8 Kumla Tel. 703 01

Anstaltens nuvarande chef Lennart Wilson.

tvåvånings förläggingsbyggnader med tillhoppa 240 platser, fördelade på tolv avdelningar med 20 platser vardera, fabrik och verkstadskontor.

Den 18 november 1964, då man kunde börja skönja dagen för start, kom en ordentlig skräll, orsakad av meningskiljaktigheter mellan tekniker och pessimister. De förra påstod att muren i föreslagen utformning tålde mycket stora påfrestningar, pessimisterna trodde det inte. Prov anordnades. En med cirka 5 000 kg skrot lastad kärra, placerad på räls i en lätt nedförbacke, bröt igenom muren och stannade utanför. En stark man med en sexkiloslägga bultade ett kryptorst hål på 45 sekunder. Visserligen under ett fasligt oväsen — men ändå. Förstärkningen av muren, som måste ske vintertid, kostade 600 000 kronor, och dessa pengar togs från medlen till de planerade bostäderna för tjänstemän. Det blev alltså inga tjänstebostäder. I sammanhanget kan nämnas, att anstalten kostade cirka 45 mkr i färdigbyggt och -utrustat skick. I dag kostar driften cirka 37 mkr per år.

Visningar

Tiden för de första intagnas ankomst närmade sig, och man kunde nu visa upp hur en modern anstalt ter sig. Personliga inbjudningar hade utgått till stadens beslutande myndigheter, leverantörer och övriga, som på något sätt haft med anstaltens tillkomst att göra, alla jämte anhöriga. Visningen skedde den 17 januari 1965 kl 12.45—17.00 i tolv grupper, ledda av tjänstemän vid anstalten. Det kom 390 personer. — I vanliga fall brukar man ju hälsa gäster välkomna åter: så skedde av lättförståeliga skäl icke här.

Några dagar senare visade de anställda sin arbetsplats för sina anhöriga. Även denna visning var mycket väl besökt.

Den första visningen för pressen ägde rum den 11 februari 1965 och nästa i slutet av november 1966. Vidare besöktes anstalten under de första åren i en sådan om-

fattning att knappast någon vecka var visningsfri. Det var riksdagsutskott, riksdagsmän, enskilda eller i grupper, nämndemansföreningar och ett stort uppbåd utländska fängvärdsmän och politiker, vilka fått kännedom om anstalten genom "Förenade Nationernas tredje kongress för förebyggande av brott och behandling av brottslingar". Över 100 kongressdelegater besökte anstalten i augusti 1965.

Igångsättande

Den 16 februari 1965 kom den förste intagne, och äntligen kunde anstalten börja fungera för avsett ändamål. Antalet intagna steg raskt och uppgick den 8 mars 1965 till 48 personer. I november samma år arbetade mer än 100 intagna i fabriken. På Långholmen, varifrån många förflyttades till Kumla, kunde man rent av börja andas ut.

De intagna, som alla hade tidsbestämda straff och sålunda hade arbetsplikt efter måttet av sin förmåga, ssyselsattes huvudsakligen i verkstäder för snickeri och mekanik samt med olika handräkningsarbeten. Köpare av industriens produkter var nästan uteslutande statliga administrationer.

Samtidigt med igångsättandet av den första etappen pågick sedan den 8 juni 1964 arbetet med utbyggnaden söderut, den sk andra etappen, som skulle omfatta 195 platser, fördelade på mottagningsavdelning samt avdelningar för fysiska och psykiska vårdfall och för svårare klientel, plus en mindre industrianläggning med konfektion och kuverttryckeri som huvudsakliga arbetsgrenar. Denna del av anstalten kunde tas i bruk vid årsskiftet 1966/67, och nu äntligen kunde anstaltens tid som provisorium anses avslutad och anstalten börja fungera på avsett sätt.

Pressröster

Från min samlingspärm med diverse urklipp ur ords- och annan press är det mig ett nostalgiskt nöje att citera följande positiva eller negativa omdömen, allt i tidsföljd fram till slutet av 1967.

Örebro-Kuriren 12/6 1964: Långholmen är konstruerat för cellstraff — men här i Kumla går det att leva. Rymningssäkert? NEJ.

Nerikes Allehanda 26/6 1964: Kumlafängelset förebild för nya anstalter. Modernast men ej bekvämast.

NA 22/7 1964: Första besöket inom murarna.

ÖK 12/11 1964: Suckarnas gång. Fängelset i Kumla tekniskt vidunder. (Kommentar av författaren: den cirka 600 meter långa kulverten, som förbinder byggnaderna och är en gångväg för både personal och intagna med en daglig vistelse där av högst 10—15 minuter, har kritiserats mycket hårt. Det är dock ingen, som skall vistas där! Jfr kulvertsystemen på Örebro regionsjukhus eller tunnelbanan i Stockholm: där påstås icke att någon fått psykiska men.)

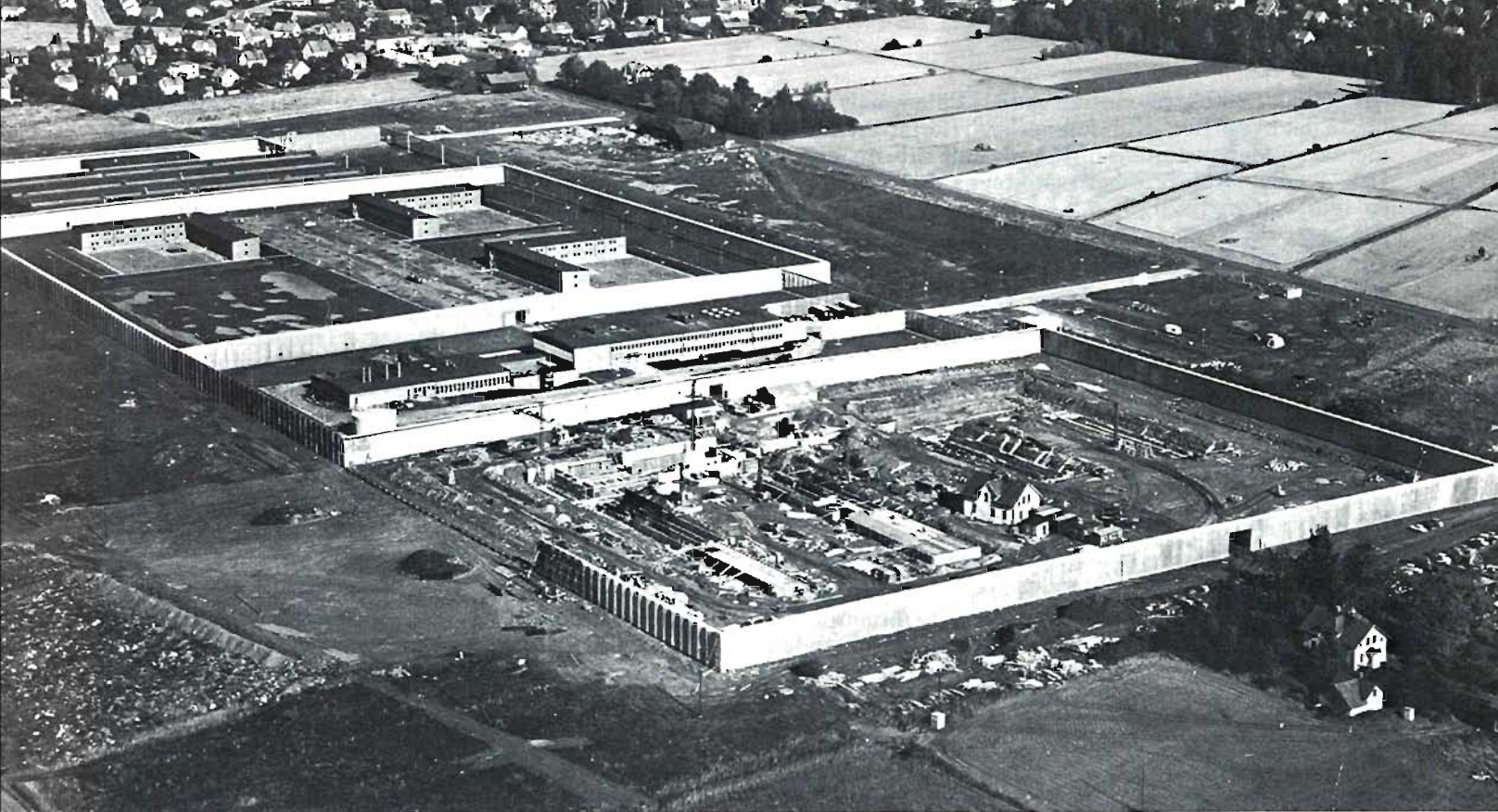
Svenska Dagbladet 23/11 1964: I början av nästa år börjar de nyzeeländska myndigheterna bygga en ny anstalt,

NÄR NI SKALL RESA — GÖR DET BEKVAMT MED

F. N. WEIDERMANS BUSS AB

Tel. 780 25

Vi ordnar alla resor i moderna bussar

Anstalten från luften i månadsskiftet september/oktober 1964. Observera att Kumlahallen och BOB-industrier tillkommit senare liksom Vialundskolan

som blir en exakt kopia av Kumlaanläggningen vars ritningar man lånat.

NA 20/1 1965 (insändare): Från fängvårdsstyrelsen erhöll JO besked om att under maj 1963 rymde från säkerhetsanstalt 18 interner och av dessa begicks 27 grövre brott, varav värmlandsmorden var de värsta och de som upprörde oss alla.

SvD 12/2 1965: "Paraplymur" gör Kumlaanstalt rymnings-säker.

ÖK 12/2 1965: Så här ser det ut bakom muren. De intagnas bostadsrum kallas i en bildtext - - - ett sånt här trivsamt krypin, som faktiskt mäter sig med elevrummen på en folkhögskola.

SvD 23/2 1965: Det nya representerar framsteg i alla avseenden — utom det humanitära. — Den moderna anstalten är extra påfrestande i sin iskalla funktionalism. Den är ett tekniskt vidunder i stål och betong — ett intryck av att det mänskliga här är det minsta och att Tekniken med stort T sluter honom i ett obarmhärtigt elektroniskt kontrollerat stålgrepp (understreckare).

ÖK 12/1 1966: Doktor riktar skarp kritik mot livet vid Kumlaanstalten. Besöket chockartat. Interner bryts ner.

ÖK 7/2 1966: Internerna missnöjda med bröd och skådespel.

ÖK 21/2 1966: Fängelset i Kumla det värsta vi varit på. — Ett inferno jämfört med exempelvis Långholmen, hävdar två nyligen frigivna interner.

Dagens Nyheter 21/2 1966 (psykolog): "Kumlabunkern" skräckfängelse — Internerna blir psykiskt knäckta. — Arbetstempot knäcker internerna. — Lever i betongbunker.

DN 9/3 1966: Det toppmoderna internhelvetet Kumla.

Dala-Demokraten 10/3 1966 (insändare): Ovederhäftig kritik mot fängvården. — De som åtagit sig det svåra uppdraget att skydda laglydiga medborgare mot notoriska förbrytars övergrepp borde bättre uppskattas än som nu ofta är fallet.

Vecko-Journalen nr 16, 22/4 1966: Visionen av den perfekta anstalten blev luftkonditionerad mardröm i Kumla.

NA 6/9 1966: NA har som första tidning släppts inför. — (Lärare): Internerna vid Kumlaanstalten är inte på något sätt mera deprimerade eller på annat sätt ur psykisk balans än vad som är fallet ute i det civila livet. — Ett faktum som vi för övrigt också kunde konstatera vid vår rundvandring. — De intagna hälsade på sin chef hyggligt, avspänt och utan fjäsk och avvek inte på något sätt från vilken arbetsgrupp som helst på en vanlig fabrik.

DD 13/10 1966 (intervjuad övervakningsnämndsledamot): - - - att den anstalten . . . i vårt tycke var idealisk och inte alls den sterila "betongbunker" som man från vissa håll påstått. — På det hela taget var personalens positiva inställning mycket glädjande att upptäcka.

ÖK 25/11 1966: . . . fritidsproblemen för de intagna lösts på flera sätt. Internerna är i stort sett nöjda kunde Kuriren konstatera vid en rundvandring.

OLOV KARLSSONS CYKELAFFÄR, KUMLA

Specialaffären för cyklar

Hörnet Drottninggatan—Mossbanegatan

Tel. 704 76

REPARATIONER utföres omsorgsfullt

Aftonbladet 29/11 1966: Intern vädjar: Räkna självmorden innan det byggs fler "Kumlafängelser" (författarens kommentar: under anstaltens hittillsvarande tillvaro februari 1965 — sommaren 1978 har två intagna berövat sig livet: en 1967 och en 1969).

NA 30/11 1966: Så här säger internerna: Smygande stress. Otroligt rent. Instängdhet. För hårda ackord.

AB 30/11 1966: Väggar har öron men vården är bortglömd. - - i och med att den andra etappen blivit färdig också blivit en på flera sätt bättre anstalt.

Expressen 30/11 1966: Vården eftersatt i "Kumlabunkern".

Sydsvenska Dagbladet Snällposten 4/12 1966: Dålig fångvård i hygienisk förpackning.

AB 2/2 1967 (frigiven): Alla som placeras här blir mer eller mindre mentalt sjuka. — Det kommer att bli många fler självmord på Kumlaanstalten.

NA 10/2 1967: JK ansåg den kritik som en kvällstidning levererat för mycket missvisande. Klagomålen vid anstalten oväntat få.

DN 25/2 1967 (läkare m fl): I Kumla kunde vi studera hur man snabbast och säkrast bryter ner en människa under otadliga former. — Slutligen ett erkännamt ord till Skånska Cement: Det är hög kvalitet på betongen.

Sv D 3/3 1967: I onsdagens riksdagsdebatt om fångvården sade sig justitieminister Kling ha svårt att förstå kritiken mot Kumlafängelset.

DN 7/3 1967 (läkare ang DN 25/2 ovan): Artiklen - - - ger en fullständigt missvisande bild av anstalten och hela problematiken. . . . varje vecka ansökningar från intagna på andra anstalter som vill komma till Kumla. - - - typiskt för hela artikeln: ironisering och snedvridning av fakta.

ÖK 8/3 1967 (läkare): Nu har personalen smutskastats tillräckligt.

NA 9/3 1967 (skyddskonsulent): - - - dels kommer kritiken från personer, som efter blott två timmars rundvandring på anstalten varit klara med sin dom, dels från personer, som överhuvudtaget inte sett anstalten från insidan.

NA 15/3 1967 (insändare): Sluta med daltandet av kriminella. Avskräckande linjen enda riktiga!

Namngiven intagen i brev 12/3 1967 till DN: Skall man se det hela ur rättvis synvinkel måste man som intagen reagera mot den enkelspåriga kritiken och smutskastningen. - - - mött välvilja och förståelse från personalhåll och kan icke med bästa vilja i världen nu svartmåla Kumlaanstalten och dess personal.

ÖK 1/4 1967: Kumla föregångare. De höjda lönerna (dvs för de intagna) har slagit väl ut.

Lektyr 29/4 1967: Som första tidning (enligt artikeln!) har Lektyr lyckats komma innanför Kumla-fängelsets sju meter höga betongmur. Ingen kåk kan vara djävligare.

SvD 18/6 1967: Av en på fredagen redovisad enkät framgår att personalen vid Kumlafängelset i stort sett är nöjd med anstalten och att flertalet intagna är om inte nöjda så åtminstone någorlunda tillfreds.

NA 11/8 1967 (insändare från intagen): - - - inte alls är så

deprimerande och nedbrytande som det framhålls. Här finns bio, radio, dagspress, veckotidningar och bibliotek. Räcker inte det? Jag bara undrar. - - - "Betongbunkern" i Kumla är Toppen!

Metallarbetaren nr 24/1967: - - - ungefär som att göra ett reportagebesök i en splitterny avdelning i Oxelösund, på SKF eller i Sandviken.

Avslutande anmärkning av författaren: År 1966 var på landets slutna anstalter intagna i medeltal 3 621 personer. Vid 86 tillfällen rymde 146 personer, alltså under 1 år. Kumlaanstalten har på drygt 13 år haft 7 lyckade rymningar med 28 rymningar, vartill kommer några som lyckats ta sig ut men ertappats av anstaltspersonal i anstaltens omedelbara närhet. — Anstalten har som mest haft 432 intagna, varav 412 fysiskt närvarande; 20 var på permission, låg på sjukhus, var under förflyttning etc. □

forts från sid 6

brygger öl dels då det förelåg skyldighet att odla humle. Humlen är en flerårig slingerväxt som odlas intill långa, i marken nedsatta stötar kring vilka växten slingrar sig. Från stöarna kan de kottelika frukterna plockas för att sedan torkas. Frukterna är rika på hartser och enzymer. Det är tillsatsen av humle som ger öl dess smak och arom.

De gamla protokollen förtecknar noga hur stor humlegården var och noterar antalet stötar vilket motsvarar antalet plantor.

Vid Kumla prästgård saknades 1714 humlegård, varför det antecknades som "skäligt att större humlegård må komma att ock underhållas".

Då Wallenstråle tillträdde prästgården efter prost Stenius 1783 fanns en humlegård på 225 stänger. 1791 uppges att humlegården av Wallenstråle ökats till 300 stänger. Hans efterträdare, von Rosenstein, hade haft en humlegård på 60 stänger insynad vilken han ödelade sedan han funnit att växten "inte trivs på denna sandiga jorden". Uppgiften ur syneprotokollet 1812. Därmed upphör humleodlingen vid Kumla prästgård. Det enda som därefter upprepas är "humlegård saknas på grund av otjänlig jordmon".

KÄLLOR

TRYCKTA

Saxon: Närkes kyrkor i ord och bild, Sthlm 1928

Sernander: Parker och trädgårdar i det gamla Närke, Sthlm 1933

OTRYCKTA

Strängnäs stiftsnämnds arkiv:

Kumla E III
inventeringar 1791—
ekonomiska besiktningar 1714—1857
diverse handlingar 1690—

Kumla kyrkoarkiv — delvis i ULA

protokoll 1697—
synehandlingar 1783
räkenskaper 1664—

Kartor:

Kumla kyrkoarkiv
Kumla bys handlingar □

Både AMATÖRER
och PROFFS
anlitar

HAGENDALSVÄGEN 7 - 69200 KUMLA - Tel. 019/708 44

Kumla häradsallmanning

Häradet

Begreppet härad sträcker sig tillbaka till den tidiga medeltiden, till landskapslagarnas tid. Från senare hälften av 1200-talet kan man påvisa att häradsallmänningar förekommit i Östgötalagen, Västgötalagen, Upplandslagen och Västmannalagen. I Södermannalagen nämns de ej alls. Den gamla, av Magnus Ladulås fastställda, Närkeslagen har inte bevarats. Här i landskapet kan inte häradsindelningen spåras längre tillbaka än 1380-talet.

Förr i tiden hade häradet stor betydelse. Det var enhet för rättsskipningen (häradsrätten, numera tingsrätten), för mantalsskrivningen (därav benämningen häradsskrivare), för väghållningen (vägdistriktet följde ofta häradsgrensarna) etc. Under 1800-talet hade häraderna i synnerhet i Skåne stor betydelse. Man grundade folkhögskolor, brandstodsbolag och sparbanker med häradet som verksamhetsområde. Många av dessa finns än i dag kvar. I dag märks de skånska häraderna mest i samband med folkdräkterna, som ofta är lika inom ett skånskt härad; längre uppåt landet har man sockendräkter.

Häradsindelningen är konsekvent genomförd i Danmark (herred) och det är kanske inflytandet från Danmark som gör att häradsindelningen fått större betydelse i det gamla danska landskapet Skåne. Däremot finns inte häradsindelningen i Norrland. Där finns i stället ett slags sockenallmänningar, som kallas besparingsskogar. Den mest bekanta är Orsa besparingsskog som till stor del ligger i nuvarande Ljusdals kommun i Gävleborgs län.

Vem äger häradsallmanningen? Ja, det är de fastigheter som har i mantal satt jord inom häradet, alltså i regel jordbruksfastigheterna. Jordbrukarna i Kumla kommun har andelar — allt efter belägenhet i Kumla, Hardemo och Grimstens häradsallmänningar. Bönderna i Kumla har tillsammans med bönderna i Hallsberg och Lerbäckes socknar andelar i Kumla häradsallmanning, som till huvudsaklig del är belägen inom Hallsbergs kommun. I den kommunen är också Hardemo allmanning belägen. Andelar i Grimstens allmanning har jordbrukarna i Öja fjärding, dvs i Östra och Västra Öja, Alavi, Mossby, Skankerud och Nälön. Jordägarna i Ekeby tillhör Sköllersta härad som saknar allmanning.

Ursprungligen ansågs allmänningskogen som ett ingenmans-land där vem som helst kunde slå sig ned och bosätta sig, svedja och odla. Alla kunde jaga, fiska och ta

sitt bränsle ur skogen. Före industrialismen och före moderna transportmedel och ordnade vägar hade skogen ett mycket ringa värde; det var den odlade jorden, som räknades som bondens förnämsta tillgång.

Häradet har i dag praktiskt taget ingen annan uppgift än att förvalta häradsallmanningen. Tingsrätternas områden omfattar i dag avsevärt mer än ett härad; Hallsbergs tingsrätt omfattar t ex både Kumla, Hardemo, Grimstens, Sundbo och en del av Sköllersta härader. Samma gäller den lokala skattemyndigheten, som häradsskrivaren är chef för. Den statliga vägförvaltningens distrikt följer inte häradsgrensarna. Den i byggningsbalken intagna paragrafen om häradets skyldighet att bygga tingshus och häradshäkte, som tidigare gällde har upphört att gälla. Den tidigare ordningen med kompanier vid de indelta regementena häradsvis har försvunnit, bl a har de modernare vapenslagen t ex flyget inte kunnat knytas till häradsindelningen.

Allmanningen

Kumla häradsallmanning är alltså huvudsakligen skogsmark i vilken Kumlas jordägare har andelar. Häradsallmanningen är en juridisk person, med styrelse och anställda. Den har däremot ingen myndighetsutövning och som sådan inte egentligen ett offentligt subjekt. Den är ett sk korporationsrättsligt subjekt. Den är reglerad enligt särskild lagstiftning och med vissa års mellanrum fastställs hushållsplaner, som allmäningsstyrelsen har att följa. Man anlitar en jägmästare som sakkunnig och har en skogvaktare anställd tillsammans med Hardemo och Grimstens allmänningar. Kommunen har ingenting med allmanningen att skaffa i annan mån än att man som ägare av fastighet kan ha andelar jämställda med vilken lantbrukare som helst. Dvs ett privaträttsligt delägarskap som följer av äganderätten till i mantal satt jord.

Delägarna i häradsallmanningen får utdelning varje år efter storleken av sitt delägarskap (hela eller delar av mantal). Allmanningen beskattades förut för sina vinster och när dessa delades ut till andelsägarna var det för dessa en skattefri inkomst. Sedan 1976 är det ändrat. Nu beskattas delägarna i stället för allmanningen.

Rent allmänt kan man säga att allmanningarna i Sverige sköts utomordentligt väl. De har ju också god sakkunskap att anlita vid sina beslut. De får inkomster

För julinköpen

rekommenderas

Clarys Garn & Handarbeten

Allt i garn och handarbeten

Telefon 702 06

Säbylundsarbetaren som blev författare

Nog minns jag Bernhard Nordh från mina första Kumla-år i början av 1920-talet. Man hörde talas om hur eländigt han och hans kamrater hade det i den fallfärdiga Säbylundsbaracken.

1924 kom Nordh efter en tids arbete på annat håll tillbaka till mossen med löfte om fast anställning. Då fick han och en kamrat dela ett rum i den nyuppförda baracken. Kamraten, som var värmlänning, hette Oskar Olsson och hans änka lever än och har berättat åtskilligt om de båda kamraterna för journalisten Matts Heijbel, som förra julen gav ut "Boken om Bernhard Nordh".

Nordh hade läshunger. Det visade han på flera sätt under de fyra år, som han sista perioden arbetade på mossen. Överlärare Erik Ekdahl och hans biträde Charles Arbin på Kumla Folkbibliotek kunde berätta härom. Nordh nöjde sig inte med några böcker åt gången utan bar hela fång från och till det redan då välförsedda biblioteket. Bland de böcker, som Nordh tyckte bäst om var norske författaren Johan Falkbergets historiska romaner och Jack Londons vildmarksskildringar.

Nordh läste flitigt noveller. En kväll skrev han själv en novell, som han sände till dåvarande Nerikes-Tidningen. Redaktionssekreterare E S Lundh, som själv kunde skriva både poesi och prosa, spårade ett författarämne och upp-

muntrade Nordh att fortsätta skriva. Och han fortsatte. Genom Nordhs förman, C J Sahlin, fick greve Eugène Lewenhaupt veta, att bland herrgårdens torvarbetare befann sig en författare. Greven hälsade Nordh välkommen på ett besök och att bese fideikommissets enorma boksamling. Han gav honom också en hel del råd och ställde biblioteket till hans förfogande.

En decemberdag råkade Nordh under arbetet på mossen bryta ena armen. Han befarade en bekymmersam tid, men så blev det inte. Sahlin ordnade i stället en del småarbeten åt honom, bl a att gå omkring på mossen och räkna och mäta.

En jul inbjöds Nordh som gäst till förmanshemmet. Han blev bekant med familjens ungdomar, bl a döttrarna Ester och Edit. Ester blev senare författarinna, gift Salminen.

Hösten 1940 sände jag Kumla Julblad till Bernhard Nordh, som då var bosatt i Gamla Uppsala, och omtalade att jag hade plats för några minnen av honom från hans Kumlatid. Som svar fick jag följande brev:

Det är min avsikt att någon gång framlägga en roman med motiv från Säbylund och Kumla. Den hade säkert legat i tryck redan till denna jul, om inte kriget bokstavligt talat slagit pennan ur mina händer och i stället lagt dit ett beredskapsgevär. Jag tar mig friheten att

inte bara genom avverkad skog. Även utarrendering av jakt och fiske kan ge inkomster, liksom hyror, arrender och räntor. Stundom sker även försäljningar av mark, liksom köp av nya skogsområden. En icke ringa del av skogsmarken är inköpt.

Allmänningen har möjlighet att lösa in andelar som tilldelats fastigheter, som ej är jordbruksfastigheter, dvs som är taxerade som "annan fastighet" (än jordbruksfastighet). Så har skett med fastigheter inom Kumla tätort, som tidigare fått mycket små belopp i utdelning från allmänningen.

Var ligger Kumla häradsallmänning? Ingen del är belägen inom Kumla socken. Huvuddelen ligger i södra delen av Hallsbergs socken och en mindre del i Lerbäckes socken inom Askersunds kommun.

Hur stor är den? Ytvidden var 1915 1 618,99 hektar, varav 33,57 hektar hade inköpts under årens lopp. Den hade 1960 1 742,44 hektar, dvs den hade förmerats med

över etthundra hektar under mellantiden. Enligt senaste årsberättelsen är arealen hela 1 977 hektar, alltså ytterligare ett par hundra hektar.

Av denna mark ligger således 1 925 har i Hallsbergs kommun och 52 har inom Askersunds kommun.

KÄLLOR

Hansson, Göran: Om jakten på Grimstens häradsallmänning. Ur Från Bergslag och bondebygd 1947. Örebro 1947.

Ihrfors, C.G.: Om häradsallmänningar enligt svensk rättsutveckling. Uppsala 1916.

Kumla häradsallmänning: Förvaltnings- och revisionsberättelse för år 1960. Hallsberg 1961.

Kumla häradsallmänning: Förvaltnings- och revisionsberättelse för år 1977. Örebro 1978.

[*Persson, Artur:*] Orsa besparingsskog. En historik. Orsa 1953
Sveriges häradsallmänningar. Utgiven av Sveriges häradsallmänningars förbund. Stockholm 1918.

Söderlind, Stefan: Häradet. Ur Historisk tidskrift nr 2/1968. □

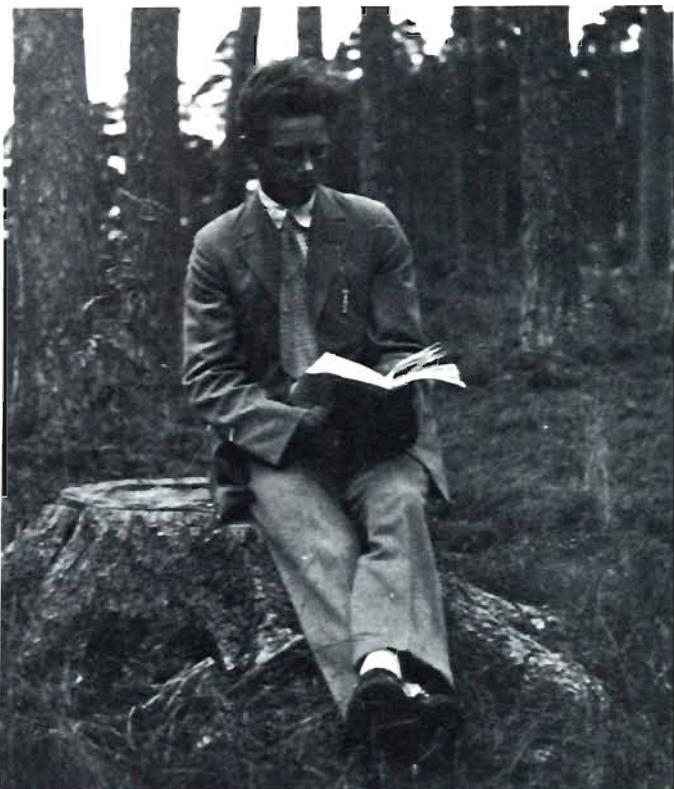
Folkets Hus

KUMLA

RING 750 79

TEATER - FILM - LOKALER FÖR MÖTEN

REKOMMENDERAS för bröllop, middagar, begravningar och samkväm i trivsamt miljö

Trots att Bernhard Nordh inte föddes i Kumla och endast i undantagsfall hämtade motiv till sin diktning från Kumla vill vi ändå räkna honom till Kumlaförfattarna. På 1920-talet var han torvarbetare i Säbylund. Därifrån har han hämtat motivet till sin bok "Kämpa mot ödet". Här ses han läsande en bok — det käraste nöjet — i Säbylundsskogen.

fresta Edert minne. Kommer Ni ihåg gamla baracken i Säbylund? Här är den. Jag citerar ett avsnitt ur den kommande romanen.

"Baracken vid Hedeby mosse låg strax intill landsvägen, en grå byggnad med gardinlösa fönster, sneda dörrar och halvmurkna trappsteg. Det hade varit fråga om att riva baracken och bygga en ny men det var som om bolagsledningen inte kunde komma sig för, och eftersom ingen hälsovårdsnämnd dök ned på eländet, stod baracken ganska stadigt trots vägglössens och råttornas förenade ansträngningar.

Ortsbefolkningen hade inga höga tankar om baracken. Även under vintern, när dörrarna voro låsta och fönsterna tillbommade med kraftiga luckor, kastade man vid förbifart en skygg blick mot baracken. Det var som om man fruktade, att något obekant vilddjur plötsligt skulle störta fram från buskskogen på andra sidan huset. Under den tid på året, då barackens dörrar för det mesta stodo på vid gavel var befolkningen ännu mera på sin vakt. Flickorna stirrade stelt rakt fram och trampade på allt de förmådde för att snarast komma ifrån det farliga grannskapet, och inte heller männen funno det rådligt att åka sakta, om det på gräsplanen utanför baracken låg ett dussin karlar, tillhörande den grupp människor, som de vägrade att kalla hederligt folk.

Baracken hade tre rum, och det mellersta hade dörren och två fönster vända mot landsvägen. På andra sidan fanns ett tredje fönster, som under sommaren stod öppet mest både dag och natt. Utanför fönstret låg en snårskog av martallar och björkbuskar, ett hemvist för en kvittrande skara småfåglar, som denna förmiddag trafikerade fönsteröppningen lika obesvärat som under tidiga morgontimmar, då deras kvitter ackompanjerades av tunga snarkningar från mer eller mindre skäggiga ansikten.

Mitt på rummets golv stod ett bord, bestående av två fönsterluckor, lagda över en upprest silltunna. På bordet lågo brödpaket, mjöl- och grynåsar, korv, margarin, socker, kaffe, fruktsoppa, pannkaksbitar . . . ja, kort sagt allt, som tillhörde skafferi och matbord för ett halvt tjog karlar, som var och en lagade sin mat.

Småfågeln gjorde rikliga skördar i detta paradiset, hackade utan minsta möda sönder margarinpapper, smakade på pannkakorna, pickade i sig gryn och mådde gott . . ."

Ja, i denna barack intog jag en dag mittrummetstrettonde sovplats. Ett olyckstal? Visst inte! Utan baracken och min tid i Kumla skulle jag knappast vara den jag är.

Här började alltså min bekantskap med Närke, och det är möjligt, att jag i dag skulle ta ett litet, litet ofrivilligt baksteg, om jag ställdes inför barackens "matbord". Vad var vems i denna hopplösa röra? Det var i början inte så lätt att reda ut, och även sedan man blivit hemtam, var det mest instinkten, som fick avgöra vilken påse man hade rätt till. Att sitta och äta vid ett så k dukat bord kom givetvis inte ifråga. Det fanns inte ett ämne till stol i baracken. Det var att slå sig ned i "slafen" eller också att med pannor och kastruller evakueras till barackens närmaste omgivning.

Av kamraterna från gamla baracken minns jag med en särskild känsla två bröder från Avesta, ett par präktiga pojkar, som kommit till Säbylund så gott som direkt från Norge. Under sensommaren kom en kraftig värmelänning till baracken, och om inga större förändringar skett det senaste året, så är han anställd vid torvmossen än i dag, gift med en flicka från skofabrikerna, innehavare av ett torp och vad till ett sådant hör av kor, svin och höns. Ett gott kamratskap var en absolut nödig förutsättning för att det över huvud taget skulle gå att vistas i baracken. Tänk på "matbordet"!

Nå, det blev vinter och vår igen, och på grund av omständigheter, varom jag inte här ska orda, stod jag en dag åter utanför den gamla grå baracken, vars tillbommade dörrar och fönster tydde på, att jag var årets första flyttfågel. Från denna dag började min egentliga Kumlavistelse, som oavbrutet kom att vara i fyra år.

På eftersommaren detta år blev den nya baracken färdig. Den var uppförd i en stor grusgrop, skymd för alla nyfikna blickar . . . ett riktigt underverk av undangömd ensamhet. Ett par nygifta kunde inte ha varit mera ivriga än vi, då vi togo den nya bostaden i besittning. Vi köpte gardiner, satte krukväxter i fönsterna, gjorde "ottomaner" av plankbitar från bygget, slogo ihop bord och pallar, köpte sockerlådor, som förvandlades till skåp, uppfiffade

Kumlafrakt AB

Telefon 701 16, 711 51

Dagliga körningar Kumla—Örebro

med draperier av färggrant bomullstyg. Vår hemkänsla räckte även till för ett ordnande utomhus. För att skilja "gårdsplanen" från grustaget forslade vi ned matjord och planterade en häck hallonbuskar. Framför södra trappan placerades åtta stycken manshöga ungtallar, och en dag fick jag se en vacker björk i myrkanten. Skulle det gå att flytta den? Jovisst! Kamraterna voro inte lika övertygade, men som jag lider av en viss uppländsk envishet, fick jag tre man till hjälp att bära den med rötter och allt uppgrävda björken till baracken. Löven voro nyss utspruckna, den var stor och grann, en riktig prydnad för grusgropen — men hur länge skulle den leva? Den dog inte den sommaren, inte nästa eller nästa, men hur är det i dag? Jag vet inte. Nog var den vid liv, när jag för två år sedan gjorde en blixervisit till Kumla. Tallarna däremot tycktes gå mot förintelse.

Här talar jag om baracker, björkar och tallar... är det någonting att minnas? Kanhända och kanhända inte, det beror på ur vilken synvinkel man ser sina minnen. Om baracken i grusgropen kan jag kanske till sist nämna, att här skrev jag en vinterkväll vid skenet från en liten fotogenlampa de första, stapplande raderna på min första novell, som mot ett honorar av femton kronor publicerades av Nerikes-Tidningen.

Vi "barackare" läto ofta se oss i samhället. Det var proviantering varje vecka, vi besökte biografer och föreläsningar och naturligtvis Folkets park. Och kan jag i detta sammanhang öppet erkänna, att jag någon gång stiftade bekantskap med de käcka kumla flickorna. Jag tror, att det skall finnas ett och annat fotografi i mina gömmor. Jag gjorde även en del utflykter, och det finns väl knappast en bondgård i Kumla socken, som jag inte "snuddat" vid. Kommer ni ihåg en långhårig individ, som någon ljus sommarkväll strök förbi Er gård på en cykel, individen... nå det var jag!

Namn, namn, namn — jag vet inte var jag har Er alla, som jag en gång mött och talat vid på vägar och gator, på samkväm och bjudningar. Skulle jag nämna ett par, skulle det väl i första hand bli förmannen vid torvmossen, hedersmannen Sahlin, och varför inte gamle greven på Säbylund, som lät torvarbetaren obehindrat röra sig bland hans väldiga boksamlingar.

Till sist ber jag att genom Redaktionen få framföra mina varma hälsningar till min födelseort som författare. Gamla Uppsala i nov. 1940.

Bernhard Nordh.

Till förra julen utkom på B Wahlströms förlag "Boken om Bernhard Nordh". Författare är journalisten Matts Heijbel. I boken får man veta, att Bernhard Nordh var född 1900 och härstammar från Björklinge på den uppländska slättbygden. Hans far var sonen i den bondgård där modern, den 21-åriga pigan Selma Bohlin, hade tjänst. Faderns föräldrar vägrade att godkänna en piga som svärdotter, varför Selma flyttade till en annan gård, medan hon väntade på att barnet skulle födas.

Den lille Bernhards morföräldrar erbjöd dottern att komma hem till dem med sitt barn, så hon kunde ta sig en ny tjänst. Morfadern var brevbärare, en populär man i sin yrkesutövning, som på fritiden ägande sig åt musik.

Som flera andra begåvade barn fick Bernhard sluta skolan ett år för tidigt, vilket inte var bra. Kunskapsförrådet blev magert. I unga år växte ett idrottsintresse fram, och den unge Bernhards stora dröm var att få komma med på en olympiad.

Efter konfirmationen fick Bernhard plats på ett gjuteri med en lön av 12 öre i timmen. Redan då började han läsa per korrespondens. Han och en yngre halvsysster besökte ofta morfadern för att läsa tidningar och böcker. Styvfadern hade släktkontakter i Västergötland och höll sig med en Skaratidning. Bernhard tyckte mycket om följongerna i den tidningen.

Vid 18-årsåldern gjorde han sin första norrlandsresa, nämligen till Östersund. Han hade tänkt få plats vid ett kraftverk i närheten. Där härjade den över hela landet spridda epidemien spanska sjukan, så Nordh fick istället bli sjukvårdare och likbärare. Vid kraftverksbygget dog 12 personer. Nordh klarade sig, trots att han haft nära kontakt med de insjuknade och döda.

I början av 1919 hade han tillsammans med en kamrat en kortare anställning vid Hallstaviks pappersbruk. Efter denna tid av ordnat arbete och ordnad ekonomi ville Nordh ut till ett mera äventyrligt liv. Han skulle nu ut i den norrländska vildmarken för att försöka leva på jakt och fiske. I tre månaders tid levde han ett föga framgångsrikt vildmarksliv och räddades till sist undan sjukdom och svält av en fåbodflicka.

Med en nyförvärvad kamrat tog han plats på en torvmosse i Södermanland, var sedan hamnarbetare i Göteborg, varefter han fick anställning vid ett sjösänkingsföretag i Vårgårda. Tiden var nu inne för Nordh att fullgöra värnplikten. Han blev uttagen till reservbefälsutbildning.

Därefter, hösten 1923 fick Nordh den ovan omnämnda platsen på Säbylund. När han slutade vid torvmossen var han beredd att säga farväl till allt grovarbete i fortsättningen. Han tog plats vid skrivbordet och skrev noveller på löpande band. I nästan alla veckotidningar och även i en del dagspress kunde man se noveller med Bernhard Nordh som författare.

En vårdag 1932 gifte Nordh sig med kokerskan Helga Steén i Uppsala rådhus. Hon var dalkulla från Falutrakten. Fyra barn kom tätt och med dem stora försörjningsbekymmer. Bernhard Nord var en fattig novellförfattare. Året före sitt giftermål var hela årsinkomsten 850 kronor. Tre förstapris i novellpristävlingar lättade de ekonomiska bekymren som dock återkom. Nöden var vid flera tillfällen så påträngande, att Nordh fick pantsätta delar av bohaget. Svårast var det när Helga måste pantsätta sina ringar. Hon köpte en par billiga ringar för 2 kronor att ha tills hon kunde lösa ut de riktiga ringarna. (Det fanns s k giktringar, som användes som arbetsringar och kostade 1 krona.)

Nordhs första roman, "Jorden är god", utkom 1936. Framgången med den gav honom impulsen att skriva romaner från Norrland. Han tog tåget norrut och började ströva omkring i Lapplands fjällbygder, intervjuade fjällfolk och samlade mängder av sakuppgifter. Gamla ny-

forts på sid 22

BJÖRKA BYGGMATERIAL AB

Pl. 6116, Björka, 692 00 KUMLA
Tel. 019/606 90, 601 20

Välkomna till oss när det gäller

byggnadsmaterial

Brännvinet har alltid varit ett elände

Vad gamla protokoll kan berätta

När Kumla Blåbandsförening bildades år 1887 fanns ett ungdomsproblem nästan likartat med nutidens. Det gällde ungdomens "ölsuperi", som då tog sig samma former som mellanölsdrickandet för några år sedan. Då samlades man på kvällarna vid Kumla järnvägsstation samt under veckosluten vid Sannahed för att dricka öl och roa sig. Vid Sannahed fanns det under sommaren tillgång till dansbana och allehanda andra förlustelser.

Missförhållandena vid Sannahed samt andra likartade företeelser på andra platser diskuterades ideligen vid Blåbandsföreningens möten. Till exempel försökte man få bort dels de sk resande ölkrogarna, dels försäljningen av öl vid Kumla hotell. Följderna av den rika tillgången på öl ansågs nämligen avskräckande. "Stora hopar ungdom har trakasserat folk vid stationen med skrän och otidigheter" rapporterades det.

År 1892 tillskrev man överste Liliehök vid Sannahed för att få bort ölförsäljningen där och man beslutade att

demonstrera vid lägerplatsen. Men man fick svar genom fanjunkarna Holmberg och Liljekrantz. I svaret avråddes demonstrationer samt meddelades att bryggeribolagets kontrakt ännu ej var tillända, varför det fn ej gick att få bort ölförsäljningen.

Många diskussioner förekom om ölets alkoholstyrka och vad en nykterhetsman får dricka. På den tiden såldes lagerdricka och sk iskällardricka. Dessa sorter var av så stark alkoholhalt att det föranledde en undersökning. Urmakare Gustaf Olsson fick i uppdrag att göra en förfrågan hos professorerna Almkvist och Tigerstedt om alkoholhalten hos dessa drycker. Av svaren framgick att de var likställda med öl, när de innehöll ej mindre än tre volymprocent alkohol. Det blev således förbud för föreningens medlemmar att förtära dryckerna.

Men ännu starkare drycker såldes i Kumla. Sålunda kom det till föreningens kännedom att en handlande på orten sålde denaturerad sprit till obehöriga personer. Efter påtryckning lovade han att upphöra med handeln så fort innevarande lager tagit slut.

Odengatans norra del. Huset längst till höger hade fyra butiker. En av dessa kallades "Stationens sylta". Där förekom vid sekelskiftet olaga ölförsäljning. Huset fanns kvar ännu för ett tiotal år sedan.

Då Du går i BILKÖPSTANKAR

kom in till oss — titta

och prata. Du är alltid välkommen hos

Ekloms Bil
AKTIEBOLAG

Stenevägen 39, KUMLA Tel. 713 00, 713 34

Familjefest för drinkare

Någon gång gick kanske Blåbandsföreningen litet för brådstörtat tillväga för den goda sakens skull. År 1898 kom man överens om att ordna en familjefest, dit traktens kända "drinkare" samt deras arbetsgivare skulle inbjudas. Festtalare vidtalades, kommitté utsågs. Kaffe skulle serveras och musik ordnades. Men festen blev aldrig av. Enligt protokollet "utsträckte sig inbjudningen något för långt så att det väckte ovilja och förargelse hos några att blifva räknade till dem som föreningen beslutat att inbjuda". Det blev häftiga diskussioner angående denna bjudning och slutresultatet blev att hela festen blev uppskjuten.

Försök att påverka riksdagen

Det arbetades aktivt för att påverka riksdagen i nykterhetsvänlig riktning. År 1894 beslutades att "sammankalla hela socknens nykterhetsvänner för att till någon nykterhetsvänlig riksdagsman göra påstötning att bidra till nykterhetsvänlig motion".

Fem år senare hette det i protokollet: "bör föreningen göra något för instundande riksdagsmannaval". Kommitté tillsattes. "Nuvarande riksdagsmans handlingar äro ej tillfyllest". Man skickade till en tackskrivelse till folkvalda, som motionerade i nykterhetsvänlig riktning.

Här tilläts kanske också att få tillägga, att när kyrkoherde A P Falk avled i maj 1904 ställde det sig naturligt för föreningen att försöka få hit en nykterhetsvänlig efterträdare. Man lyckades också med detta, eftersom valet föll på kyrkoherde Gustaf Pettersson. Det är inte för mycket att påstå, att nykterhetsvännerna i Kumla starkt gjorde sig gällande vid valet.

Inte bara nykterhetsfrågor

Men Blåbandsföreningens intressen spände inte bara över nykterhetsfrågorna. Visserligen övervägde dessa. Men många andra av både religiös och ideell karaktär förekom också.

Den religiösa karaktären går inte att ta miste på. Mötena inleddes och avslutades med bibelord och bön. Sambandet religion — nykterhet framhölls bl a i diskussionen: "I vad förhållande står nykterhetsfrågan till den kristna religionen". Denna fråga får belysa och bekräfta religionens betydelse i föreningen.

"Vad bör göras för att få mötena mera intressanta?" "Besitta rusdryckerna sådana medicinska egenskaper att de utan fara kunna användas utan läkares ordinationer?" "Vilka fördelar medfölja äktenskapet?" Detta är några andra frågor som diskuterades.

Fem öres böter

Man försökte på alla vis att aktivera medlemmarna så att de muntligen skulle delta i diskussionerna. Sålunda satte man fem öres böter på alla som inte kunde besvara frågan: "Varför är jag blåbandist?"

En del medlemmar pliktade hellre än att svara. Sålunda inflöt till kassan hela 65 öre.

För en nutida läsare förefaller en del frågor något naiva. Sålunda lød en fråga: "Vilken är den bästa läskedrycken?" Svaret blev: "Vatten, kärnmjolk, vanlig mjolk samt vid sjukdom saft".

Främmande för oss men helt normala enligt dåtidens tänkesätt synes oss följande frågor: "Bör en nykterhetsvän skåla? Bör titeln fru, fröken användas bland medlemmarna?"

Kvinnor i styrelsen

Påfallande många kvinnor förekommer i protokollen, vilket är ett för den tiden ganska säreget förhållande. Ett sextiototal namn på aktiva blåbandskvinnor förekommer under den första tjuguarperioden fram till 1906. Kvinnor förekommer även i styrelsen.

Intressant vore att närmare undersöka hur kvinnorna i sekelskiftets Kumla hade det. Var manne inte de frikyrkliga församlingarna och nykterhetsföreningarna de platser där kvinnan först fick prova sina vingar utanför hemmets väggar?

Gustaf Olsson tar berömd trädgårdsanläggare till Kumla

Ser man till de uppdrag som gavs inom föreningen är Gustaf Olsson helt dominerande. Det betydde föga om det var små eller stora uppdrag. Allt lades på hans skuldror. Olssons idérikedom sinade aldrig. Han ingick för det mesta i de talrika kommittéer som tillsattes och han var nästan alltid ombud vid kongresserna.

Det är att märka att han i många fall fick betala kostnaderna för dessa kongressbesök med egna medel. Vid ett tillfälle hade Olsson det skralt med ekonomin. Påhittig som han var ordnade han utgifterna för konferensbesöket genom en realisation i sin urmakeri- och antikvitetsaffär.

Gustaf Olsson blev med tiden en resvan man. På uppdrag av föreningen hade han rest från Luleå i norr till Helsingborg i söder.

I februari 1903 fick han ett märkligt brev. Det var från Rudolf Abelin, som erbjöd sig att komma till Kumla och hålla föredrag i trädgårdsskötsel. Ett hedersamt erbjudande från den berömde anläggaren av Norrvikens trädgårdar i Båstad 1906 och i Åby utanför Norrköping år 1888.

Man antog erbjudandet med tacksamhet och kumlaborna var generösa nog att betala resan för den berömde trädgårdsanläggaren.

Kyrkvärden *Lars Andersson* hörde också till de mest aktiva bland medlemmarna. Han fick många gånger träda ekonomiskt emellan när det gällde att utspisa gästande talare och ombud.

Löftesbrytande blåbandister

Man var sträng mot syndande medlemmar. Allt efter som åren gick blev det många löftesbrott och den felande namngavs obönhörligen i protokollen. Ett förslag att ej namnge den vilsekomne avslogs av ett möte. En del ung-

AB B.S.K. MEK. VERKSTAD - KUMLA

(f d BRÖDERNA SANDBERG)

Grundad 1898

TELEFONER: Verkstaden 701 13
Harry Sandberg bostad .. 793 49

MEKANISKA ARBETEN AV ALLA SLAG. Plåtrundningsmaskinen BSK i 4 typer. Bärningskärran BSK. Järnkonstruktioner efter ritningar och förslag. Arbörning, Svarvning, Fräsning, Svetsning, Reparationer.

Författarinnan till denna skildring har stark anknytning till Kumla. Både hennes far, farbror och farfar har haft skomakarverkstad i Kumla socken. Farbrodern hade även partihandel. Hon har önskat att ej få sitt namn omnämnt, vilket vi respekterar.

Hos Far

Det är inte gott för två små syskon att vara länge ute och leka i snön en sån här kall vinterdag. Visst är drivan vid norra stuggaveln ofantligt hög, och den sjunker i en lång rolig backe ut över gårdet. Och visst är den nya kälken fin, nätt och grönmålad och med en vacker blommig plyschstoppning fastsatt med mässingsknappar på sitsen. Och skare är det, så stark, att Mor kan stå däruppe på drivkammen och ge kälken en skjuts, så att barnen kommer halvvägs till Erik Lars. De travar tillbaka, dragande kälken, de slinter och snavar och skyn dar sig, och så får de en ny utförsåkare, så att det viner om öronen.

— En gång till, bara en gång till, säger de åt Mor, som nu verkligen inte har tid att vara med längre.

Nej, det är inte gott att vara ute, när vinterdagen är bittert kall och blåsten drar vass av snönålar fram över slätten. Snart ramlar det i stugdörren, och in i köket kliver över den höga tröskeln de två byltena, lite trötta, lite osams. Skoremmarna släpar, vantarna är våta, näsorna rinner och kinderna glöder efter blåstens bett. Här inne i värmen börjar det värka i händerna, det spränger i fingertopparna, så de måste kinka och gråta. Men Mor tar deras händer i tur och ordning mellan sina mjuka, släta, varma, den ena omgången efter den andra, och till slut hettar det i de små nävarna. De stryker undan snuvan och stretar med de långa halsdukarna. Nu är allt gott igen.

Men köket är litet. Symaskinen är igång och bordet belamrat med mönster och tyg.

— Gå ut till Far i verkstan, säger Mor, och hon följer dem ut och tar kälken under armen.

Far är skomakare. Under vinterförmiddagarna brinner inne på hans verkstad en risbrasa i den gamla gjutjärns-kaminen. Brasan sprakar och sprätter, så att den glesa plåtluckan skallrar. Varmt och skönt är det, och det luktar gott och trivsamt från brasan, från upphettad vax, från det mögliga vattnet i blötbaljan och från lädret. De stora gula plattlädershälvorna, som ligger slängda i ett hörn, naggade i kanten av utskurna halvsulor, de har sin lukt, och det svarta lädret, som är fett och har tätt med små stjärnor på utsidan och används till ovanläder, det har sin lukt.

Far sitter på en trebent stol, uthuggen ur en trädknotta. Stolen är mycket gammal. Farfar har suttit på den före honom, farfar som var skomakare och husar och "gjorde möten" på Sannahed.

Framför sig har Far den urgamla "disken", ett lågt bord med kant runtom och två glappande lådor. Där ligger verktyg, som farfar fått av "gamla Gillberg i Kumla" (far till kommunalfullmäktigeordförande O L Gillberg, först sekreterare senare ordförande i Sko & Läder), hos vilken han som ung fattig lärpojke i 1800-talets andra årtionde klackade sina första stövelpar.

Där ligger raspar och filar, kroksylar och raksylar, kransskärare och vecktång, lästkrok och pliggraka, tumring och sälhandske, fuflare och tänger. Där ligger skomakarkniven, den förfärligt vassa, som barnen på inga villkor får röra, och "henen", det är brynet, på vilket Far spottar och slipar kniven allt emellanåt, varefter han fejar den på en läderrem, som hänger ned som en rumpa från disken. Där finns sandpapper och klackjärn, vax och beck, som det är roligt att klämma mjukt i de varma händerna. Där står pappkartonger med pligg och mäsingstift och oljetter, där ligger glasbitar att putsa sul kanten med, där är skoborstar och blanksmörjaskar.

I fönstret står buteljer med svärta. I taket hänger lingarnsnystan i sina läderhylsor, på väggen becktråd, klackjärnsknippen och pappmodeller uppträdda på järntråd.

På en Singer skomakarmaskin nåtlar Far rakt och prydligt sömmarna på ovanlädret. Över fotogenlampan värmer han fuflaren, när han ska till att putsa. Bakom skärplanken ligger spannklämman, där stövelskaften fastgörs, då Far "spannar", såvida inte spanremmen användes. Den träds över foten. På klappjärnet hamrar han ut lädret, som legat i blöt.

domar intogs i föreningen vid mycket låg ålder och där kan förklaringen ligga till många löftesbrott.

Tiggarbrev

Att Kumla Blåbandsförening ansågs vara en förening med stadgad ekonomi märktes väl av inkomna tiggarbrev. Brevet behandlades välvilligt och man kunde ibland göra beundransvärda insatser, även märkliga sådana. Det beslöts t ex att anordna en fest där med-

len skulle hjälpa Väster Närkes Nykterhetsförening att inlösa den beryktade krogen vid Edsbergs Sanna.

Ovanstående glimtar visar att det fanns andlig spänst i Kumla Blåbandsförening. Knappast något ämne var främmande vid medlemmarnas diskussioner. Att föreningens opinionsbildande inflytande gick långt utöver vad medlemsantalet låter oss ana (200 medl. år 1894) förefaller självklart. Nykteristerna och inte minst blåbandisterna har haft stor betydelse, när det gällt att prägla idéutvecklingen i Kumla. □

MUSIKINSTRUMENT

Orglar, pianon, gitarrer,
violiner, blockflöjter,
klarinetter m m

SKOLMUSIK

Noter m m

BÖCKER

GRAMMOFONSKIVOR

KASSETTBAND

från de kristna förlagen och
mycket annat finner Du hos

HF:s BOK & MUSIK

Stationsgatan 18

KUMLA

Telefon 019/814 00, 814 04

De många verktygen går vant i hand, ur hand, det är som ett spel. Och alla har de sitt särskilda ljud. Det är ett smackande i sålhandsken, ett raspande med pliggrakan, ett gnällande i beckträden, ett bultande på pliggen, ett klapprande på klappjärnet. Och allt går an utom det sistnämnda, då måste barnen fly in i ett hörn med händerna för öronen.

Det finns två tavlor på väggen i verkstaden. Den ena är ett porträtt av Karl XV. Det är fläckigt och urblekt och hänger där liksom av gammal vana. Ingen bryr sig stort om den vackre kungen med stjärna på bröstet. Men Fars exercisfotografi tar barnen ner ibland, lägger det på Fars knä, tittar på de många uppsträckta karlarna från de fyrtio dagarnas exercis och frågar var Far står, fast de borde veta det efter så många gångers tittande.

Vad finns mer därinne? Jo, hyllan med läster och block. Barnen tycker det är märkvärdigt, att Far kan veta, till vem lästerna hör.

— Det här är Edvins, kan han säga och visar en läst, som är ovanligt bred och påslagen med läderbitar för att passa åt en stor och tung bonde med onda fötter.

— Och det här är Karl Jönssons, säger han om ett par smala och nätta läster, och det kan man ju förstå, när man har sett hur den mannen kommer trippande. Ja, Far känner till hela byns fötter, och det är nu så, att han bedömer folk utifrån vad hans skomakaröga registrerar. Far är mycket noga med att de alla i familjen ska vara "snygga om fötterna". Han kan inte förlika sig med folk som missköter sina skor. Han har ett enda ord för folk som bär sig illa åt, antingen de nu svär eller skryter eller är ovärdade i största allmänhet: Oborstade heter det!

Ja, detta är nu verkstaden, där Far arbetar, och i denna röra av saker och ljud trivs de små syskonen. Mitt på golvet finns en tom plats, där deras kälke får rum. Och det är här inne hos Far, som de hittar på "undraleken".

En av dem sitter på kälken, som nu är en släde med älghud till fotsack. En av dem står på hundsvotten, håller tömmarna och kör så hästarna blir svettiga och ångan står om dem. Snökokorna sprätter om hovarna. Och båda ropar de:

— Undra Far! Undra Far!

Och han undrar:

— Vem kan det vara nu som är ute och kör? Vad är det för pinglor jag hör från vägen? Kan undra om de ska komma hitåt? Jo, minsann! Vilka granna hästar! Kan undra vem det är som har så granna hästar? Som de springer! Kan undra vad det är för herrskap som sitter i släden?

Och sedan han undrat en stund, är herrskapet framme. De stannar hästarna: ptooooo, ptooooo kommer och tar Far i hand, niger och bockar och frågar, om de kan få beställa sig ett par stövlar var.

— Nej se, säger Far då. Var det ni, som var ute och åkte!

Men är det nu så, att Far ska göra becktråd, då måste de hålla sig undan, för detta tar nästan hela rummet i anspråk. Far fäster lingarn i en krok i väggen, tvinnar

Så här har skomakarverkstäderna sett ut i alla tider. Konstprofessorn och allmogemålaren J W Wallander tecknade denna tavla 1862. Det är modernt att tala om arbetsmiljö men i denna bransch har miljön ändrats ganska lite under århundraden. Så här kan det ha sett ut hos far som det talas om i dessa minnesglimtar.

och beckar med van hand och långa sträckande armrörelser. Till slut sitter den ryska borsten där perfekt.

"Skomakarn, skolåda, lästaknipa å pinnasyln, sölehandsken å tummaringen å gå te fleckera i månaskin", sjunger Far.

Men nu är det någon som strubblar ute i den mörka farstun, och in kommer en av byns gamla bönder. Han slår sig ner på soffan. Förskinn med mässingspänne har han över knäna, snus har han i mungipan. Det har blivit en vana att titta in hos skomakarn en stund, sitta här i värmen och gona sig, medan söner och drängar gör kvarnturer, forslar ris från skogen eller kör gödsel ut på åkrarna. Ibland kommer de för att få håret klippt. Far tar tio öre, och gamle Ersson tror:

— Du blir nog riker på dä här, um du får hållas.

Nu ska här pratas. Den gamle bonden talar gärna om sina goda affärer och grannarnas dåliga. Men blir drygheten alltför påtaglig, kan det hända, att Far ger en snärtig "känga", slagfärdig som han är. Det är inte värt att komma och skrävla om den som är "högt uppsatt".

— Han bor le på vinn, säger Far.

Far äger ej mycket av livets goda, men han envisas ändå med att tycka, att han har det bäst med sitt och de sina. Inget tal om stora pengar kan rubba honom ur hans tillfredsställelse, ingen gör honom ödmjuk med skryt.

Nej, Far är nöjd och missunnar ingen, en man för sig, fri gentemot allt och alla.

**Kom in till oss,
vi har jultårtan för er**

SÖRGÅRDENS KONDITORI

Köpmangatan 26, Kumla Tel. 704 01

Servering av gott kaffe

JULMARZIPAN AV EGEN TILLVERKNING

Men nu är det inte roligt längre för de två med kälken, och så drar de sig in till Mor.

På kvällen kan de få rå om Far igen. Kamma honom är roligt. Göra bena till höger och till vänster, rufsa till honom ordentligt igen och börja från början.

Bom, bom, bombardina, bombardana,
änkans son i näverkvarna,
bom, bom, bom bom,
sjunger Far.

Nu kan de också variera "undraleken". Då sitter Far på en stol och är den elaka jätten som sover, och barnen är två modiga barn, som vågar komma fram och dra honom i håret, nypa honom i näsan och kittla honom under fötterna. Då gäspar han och mullrar förskräckligt:

— Kan undra, vad det är för en fluga på min näsa? Kan undra, vad det var för ett löv, som föll på min fot? Kan undra vem det är som vågar störa mig, när jag sover?

Och han slår med sina långa armar och griper i luften med händerna. Får han då tag i pojkens kolt eller flickans förkläde, blir det ett skrattande i förtjust förskräckelse, men Mor säger:

— När geta dansar, så väntar ho varg!

Rent översiggiven blir hon, när barnen "leker häst" med Far på kvällarna. De kör honom i hängslena, och vilken häst till att hoppa och skena och slita sig! Till slut fångar de honom och ställer in honom i garderoben, som är stallet.

Den nyinflyttade grannfrun, som gärna hälsade på i stugorna och ofta sågs springande genvägen över gårdet med träskorna virvlande i luften, hon som inte kände byn och därför drog förhastade slutsatser, hon hörde skrattet och skriket från det öppna fönstret en sommarkväll och menade, att den otäcka skomakarn slog barna. Men byborna drog väl på munnen. De kände Far bättre.

Men den här vinterkvällen blir det inga lekar av. Det är bara några dagar till jul, och Far ska ha två stövelpar färdiga till helgen. Han måste arbeta långt in på natten. I gårdarna släcks ljusen ett efter ett. Barnen sover i godan ro i den lilla kammarens sköna kakelugnsvärme. Men de vaknar av ett väldigt bullrande, törnande och känkande. Det är Mor, som bär in tält-sängen, kuddar och täcken.

— Sov ni, säger hon.

Barnen kisar fram under täcket och ser, hur hon värmer tagelmadrassen på kakelugnen.

De är för trötta att fråga, men när de vaknar nästa morgon, ser de en ung karl ligga i sängen. De blir lite rädda och skulle helst vilja springa ner i köket, men sängen står halvvägs för dörren, och de känner sig instängda. Bäst att krypa ner och göra sig osynliga. Och så somnar de om. När de åter vaknar, är karlen borta. Han sitter nere i köket och äter gröt. När de kommer ner, står han i dörren för att gå, en ung vacker pojke, lite tunnklädd för denna kyla. Han dröjer vid dörren som om han ville något mer. Sen ger han sig iväg över gårdsplanen med händerna i fickorna och axlarna högt uppsjutna.

— Vem va han, Far?

Jo, sent i går kväll hade han bultat på dörrn i verkstan

och frågat, om han kunde få husrum. Efter hela långa gatan hade inte ett ljus syntts mer än här. Men Far ville inte ha någon främmande i verkstan över natten. Det var kristid, och lädret var dyrt.

— Försök i granngårdarna, hade han sagt. Där har de många rum. Och här har vi bara ett som är varmt.

Men han kom tillbaka, för alla hade sagt:

— Gå till skomakarn. Där brukar de få ligga.

— Och då var det ingen annan råd än att låta honom få bo hos oss på kammarn, sa Far.

Nils hette han, och han hade varit sjöman. Far skulle nog ha velat ha honom kvar en stund, så att han hade fått fråga och höra om främmande länder. Äventyret snuddade inte så ofta vid den som satt i skomakarstolen.

— Stackarn, sa Mor, och hon skulle nog ha velat göra något mer för honom.

— Oborstad var han inte, säger Far. Han skulle ha sina föräldrar i stan, sa han. Men hur hade han kommit på de här vägarna mitt i natten?

Ja, det blev att undra på. Men det var onda tider. Det var så många som "gick". Somliga skrämde Mor, de var alltför "oborstade". Men vi följde Nils i tankarna hela dagen. För Far var människor som böcker, intressanta att ta del av, gruvor att hämta upplevelser ur, fast Mor sa ibland:

— Du ska inte fråga ut folk, så där, det har du inte med att göra.

— Nej, nu ska en väl te igen, säger Far och tar barnen med sig ut i den varma verkstan.

Att få ha Far inom räckhåll hela dagarna igenom, det är inte många barn förunnat. Vad det betydde av fostran och lekar, och gemenskap, förstod barnen inte då.

A W

Borta ur stadsbilden

Kumla samhälle växte upp kring järnvägen, som blev färdig 1862. Med järnvägen kom inte bara samhället utan också de små banvaktsstugorna, varav detta är en, belägen vid Södra Mos. Nu är den borta, men vi hoppas få behålla järnvägen. Alldeles bergsäkert är det inte i dessa tider.

Eric Ericsson
SJÄLVKÖP
Tel. 70398, 70499

Pojkår i sekelskiftets Hallsberg

Kapten Sven Olof Florén, som bor vid Järnvägsgatan 11 i Kumla, berättar gärna minnen från sekelskiftets Hallsberg. I en syskonkull på fyra föddes han 1891 i Hallsberg, där fadern Carl August Florén då var järnvägs- och extra provinsialläkare. Modern, Frida Florén, född Grenander, skötte naturligtvis enligt tidens sed i sk bättre familjer det ganska omfattande hushållet med hjälp av tjänstefolk.

Men läkardottern Frida Florén hade också andra ambitioner. I dåtidens Hallsberg, långt före de sociala reformernas tid, fanns det alltid enskilda eller sammanslutningar som måste stöttas genom frivilligt arbete. En populär form för insamling av medel till något behjärtansvärt ändamål var att anordna en soaré. Fru Florén, som var en god pianist och organisatör tränade in olika sångspel med barnen i bekantskapskretsen och vid soaréerna blev dessa små spel, tillsammans med lotterier och kaffeservering ett populärt inslag. Sven deltog naturligtvis också han i dessa framträdanden, men vid en sångövning i det Bergööska hemmet, minns Sven hur hans mor måste be honom att bara "mima", för att helhetsintrycket inte skulle förstöras.

Frida Florén var en av initiativtagarna till Adventskyrkan. Sedan bebyggelsen runt järnvägsstationen vuxit ut, tyckte allt fler att det var obehävt att besöka den gamla kyrkan ute i kyrkbyn. Man försökte att genom olika insamlingar skaffa medel till en ny kyrka, som skulle ligga mera centralt. I en av kyrkans väggar finns ett skrin innehållande några mynt samt en lista med namnen på initiativtagarna inmurat. Bland dessa kan vi alltså återfinna Frida Florén.

"Min far var en idealist, men ingen ekonom", säger Sven Florén. För att erhålla en högre pension sökte han och fick senare en tjänst som provinsialläkare i Vrigstad i Småland, orten som en gång kunde ståta med Sveriges första folkskola. Fadern hade en stor praktik, men det var svårt att få ut någon kontant ersättning för de utförda tjänsterna. Ofta hände det att doktorn inte ens fick så mycket att det räckte till bensinpengar, när han gjorde hembesök i det vidsträckta distriktet. Carl August Florén var en stor bibliofil och många av hans böcker kan man nu återfinna hemma hos sonen Sven.

Ponnyn Docka som användes vid doktor C A Floréns tjänsteresor och vid familjeutflykter. I vagnen: doktorinnan Frida Florén med barnen Sten-Sture och Sven-Olof.

Sven Florén har aldrig gått i en vanlig små- eller folkskola. När det var dags att börja skolan i Hallsberg skrevs han in i Ida Eklunds elementarskola som var inrymd i handlare N A Lybergs hus. Frida Samzelius hette en av lärarinnorna. Hon var från Kumla och även bland eleverna fanns det flera kumlabor.

Senare anställdes en informator, Gustav Dahln, innan Sven som åttaåring sändes till läroverket i Askersund. Att dagligen färdas mellan Hallsberg och Askersund var ju inte att tänka på, utan den nyblivne läroverkseleven fick i veckorna bo hos komminister Herman Södersten. Eftersom Sven ansågs vara en begåvad gosse, skrevs han in i andra klass. Sedan han haft arton fel på en svensk skrivning undrade rektor litet försynt om inte föräldrarna ville gå med på att Sven flyttade ned till första klass och så blev också överenskommet.

Skolgången fortsattes senare vid Karolinska läroverket i Örebro, där Sven tog studentexamen. Under gymnasietiden hade han och hans kamrater så smått skojat om en lärare som alltid envisades med att sätta poäng i bibelkunskap. "Men den som senare sände den läraren, som förresten hette Främling i efternamn, en tacksamhetens tanke, det var jag", säger Sven Florén, "ty när det i studentexamen var dags för det muntliga förhøret blev en av mina uppgifter att redogöra för Bibelns böcker. Då jag sedan skulle läsa upp en psalmvers ur minnet, klämde jag i med Din klara sol går åter upp eftersom det var den första psalm som jag lärde mig".

Den som sjungit Din klara sol går åter upp så att psalmen för alltid fastnat i Svens minne var lärarinnan

Kumlabor på norr!

HANDLA RÄTT
PARKERA LÄTT

Er butik är

ICA TRUMPETEN

MOSSBANEGATAN 76 TEL. 784 01 - 700 55

Hulda Fischer. Hon bodde tillsammans med sin sjukliga syster Ella i ett litet hus nära Hallsbergs station. Hulda Fischer hade utbildats vid pensioner utomlands och var mycket språkkunnig, men Sven Florén kan inte erinra sig att hon någonsin utövade sitt yrke i Hallsberg. Han blev bekant med henne, eftersom hon var en av faderns patienter. Till provinsialläkaren skrev hon långa dikter på hexameter, när hon önskade att han skulle komma på sjukbesök. "Jag kommer när Hulda har kammat sig", svarade läkaren, som inte tyckte att Huldans hygien alltid var den bästa. Då och då hälsade Hulda Fischer på i det Florénska hemmet, men ännu oftare var Sven hemma hos henne i det alltid väl tillbommade huset. Helst höll de dock till ute i trädgården, där hon lärde honom åtskilligt om trädgårdsskötsel. Vad har inte forna tiders snälla tanter betytt när det gällt att väcka intressen hos barn, intressen som sedan följt dem genom hela livet! Hulda Fischer var djurvän och födde många av Hallsbergs vildkatter och i trädgården strosade höns omkring som levde år efter år utan att värpa. "Sparsam i det lilla, men generös i stort", är Sven Floréns omdöme om tant Hulda. Han begåvades vid sin studentexamen med 25 öre, som han skulle roa sig för och när han senare skulle gifta sig fick det blivande brudparet mot en liten slant plocka till sig vad de ville bland de värdefulla, ärvda möblerna.

I det snabbt växande stationssamhället fanns det åtskilligt att roa sig med. En trogen vapendragare hade Sven i brodern Sten-Sture, inom familjen kallad Titti. Brödernas affärsintresse vaknade tidigt och någon brist på pengar under den här tiden, kan Sven inte erinra sig. Inte på grund av föräldrarnas generositet med fick-

pengar utan mer beroende på brödernas egen uppfinningsrikedom. I faderns väntrum låg t ex tidningen Söndags-Nisse, som bara väntade på att bli såld ute på köpingen, naturligtvis fem öre billigare än i affären. Det kunde man ju kosta på sig, när man hade fått den gratis.

Utanför stationshuset stod ofta en gumma och sålde äpplen för två öre stycket. Knyckta äpplen såldes av de 5—6 åriga konkurrenterna för ett öre, men den affären fick ett snabbt slut, då ortens polisman ingrep.

Ett annat nöje, som dock inte gav några inkomster var att under någon sommar som tillbringades i Västansjö försöka sig på att rida den nyinköpta ponnyn Dockan. Att Dockan inte var någon ridhäst kom de emellertid ganska snart underfund med. Dr Florén, som hade fascinerats av Dockans återkommande promenader uppför diversehandlare Anderssons trappa, där hästen tiggde socker, hade köpt den av hästhandlare Lundgren. Hästhandlaren, som var affärsman med kontoret på fickan, hade en stor skara barn, vilkas förnamn alla började på Frid, trots att Lundgren själv inte var någon speciellt fridsam man.

Dockan användes under några år av dr Florén vid en del tjänsteresor, men skänktes senare till Elise Sahlqvist. Med henne som ägare fick Dockan nu i stället dra kärror lastade med halmhattar från Elise Sahlqvists Strå & Filt-hattfabrik till stationen, där de lastades på järnvägs-vagnar för vidare transport runt hela Sveriges land.

En som gav småpojarna idén till en bra inkomstkälla var Brazil Jack, svensk trots namnet. Han spelade fiol och hans hustru tamburin, då de under marknadstid besökte Hallsberg. De gick omkring på gårdarna och spe-

Elever vid Ida Eklunds skola omkring sekelskiftet. Stående från vänster: Vättergren, Einar Fosselius, okänd, okänd, okänd, Fosselius, okänd, Molander, okänd, Boström, okänd. Sittande: Bertil Swidén, Sven Florén, Sten-Sture Florén, Yngve Stenström, Lilly Andersson, Frida Samzelius, Ida Eklund, okänd, Ingrid Florén, Sara Molander, Olsson, okänd, Elsa Villén. Sittande i gräset: Aron Hallberg, Greta Bergöö och Alfred Stenström.

Annes SKIVCENTER

Köpmangatan 22, KUMLA — Telefon 710 08

SPECIALAVDELNING FÖR INSPELAD MUSIK
Stor sortering i stora och små skivor,
inspelade och oinspelade kassetter, tillbehör

Goda vänner träffas i stationsinspektorens trädgård. Från vänster: doktor C A Florén, stationsinspektör Rydén, Thor Bernhardt, grosshandlare Per Bergöö och två okända herrar.

lade och folk som uppskattade underhållningen kastade ut pengar. De, som pojkarna tyckte, lättförtjänade slantarna lockade förstås och av stationsskrivare Been fick de galoner till sina blå båtmössor och sedan var det bara att, försedda med leksaksinstrument, vandra runt i köpingen. Det här upptåget tillhörde de oskyldigare, pojkarna blev populära och förevigades t o m av fotograf Andersson.

De pengar som strömmade in omsattes för det mesta i något som gick att tugga på, men vid ett tillfälle kom pojkarna på att det vore spännande att ha en skattgömma. De uppsökte den sk Tallebacken i köpingens utkant och grävde ned de sparade slantarna i en sandgrop. Särskilt länge kunde man naturligtvis inte låta en skattgömma vara orörd, utan en vacker dag skulle skatten grävas fram. Bröderna grävde och grävde, men någon skatt stod inte att finna. Många år senare läste Sven Florén i Nerikes-Allehanda att man hittat en del gamla mynt vid grävningar för ett planerat husbygge. Det var pojkarna Floréns borttappade skatt bestående av 87 öre i kopparslantor. □

forts från sid 14

byggares berättelser skänkte honom den rätta stämningen åt den långa rad av romaner, som blev en följd av dessa första och efterföljande studier i de lappländska vildmarkerna. Därmed är man framme vid Nordhs genombrott som författare.

Han kom på verkligt grön kvist i och med att Folket i Bild utgav sina billighetsböcker. En bok kostade på den tiden i genomsnitt 6 kronor. FIB:s folkböcker kostade från början endast 1 krona. När Nordh började ge ut sina romaner i FIB-upplagor nådde han verkligt stora läsargrupper. "Fjällfolk", som blev nr 4 i folkboksserien, gick ut i en upplaga på över 100 000 exemplar.

När Folket i Bild gav ut Nordhs roman "Flickan från fjällbyn", slogs ett svenskt upplagerekord. Boken trycktes nämligen i hela 160 000 ex och filmades av AB Europafilm. Filmen regisserades av Anders Henrikson. Till stora delar spelades den in i Tännadalen och Funäsdalen. Nordh var själv med på plats och följde inspelningen. För filmrätten erhöll han 6 000 kronor.

Nordh hade få vänner bland sina författarkolleger. En av dem som han inte stod på god fot med var Vilhelm Moberg. Det berodde dock på Nordh själv. Som titel på en av sina böcker hade valt "Ingen mans kvinna". Tidigare hade ju Moberg utgivit "Mans kvinna".

En av Nordhs mest trogna vänner var Jan Fridegård. Han intresserade sin vän för spiritualismen. Efter att först ha betraktat den som en bluff, blev Nordh och även hustrun Helga trosvänner. Nordh hade då deltagit i en seans i Stockholm. Han skrev senare romanen "Jakobs stege", som dock fick dålig kritik.

Det blev alltmer framgångsrika år för Nordh. I sin högst intressanta biografi skriver Matts Heijbel om hans välstånd, om ett allt intensivare intresse för bilar med det ena bilköpet efter det andra, om omfattande bilresor

norrut, om husköp både i Sverige och på Kanarieöarna.

Det blev så småningom trassel i äktenskapet med Helga, skilsmässa och ett nytt äktenskap. Det började också bli bekymmer med hälsan. Det upptäcktes att han led av en obotlig sjukdom. Men romanskrivandet fortsatte i oförminskad omfattning.

Som hobby hade Nordh att skulptera och måla. För detta ändamål hyrde han en stor flygelbyggnad med stor tomt där han fick möjlighet att även ägna sig åt en annan hobby, trädgårdsodling.

Bernhard Nordhs sista bok utkom i slutet av år 1971, året före hans bortgång. Den bar namnet Bågskytten och ingick i en serie romaner om Härjedalsflickan Bodil.

Tillsammans med Jan Fridegård var Nordh Folket i Bilds mest lästa författare. I dess populära folkboksserie såldes 1,5 miljoner av Nordhs böcker. År 1976 var Dagmar Lange vår mest lästa författare och som god tvåa kom Bernhard Nordh.

Under de 18 månader, som jakten efter material till boken om Bernhard Nordh pågick, kom Matts Heijbel i kontakt med många människor som visste åtskilligt om torvarbetaren som blev författare. Heijbel fick tillfälle till samtal med många närstående till Nordh, de båda hustrurna, bröder, barn, arbetskamrater under de hårda åren, författarkamrater m m. Han läste samtliga Nordhs 27 utgivna böcker och sökte i biblioteksarkiven efter hans noveller, som räknas i flera hundratal. Ett tiotal veckotidningar — även någon dagstidning — hade abonnerat på hans noveller.

När Nordh hade blivit en förmögen författare och skaffat sig bil gjorde han flitiga resor landet runt för att hälsa på sina vänner. Flera gånger besökte han Kumla. Där hade han ett par av förman Sahlins döttrar att hälsa på. Han försummade inte heller att träffa den käre vännen från Kumlatiden bokhandlaren Algot Dohlwitz. □

Julbordets läckerheter

KÖPER NI MED FÖRDEL HOS OSS

Förstklassiga varor — låga priser
och dessutom god service

ICA **Magneten**

SKOLVAGEN - TELEFON 784 00

Originella personer och en förstående skochef

Jag har ofta tänkt på, så många originella personer det fanns förr, och samtidigt funderat över, om vår mekaniserade tid inte har någon grogrund för särpräglade människor.

Bland dem jag mött under min tid i Kumla, skall jag börja med att berätta om några stycken av spannar-gubbarna på skofabriken "Sture".

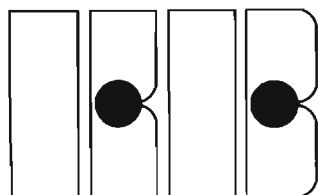
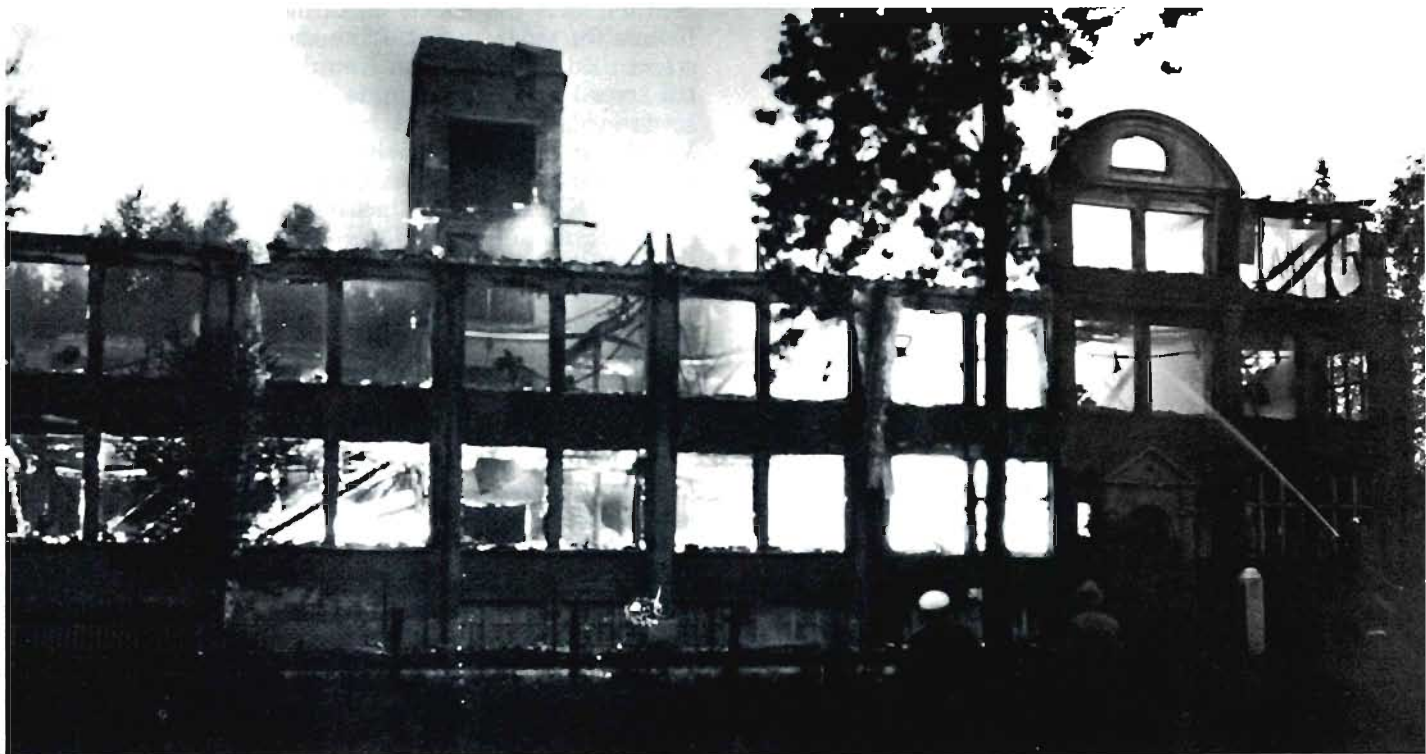
Smorladerspjäxor var en stor artikel, och alla pjäxor hade en sk "tunga" på ovanlädret, som dåför tiden spannades för hand. Den där spanningen gick för det mesta på hemarbete, men där fanns också ett par, tre stycken fast anställda på fabriken, av vilka jag minns namnet på tre, nämligen Erik Pettersson, Sköld och Ralén, som sysslade med just det arbetet.

En av hemspannarna hette Sjö, och var f d husar. Han hade ett långt prydligt vitt skägg, och annonserade alltid

sin ankomst med ett dånande "Giv akt"! En annan hette Karlsson och bodde i Folkatorp, men kallades alltid av folkhumorn för "Edison", därför att han var sysselsatt med att konstruera en evighetsmaskin. Han kom alltid upp och hälsade på i modelleringen, där jag då hade min varelse, och bjöd på snus, men varnade samtidigt för det fördärliga i snusandet med dessa visdomsord: "En slav är den, som usla laster söker, fast bojan aldrig skramlat kring hans fot".

Skulle man tro gubben Sköld, så hade han upplevt mer än de flesta. Bl a hade han i sin ungdom haft en mycket förnämlig anställning vid Kungliga hovstallet i Stockholm. Där var det så fint att hästarna inte fick "kacka" på golvet, utan stallknektarna måste passa på med en hink, när de såg att en häst började lyfta på svansen. I tjänsten ingick också motionsridning varje morgon, något

Klockan 1.05 natten till lördagen den 2 juli 1932 fick Kumla brandkår larm: "Sture brinner!" Branden medförde en betydande ökning av en redan hög arbetslöshet i Kumla. Som nödhjälpsarbete byggdes Kumlasjön, Kumlas stolthet sedan 1934 då den var färdig. Efter att skofabriken Sture varit i ruin i flera år lade man tak på nedervåningen. Den byggnaden står kvar än i dag på Stationsgatan 20.

KUMLA BYGGVAROR AB
V. BANGATAN 48
692 00 KUMLA
TEL. 019/709 45

TRÄVAROR OCH ÖVRIGT BYGGMATERIAL

En central för byggmaterial

som var särskilt uppskattat. Dessutom var det bra betalt. När jag undrade, varför han slutade ett så fint jobb så svarade han så här: "Jo, ser du, det var så att jag hade en favorithäst, som jag tyckte det var så roligt att rida, men så en morgon kom kungen och han skulle prompt ha min häst, och det gick ju inte an att neka. Jag fick lämna ifrån mig kusen, men vart så förbaskad, att jag sade upp mig och slutade på stubben". Sköld behandlade man inte hur som helst, även om man var kung.

De flesta äldre Kumlabor känner väl till "Gåsa-labben", och historierna om honom är legio, men följande har nog inte många hört. Min blivande fru, Olga var expedit i Skocentralen på den tiden, och henne hade "Gåsa-labben" fått ett speciellt förtroende för. Hon fick nämligen fungera som hans speciella bank. Så fort han fick några slantar, lämnade han in dem till henne, och hon förvarade dem åt honom i en liten ask.

Då och då tog han ut några ören, som han skulle ha till kaffe.

Ägaren till Skocentralen hette Emil Persson och han hade en ung, gladlynt fru. Hon råkade vara i affären en gång då "Gåsa-labben" kom in till Olga med några slantar. Fru Persson tänkte skoja med gubben och undrade om inte i stället hon kunde få förtroendet att förvalta pengarna. Det passade emellertid inte alls, för efter en stunds funderande kom svaret: "Neej, det tror jag inte, för se fröken Sartz är så obeskrivligt ung"!

En representant för ett utdöende yrke fanns i kakelugnsmakare C H Svensson. Jag skulle kunna beskriva honom genom att säga, att jag aldrig sett honom le eller vara glad. Han tillhörde den gamla stammen, som gjort långa gesällvandringar, även utomlands, var en skicklig yrkesman, men hård och krävande mot sina hantlangare. Harald Ahlgren skulle blanda bruk åt Svensson en gång och fick följande besked: "Du skall arbeta om satsen så noga, att svetten som rinner från pannan på dej, blir tillräcklig för att fukta bruket". Harald arbetade och slet i sitt anletes svett och tyckte till sist att det skulle duga, men Svensson hade inga högre tankar om resultatet. Efter att ha gnuggat litet bruk mellan tummen och pekfingeret, så sade han bara: "Kors ifrån fan sånt bruk".

C H Svensson tillhörde också logen Kämpen, och på ett möte där berättade han en gång om sitt liv och sina vandringar. Efter några års kringflackande, kom han så åter till hemlandet, men där fann han inte den lycka som han måhända hoppats få. Så här slutade han sin skildring: "Och så kom jag till Motala och där mötte jag mitt öde".

På 20-talet var det status bland skomakargrabbarna i Kumla att sticka iväg och jobba några månader i Norge. De som varit över, gick efter hemkomsten omkring med en viss nimbus över sig och svängde sig då och då med litet norska, för att understryka att de varit ute i stora världen.

Annars var väl de vandrande gesällernas tid förbi fast man vid något enstaka tillfälle kunde träffa på en sentida kvarleva.

Känd och god vän med alla för sina vitsar och historier, sin aldrig sinande fabuleringsförmåga och godmodiga hu-

Wilhelm Bahrke (f 1898) var under några år chef för skofabriken Sture. Han blev senare chef för skofabriken Gyllene Gripen i Malmö. Han var föregångsman på den industriella demokratins område i Sverige. Han var även ordförande i Svenska skofabrikantföreningen.

mor var väl "Målar-Valle". Här ett par provbitar. Som alla andra vapenföra under kriget låg han i beredskap och mötte därunder vid ett tillfälle en officer på kaserngården, samt gick fram till denne med framsträckt hand för att hälsa. Valle fick naturligtvis en uppsträckning och tillfrågades om han inte fått lära sig hur man hälsar i det militära. "Jo", blev svaret, "men se jag är kommanderad på handräckning".

I skrivande stund genomlider vi just VM i fotboll i Argentina, och det leder tankarna till en seriematch i Kumla för sådär en fyrtio år sedan. Det är ett långt avstånd i tid och avståndet från den tidens div III-fotboll till årets VM-fantomer torde vara lika långt, men lidelserna svallar nog väl så högt på alla nivåer. "Målar-Valle" var förstås inte heller oberörd, fast han inte alla gånger var så noga med vilket lag som han försökte uppmuntra. Kumla hade alltså en seriematch hemma mot ett lag från Jannelund, livligt påhejade av sina supporters. Så blev det tyst en stund, som ju förekommer ibland. Hejarklackarna hämtade väl andan eller samlade sig för en ny omgång. Inget speciellt hände heller på planen. Då hördes plötsligt en ensam röst uppifrån läktaren, och rösten var Valles: "Heja Jannelund, gör ett mål om en stund"! Om det hade någon inverkan på utgången av matchen vet jag inte.

Ett drastiskt råd vid en annan seriematch kom från en herre som hette Hasse Dahlbäck. Målet lät vänta på sig, och enstaka rop på mera krut hördes från publiken. Då klämde Dahlbäck i med: "Ta hit Arbin och Krüger." Dessa två hade strax förut blivit gripna för ett attentat, då de placerat en dynamitladdning i bakluckan till en bil.

Att pietetskänsla och vördnad inför döden kan finnas där man minst väntar, bevisar följande händelse.

Viaskogen var förr tillhåll för kortspelargängen och en av dem som sökte sig dit hette Eric Hercules. Han blev

Haglund's

SKODON EN GROS

EKMAN HAGLUND AB

TELEFON: VÄXEL 792 30

sjuk, dog och skulle begravas en lördag. Den lördagen satt en lapp uppspikad på ett träd vid spelplatsen med följande text: "I anledning av Hercules begravning är kortspelningen inställd i dag."

En av de roligaste och trivsammaste aktiviteter inom nöjeslivet, som jag upplevt satte några okända ungdomar fart på i Norramoshagen någon gång på 30-talet. Mej veterligen utan all propaganda och annonsering var hagen varje onsdagskväll under sommaren fylld med ungdomar, som sjöng och lekte ringlekar av hjärtans lust. Det låter otroligt men är faktiskt sant! Prick klockan 12 midnatt slutade leken och tillsammans sjöngs "Härlig är kvällen", varpå skaran skingrades. Detta pågick i ett par år, men som så ofta tyvärr är fallet, så började mindre trevliga element att söka sig dit, och de lyckades förstöra den fina andan, varför alltsammans så småningom ebbade ut.

Ett bevis på att ungdomarna trivdes och hade roligt tillsammans var, att Folkets Park blev utan publik på onsdagskvällarna, och detta trots att man försökte locka med sig de lekande från hagen med ett jazzkapell, som kördes några vändor med en lastbil på vägen intill. Reaktionen blev bara den, att leken stannade av tills kapellet gett sig av, varpå allt fortsatte som förut.

Om någon av dem som satte igång med lekarna i Norramoshagen skulle läsa det här, så vore det verkligen roligt om de lät höra av sig. Att med enkla medel, utan kostnad, reklam och annonsering, få fart på en okonstlad och naturlig aktivitet i konkurrens med etablerade nöjesetablissement, tycker jag var en prestation. Hur bar man sig åt? Skulle något liknande kunna ske i dag fastän tillvaron hårdnat och drivit skrämmande många unga människor att söka mening i tillvaron med hjälp av alkohol och narkotika?

Det finns slutligen ännu en person, som jag gärna vill erinra om, därför att han så högst väsentligt skilde sig från de flesta i hans ställning, och det var disponent Wilhelm Bahrke på skofabriken Sture. Man kan nog säga att han var decennier före sin tid.

Befattningen som disponent tillträdde han någon gång på 1920-talet, inte mer än omkring 25 år gammal. Förutom uppgiften som disponent var han även modellör och lade själv upp modellerna till provkollektionerna. Som sådan var han mycket skicklig och idérik och jag skulle tro, att den detaljen var hans starkaste sida. I förbigående kan jag nämna, att min far, som då var pinnarförman på "Sture" tidigare haft kontakt med Bahrke, nämligen på Lewins skofabrik i Stockholm. Även där var far förman i pinningsavdelningen medan Bahrke arbetade i modelleringen. Då de nu möttes igen uttryckte Bahrke stor glädje över återseendet, och som han sade, över att ha en medarbetare som han kunde lita på, på en nyckelpost. Till det yttre gav Bahrke intryck av att vara stram, fin och förnäm, men vid närmare bekantskap lärde man känna en människa, som var både rätträdig, känslig och omtänksam om personalen. Därtill kan läggas stor generositet, öppenhet och tillmötesgående.

Modelleringen på den tiden var något av ett frimureri, där de etablerade modellörerna höll hårt om sitt och inte

släppte ifrån sig några finesser i yrket. Bahrke däremot, hade en helt annan inställning.

Vi var då två hjälpmodellörer, och jag minns, att vi var ganska så spända på hurudan vår nye chef skulle vara. Så kom han då upp första dagen, hälsade, såg sig omkring litet grand samt gav oss en del förhållningsorder för arbetet i fortsättningen. Till slut sade han så här, och det var minst lika unikt: "Och så får ni undersöka och studera mina modeller och papper så mycket ni vill, och har ni något att fråga, får ni gärna komma. Skulle ni själva vilja göra en modell och låta provpinna, så går det också bra." Det är inte för mycket sagt, att vi kände oss en aning omtumlade över så fina arbetsvillkor.

När man så här efteråt sitter och tänker tillbaka, känns det verkligen angeläget att postumt få ge ett uttryck av erkänsla och tacksamhet för det man i ungdomen inte förstod att rätt värdesätta. Detta fastän år förflutit och den inte längre kan nås, som skulle haft blommorna.

Och så en liten episod som visar att Bahrke även kunde ge en fin liten gliring, om det begav sig. För att fukta brynstenen, använde han sig av en hemmagjord droppflaska, och då jag en gång stod och betraktade den där apparaten, fällde han följande anmärkning: "Jag tycker det är snuskigt att spotta på brynet, i synnerhet om man använder snus." Han hade tydligen observerat, att min kamrat och jag var hemfallna åt den i dag så populära vanan att nyttja snus.

Till slut en nyupptäckt lucka i en aktuell debatt. Då jag för ett par veckor sedan fick en påminnelse om den här artikeln av Julbladets utgivare så undrade han, om där inte fanns några kvinnliga original. Tråkigt nog kunde jag inte påminna mig ett enda.

Ett faktum, som borde ha ett visst intresse och redas ut i könsrollsdebatten. □

Borta ur stadsbilden

Det lilla timmerhuset i hörnet av Hagendalsvägen och Götgatan har försvunnit. Det var ett av Kumlas äldsta hus, och det bevarade något litet av den karaktär Hagendalsvägen hade då samhället växte upp. Här bodde tidigare en skraddare vid namn Karlsson och senast innehades butiken av Engvalls garnaffär.

Hagendalsvägen 5

NYVELIUS

Telefon 700 23, 705 00

Plastmattor - Tapeter, moderna mönster - Tapetväv
Allt för inom- och utomhusmålning

Hundraårig idyll i Stene som snart är borta

Snart försvinner de gamla byggnaderna vid Stene brunn. I varje fall de flesta av dem. Lantbrukare Holger Larsson i Västra Åby, som äger hela området med byggnader och allt, tänker riva ned de mest förfallna husen. Sedan får skogen växa. Endast grunderna står kvar igenväxta och påminner om det rörliga liv som en gång levdes här.

Text året 1875 då Per i Gropa tog initiativet till vad som blev Stene brunn. Man upptäckte att brunnskällans järnhaltiga vatten var nyttigt för dem som hade reumatism och det sades också bota en rad andra sjukdomar.

Johan Andersson — kallad "kamrern" — var egentligen skinnhandlare, men han övertog brunnen och byggde ut anläggningen. När han avled 1932 fortsatte hans hustru Selma verksamheten. Parets adoptivdotter Sonja — gift med godsägare Rune Torpel — ärvde området, som nu har köpts av Holger Larsson. Det skedde 1974. Den främs-

ta orsaken var att området ligger intill Holger Larssons skog.

Någon brunnsverksamhet har inte bedrivits på många år. Den upphörde 1958 och den siste som drev anläggningen var byggmästare Bertil Davidsson.

Till anläggningen var knuten en läkare med bestämda mottagningstider för brunns gäster. Ett särskilt rum fanns för denne i det sk gamla badhuset. Siste läkaren var K V Wikner.

Här fanns också lokaler för en sjukgymnast. Gästerna kunde även få massage, om sådan behövdes efter de starka baderskornas knådningar.

Så hade man något som kallades kapell, men som var ett särskilt inrett utrymme i stora byggnaden. Där brukade någon pastor hålla andakter. En av de mera kända, som varit brunnspredikant är C G Hjelm som bl a skild-

År 1900 firade Stene brunn 25-årsjubileum och stora huvudbyggnaden är dekorerad med anledning därav. Tv skymtar den lilla brunnsbyggnaden. Knut Brydolf tog den här bilden.

Lantmännen

ÖREBRO LANTMÄN FÖRENING UPA

Filial i Kumla

Magasinsgatan 6—8

Telefoner: 701 77, 705 87

FODERMEDEL - GÖDSELMEDEL - KALK - SPANNMÅL
UTSADEN - FRÖER - MASKINER -
DRIVMEDEL - ELDNINGSSOLJOR M. M.

Holger Larsson river de flesta byggnaderna vid Stene brunn men har först låtit Åke Sigge göra dessa naturtrogna modeller av de gamla husen. Hoppas de hamnar på museum så småningom, som ett minne från brunnssepoken.

Brunnskällan står det för säkerhets skull på denna byggnad som bara är en överbyggnad till den egentliga Stene brunn. Kumla hembygdsförening har med bidrag från Kumla kommun restaurerat byggnaden, som nu är i mycket gott skick.

rat denna period av sitt liv i boken Vallfart till Vimmerby. Tiden var sommaren 1920 och kapitlet i boken heter Fromma skomakare i Kumla.

Det första badhuset byggdes 1890 och det sista byggdes 1924.

Huvudbyggnaden tillkom 1894 och var 25 meter lång. I varje fall stod årtalet på en av stockarna, som blottades när man började riva en del av innanmätet i byggnaden.

Gästerna var på brunnen under olika perioder, dels från 1 juni till 15 juli och dels från detta datum till 31 augusti.

Gästerna bodde i rum på övre våningen i huvudbyggnaden och i de små paviljongerna som flyttades till området i början av seklet från husarlägret på Sannahed. Dessa paviljonger står ännu kvar och hyrs ut som sommarstugor. Hyresgästerna har pietetsfullt rustat upp dem. Många brunnsгäster bodde också inackorderade i husen hos privata familjer runt brunnen.

Det var mest de välsituerade, som hade råd att fira semester på Stene brunn. Men Kumla sparbank ville ha ändring i detta. Man skänkte pengar till Stene brunn (eller egentligen till Kumla kommun). Det skedde i två omgångar, både 1916 och 1917. Huset byggdes dock inte förrän flera år senare och meningen var att socknens fattiga skulle ha företräde att kostnadsfritt få bo i dessa rum. Om plats fanns fick brunnen hyra ut rummen till andra. Huset finns ännu kvar på området under benämningen "Sparbanksvillan".

Brunnskällan kommer att bevaras liksom de små paviljongerna. Kumla hembygdsförening har med bidrag från Kumla kommun rustat upp källans överbyggnad, som nu är i mycket gott skick. Vinschen och ämbaret finns kvar om någon skulle vilja undersöka vattnets hälsobringande verkan än i dag.

Men Stene brunn var inte först med brunnsdrickning i Kumla. Det fanns en hälsobrunn i Tynninge inte långt från Herrfallsäng. Den kallas Oxöga källa och ligger norr

om stambanan som med några hundra meter skär igenom Kumla kommun i söder. Runt omkring källan fanns en rad mindre stugor — några få finns ännu kvar — i vilka "brunnsgästerna" inackorderades. I dag återstår bara grunderna här och var efter de flesta av dessa stugor.

Men det var om Stene brunn detta skulle handla. Vattnet i Stene brunn är lika järnhaltigt som i Medevi, som i år har firat sitt 300-årsjubileum och där brunnslivet än i dag går sin gilla grötlunk. □

Det gamla badhuset från 1890-talet. Bilden är tagen för mycket länge sedan av Matilda Hansson i Hallsberg.

GP:s SYMASKINER & BARNVAGNAR

Köpmangatan 27, Kumla — Tel. 716 60 Bost. Tel. 758 16

NYA ELNA SYMASKINER

Beg. el. symaskiner — Nya och beg. barnvagnar — Garanti. Service. Avbet. Byte
Affärstider: 10—18, kvällsöppet fred. kl. 19.00 Lördag 9—13

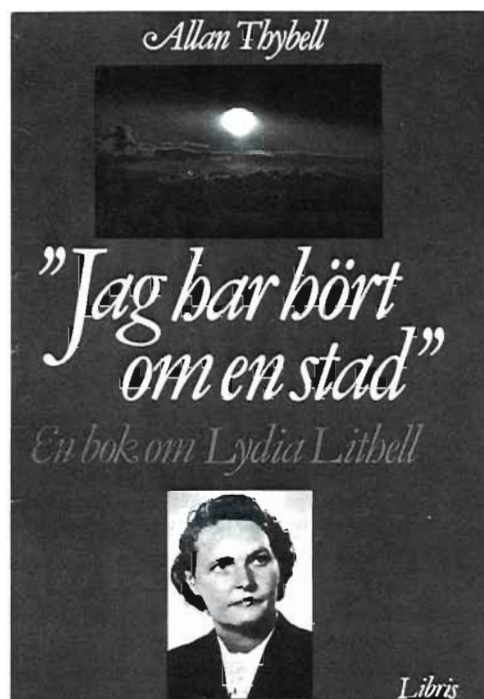
Mest om sång men mycket om Kumla i Lithellbiografi

Den förhållandevis rika Kumlalitteraturen får ytterligare ett tillskott i och med årets sk julboksflod. Det är en minnesbok omkring Lydia Engvall-Lithells livsöde. Hon gjorde sig känd som en flitig sångförfattarinna och när hon avled 1957 endast 48 år gammal lämnade hon som arv till svensk kristenhet bortåt 300 sånger och dikter. Mest känd av hennes sånger är "Jag har hört om en stad ovan molnen". Nu får den sångens inledningsord ge titel åt minnesboken, det är en fyllig volym med ett stort antal bilder. Troligen är det inte många som vet, att hennes pilgrimssång är översatt till 11 olika språk och att den därtill är den mest sjungna vid jordfästningarna här i landet. Det har Religionssociologiska institutet forskat fram.

Det har varit ytterst angenämt, att liksom "leva tillsammans" med denna särpräglade människa under tiden jag sysslat med minnesboken. Arbetet har också medfört berikande kontakter med många Kumlabor, i första hand med Lydia Lithells anhöriga. Men också många andra har svängt minnets spegel över händelser och öden, förknippade med Lydia Lithell och hennes hemstad. Att det kommit att bli mest om sång och musik i boken är självklart, men i ramberättelsen finns också mycket övrigt, bland annat många Kumlaglimtar. Det började med Fylsta skola, där Lydia Engvall fick sin första undervisning utanför hemmet. Redan i småskolan visade hon sina talanger vad gällde sång och musik. Förresten började hon skriva näpna små verser redan här.

Brev från Kumla till kungaborgen

Lydia berättar ömsint om föräldrarna. Modern tog sig före att 1907 skriva ett tröstebrev till dåvarande kronprinsessan Viktoria, som drabbats av sjukdom. Så gick bud mellan ett enkelt hem i Kumla och kungaborgen. Hemma hos Lydia Engvalls systrar, Elisabeth och Maria i Kumla hänger ett porträtt av kung Oscar II, en gåva som kronprinsessan lät sända i sällskap med vänliga hälsningar och tack för mor Engvalls omsorg. Fadern, Gustaf Engvall, var med vid bildandet av Ebeneserförsamlingen i Kumla. Han var målare till yrket och en trosstark man, "som sådde vid alla vatten". Varje söndagseftermiddag drog han på det blå gitarrfodralet,

som min mor så omsorgsfullt märkt med fars namnteckning, berättar Lydia. Så bar det iväg ut i bygden. Det var många som väntade att få höra Herrens ord.

Nils Helander berättar, att han kom till Kumla en novemberdag 1917. "Jag behövde en bostad och blev hänvisad till målaremästare Gustaf Engvall på Skolvägen. När jag trädde in i det engvallska hemmet, möttes jag av en lång, magerlagd person, vars utseende påminde om Kristusbilden i mitt barndomshem. Innan jag hann framställa mitt ärende, ställde mannen frågor till mig som löd "Är ni frälst? Älskar ni Jesus?" Engvall var en notorisk själavinnare, framhåller Nils Helander, villig att offra tid och krafter för sin ideella livssyn och den frikyrkoförsamling han tillhörde.

Lydia Engvall-Lithell blev den obestridda ledaren av sången och musiken inom Ebeneser. Om denna insats berättar i boken förre kumlapastorerna Ivan Bjurbo och Freddy Götestam. Hela hennes väsen var sång, heter det. Till de många aktiviteterna hörde sångarrörelserna landet över, då makarna Lithell plockade in alla fem barnen i bilen och sedan for iväg. Sonen Sören Lithell berättar roande i boken från dessa sångarfärder. Vi kom till Norrtälje, där mor skulle leda korstågskören, det var ett av "Nalenpastorn" John Hedlunds första korståg. Vid framkomsten fick vi fatt i Norrtälje tidning och i den fanns stora annonser med bild på oss barn. Det var Hedlund som inte sparat på utrymmet.

Till en ö bortåt Ishavet

I minnesboken ingår ett kapitel omkring en långresa som makarna Lithell företog, till en ö långt bortåt Ishavet. En kvinna, som bor på den vindomsusade ön hade

Välkommen till Hagendalsvägen 20

och se vad vi har att erbjuda i MÖBLER och MATTOR

Zarelius MÖBLER

Grundad 1898 — Telefon 700 64

Måndagsöppet till klockan 20.00

Att skaffa sig ovänner...

Det är nu mer än 60 år sedan jag började ägna mig åt friluftsliv. Under årens lopp har en fantastisk utveckling ägt rum, inte minst då det gäller utrustningen.

När Georg Karlsson och jag 1929 vägde in våra ryggsäckar för resa till Karlstad och vandring genom Klarälvsdalen, vägde ryggsäckarna 25 kg var. I dag skulle en bättre utrustning stanna vid mindre än 15 kg.

Vi kan som exempel ta tälten. Det fanns tält att köpa, men de var inte ett skvatt bättre än det man svängde ihop av vanlig lakansväv. I dag får man ev tvåmans, regnsäkert långfärdstält med helsvetsad botten kring tvåkilos-strecket, vårt blev ett fyrkantigt topptält med en vikt av ca 6 kg.

Lakansväv är inte regnsäkert, så det blev att impregnera. Det bästa sättet var med linolja och bivax. Man gick tillväga så, att man värmdde linoljan ordentligt, hälften rå och hälften kokt, i ett kärl och smälte ner en försvarlig klump bivax däri. Så höll man vänstra handen mot duktens insida och med högra handens fingertoppar gned man in ett så tunt oljeskikt som möjligt. Därpå fick duken hänga på en luftig vind att torka.

Ett så impregnerat tält stoppade för alla slags regn och tack vare bivaxet var duken mjuk och smidig. Torkningen tog en tre fyra veckor och det hade vi inte tid med.

En annan impregneringsmetod var med alun och blysocker. Tältet blev inte regnsäkert men väl vattenavstötande. Den metoden tog vi.

Alun och blysocker har skänkt mig en rejäl ovän. Hur dumt som helst. Under flera år i början på trettioalet hjälpte jag åtskilliga att få sina tält impregnerade. En enda ville bara ha reda på hur man bar sig åt, sen ville han göra jobbet själv, och jag berättade. Köp ett hekto vardera av blysocker och alun, ta sen två kärl som rymmer ca 15—20 liter, fyll dem till hälften med vatten och lös upp blysockret i det ena och alunet i det andra, rör om kraftigt. När allt är väl upplöst slå över alunlösningen till blysockerlösningen och rör om ordentligt. Nu har du en mjölkvit soppa som du låter stå och sjunka, det tar nåt dygn. Den vattenklara vätskan slår du över i det kärl där tältet skall impregneras. Den vita utfällningen kastar du bort. Arbeta ner tältet i badet och låt det ligga ett eller två dygn. Sätt så upp det och låt det torka. Klart slut.

Han tackade och gick — och blev min ovän. Jag fick så småningom reda på orsaken.

I samma ögonblick han fick se den mjölkvita soppan glömde han bort fortsättningen och vräkte ner tältet däri. Resultatet blev att när han fått tältet torrt så dammade och rök det som om det varit doppat i mjöl. Så lätt får man ovänner, ty jag hade ju lurat honom!

Den första ryggsäcken med mesställning rekvirerades genom Martins järnhandel till vännen Segerholm! Georg och jag gick då fortfarande med de gamla putorna på ryggen, men 28 slog vi på stort och köpte mesryggsäckar

---

hört Lydia Lithells sång "Jag har hört om en stad..." i radion. Hon skrev till Sveriges Radio och fick adressen till sångförfattarinnan. Nu bad denna kvinna på Söröja makarna Lithell komma och sjunga i samband med att ett nytt kapell skulle invigas ute på ön. Tyskarna hade bränt det tidigare bönehuset. Makarna Lithell for i sällskap med pastor Eric Mårdstam och dennes hustru, det blev en äventyrsfylld resa — och lång. "Hade vi i stället rest mot söder hade vi kommit långt ner i Italien."

Stormskärs-Maja och Nacka Skoglund

I minnesboken får man läsa att Lydias pilgrimssång sjöngs på Nacka Skoglunds jordfästning. Men också när Stormskärs-Maja, som vi mötte i TV, tog avsked av sin make och sonen Tommy. Havet tog dem båda, nu var det en minnesstund ute på havsvidden. Förlagschef Einar Andersson i Helgelseförbundet berättar i boken om sitt möte med LL. I hennes sjukrum fick Andersson mottaga den sång som hans samfund betraktar som Lydia Lithells andliga testamente, "Det enda jag vet". Detta hände strax före Lydia Lithells död och orden blev så här i

sjukrummet mer än ord, mer än mången predikan. Sångens innehåll, är en återspeglning av trons verklighet. Ett vittnesbörd om hur människan till sist ingenting annat har att lita till än Guds nåd.

Till högre tjänst

Lydia Lithell avled den 6 december 1957. Upplevelser, samtal och böner i hennes sjukrum och senare vid hennes dödsbädd hör till det okränkbara i den meningen, att det tillhör endast den trängre kretsen. För hennes närmaste är det fråga om heliga minnen. Det vi hört från hennes sista dagar är ytterst trosstärkande. Hon dog i portvalvet in mot en ny dag, en dag i advent. Hon var själv en adventsmänniska, som i ensamma, ofta hårt pressande sjukdomstider lärde sig fånga och förstå tonen från himlen. Om hennes steg till sist blev trötta och tunga sjöng hon sina sånger och gav oss den ena sångliga klenoden efter den andra. Så blev hon en adventsröst i tiden, som tolkade inte bara sin egen längtan till staden ovan molnen utan hela sin släkts, sin hemförsamlings, ja hela kristenhetens längtan. □

Synundersökning - Glasögon - Kontaktlinser

OPTIKER R. SUNDBERG AB

Med av Socialstyrelsen leg. optiker

Östra Storgatan 2, HALLSBERG 0582/118 37

Vattugatan 1, KUMLA 019/795 90

vi också. Min höll i sju år, så brakade den ihop under en fjälltur. Vi lyckades ta oss till Röros där en ny äkta Bergansmys köptes, den hänger med fortfarande, men dagens ryggsäckar, som man kan packa även på höjden, är överlägsna.

Så var det kokkärl. Reklamen talade om stormkök. Vi lät järnhandeln ta hem ett ex utan köptvång. Men, vilken historia, den konstruktören hade nog aldrig varit ute på långluff.

Här hemikring är det sällan man kan laga sin mat över öppen eld, i varje fall sommartid, utan får använda metatabletter eller spritkök (och nu gasolkök). På långfärd är det uteslutet att släpa med sprit, fotogen, kök eller metatabletter. (För Värmlandsturen skulle vi behövt ha med oss ca 1 200 metatabletter.)

Men visst finns det lämpliga kokkärl. Vi köpte så här: 1 st 2 liters mjölkflaska av aluminium med bygel av järntråd, 1 st 1 liters do, 1 st låg kaffepanna do, 1 st stekpanna av järnplåt och 1 st vattenhämtare av segelduk. Ettan och kaffepannan gick in i tvåan, de och stekpannan fick rum i vattenhämtaren. En förträfflig kombination. Oförändrad efter 60 år, men förnyad många gånger.

Om kläder är inte mycket att säga. Vardagslumpen duger bra. En extra omgång skjortor och underställ och några par strumpor. Det är ju så lätt att skölja opp på kvällen och ha torrt på morron. På landsväg föredrar jag dubbelbottnade kängor, som man kan snöra till hårt om vristen, men för fjäll tycker jag gummistövlar är bra. Nu sitter jag och avundas dagens unga som ger sig ut på långtur. Tänk vad fin och lätt mat de kan föra med sig. Potatismos, torrmjolk, frystorkade rätter och mycket annat. Vår matsedel var verkligen enahanda. Havregrynsgröt, makaroner, rökt fläsk, bröd, smör, torkad frukt, kaffe, socker och vetemjöl. En dag i veckan låg vi stilla, då blev det risgryn eller ärter. Ibland hade man tur med fisket, då blev det kalas.

Så började man lägga undan enkronor för att så småningom köpa kanot. Den första blev en kanadensare, gjord i Flen. Den var bra men ingen långfärdskanot. Först när vi kunde sätta en Harry Mackfiekkanot i sjön kände vi oss belåtna, året var 1939.

Med ens blev allt annorlunda. Kanoten var en elegant sak, rymlig och sjösäker, lätt och lättpaddlad. Den som hade byggt den hade en trettioårig erfarenhet av kanoing, som trapper och guldsökare i Canadas och Alaskas vildmarker.

En gång när vi efter avslutad långtur i Lappland lämnade in kanoten på järnvägen för hemtransport, kom en gammal man rusande in i magasinet och till kanoten, som han underkastade en minutiös undersökning. Fick hjälp med att vända den, satt på huk bakom aktern och kikade, sprang över till fören och gjorde likadant. Han hade varken hälsat eller sagt ett ord, men nu kom det: Jag förstår inte det här. (Stationschefen hade varnat oss. Gubben var svensk-kanadensare.) Nu när han ville, fick han gärna prata med oss. Du vet, sa jag, sjöarna och floderna i Kanada är betydligt större än de här hemma, därför är den här kanoten byggd för svenska vatten, en

kompromiss mellan flod och sjökanot.

Gubben gjorde en ny besiktning både från fören och aktern, där satt han och ropade, ja faktiskt ropade, ut sitt omdöme: den som gjort den här kanoten han är full av fan.

Så kom han och högg mig i kragen och sa: När du nu har en sån fin kanot ska du göra som indianerna.

Hur då? Du ska låta karingen jobba.

Du, sa jag, om indiankaringarna jobbade lika flitigt och effektivt som min tös, då hade dom aldrig fått något skäll.

Gubben gav Svea en lång beundrande blick, släppte taget i skjortan, sa Go tur, och försvann, lika snabbt som han kommit.

När kanoten den gången kom hem till Åsbro, så undersökte vi om den fått många skador men den hade klarat sig fint. Vi upptäckte en liten papperslapp instucken under durken i fören. Där stod skrivet: "Eran kanot uppväckte så många minnen. Hälsningar gubben i Våjmån".

Men kanoter liksom tält kan skaffa en ovänner. Det har jag blivit varse.

Jag hade förmedlat köp av några kanoter till intresserade kumlabor. Bland dem var en som gjorde en tur på Frykensjöarna i Värmland. Under järnvägstransporten hem till Svennevad fick kanoten en del obetydliga skador. Ett par små hål i duken och ett krossår på relingen. Inombords var den sotig. Hade legat på en öppen vagn. Inte minst den smalspåriga järnvägen mellan Örebro och Svennevad var medskyldig till det.

Jag skrev ett intyg om skadornas omfattning och kostnaderna för en fackmannamässig reparation. Försäkringsbolaget godkände och betalade.

Att slipa bort relingskadan och att reparera duken var snart gjort.

Vi tog ur durken och dammade bort allt löst sot. Men det var inte tillräckligt. Den måste avlutas, slipas och fernissas om.

Vi hade varken lut eller lämpligt kärl med, så ägaren skulle kirra den saken själv kommande helg.

Jag predikade så som jag sällan predikat att han under inga förhållanden fick använda andra kärl än emaljerat eller trä i samband med lut. Jodå, det skulle ske.

När helgen kom blev han livslång ovän med mig. På omvägar fick jag reda på varför.

Han hade kommit till kanoten på ön i Sottern. Haft med lut och en karamellburk, det fanns höga vida karamellburkar av bleckplåt på den tiden, fyllt burken med vatten och löst upp luten däri. Utan att se sig för hade han stjalpt soppan i kanoten för att skura den ren. Men snälla ni, lut och bleckplåt är lika med att soppan blir, just precis, bläck.

På några sekunder var kanoten ohjälpligt förstörd. Och felet, ja det var mitt, som med berätt mod lurat honom. Ja, så kan man också få ovänner på halsen.

Jag har också fått sot i min kanot, men den ligger på sina bockar här utanför fönstret där jag sitter och skriver, är trettiosex år gammal, men ser ut som ny.

Till långfärdskanoten hör en bra hjuldoning. De nutida leksakerna som man vecklar ihop till ett litet paket, tror

Åk till BRÄNDÅSENS HANDEL

Lanthandeln som finns där den behövs

LIVSMEDEL — PRESENTARTIKLAR — JÄRNVAROR

BRÄNDÅSENS HANDEL Tel. 0582/230 53

Att paddla i kanot är ett sätt att umgås med naturen, att komma riktigt nära naturen. Kanoten är inte värd en hel förmögenhet som t ex en större motorbåt; med den tar man sig fram i smala och grunda vattendrag; den är lätt att flytta från ett vattendrag till ett annat.

jag inte på. Dvs lägger du turen så att landtransporterna kan ske på landsväg med normal standard, håller en sådan hjuldoning. Men måste du, för att komma från ett sjösystem till ett annat, ge dej in på smala vindlande skogsstigar med sten upp och grop ner, kanske med lös mosand här och där, då behöver du rejälare don.

Den hjuldoning vi konstruerade med benäget bistånd av bröderna Sandbergs och Herkules Snickeri provbelastades med 400 kg och bestod provet. Så spände vi fast kanoten och lade ombord en utrustning på 150 kg och rullade bort till grusgropen i Åsbro. Där dröjde det inte lång stund innan det stod klart, att vi valt lämplig dimension på hjulen, 2 x 20 tum. Den har aldrig vållat oss några bekymmer, lätt att ta isär och sätta ihop och bädden blev en utmärkt plats för kartan och kompassen, det har också hänt att den fått tjänstgöra som bord, när det serverats metakaffe ombord.

På eftersommaren 1938 blev jag hemsökt av en förbundsstudieledare. Han ville att jag skulle göra en studieplan om Friluftsliv. Vi hade samarbetat tidigare med en studieplan kallad Alkoholfrågan och en om Skönhet för alla, men friluftslivet skulle jag klara själv. Han fick som han ville.

När kvällarna blev mörka, satte jag igång. Men det var lättare sagt än gjort.

Hur skulle man lägga upp en sådan studieplan?

Då erinrade jag mig en episod från folkbiblioteket.

Ekdahl hade fått hem tre digra volymer om Växternas liv. Jag tog med ettan och satt i läsrummet och bläddrade i den, men när jag ville låna med den hem, sa Ekdahl nej. Den tillhörde handbokssamlingen och fick inte lånas ut.

Men det skulle ta flera år om jag skulle sitta där ett par timmar i veckan och läsa den.

Ekdahl tog fram en liten anteckningsbok och ögnade i

den. Så sa han, å nu kommer det, lyssna noga, ty det kan ge ditt liv ett nytt innehåll: "Det är roligt med unga människor som vill lära sig något om det som lever och rör sig i den svenska naturen, då går de inte med *skygg-lappar* för ögonen."

Jag fick låna hem Växternas liv, Ekdahl bröt mot bestämmelserna. Devisen för studieplanen i Friluftsliv blev: "Läs, lär, gå inte med skygg-lappar för ögonen i naturen".

Den blev färdig, dagtecknades Åsbro julafton 1938, föredrogs av uppdragsgivaren på en studieledarekonferens på Vendelsbergs Folkhögskola på västkanten och motogs enligt samma källa med entusiasm. Men den försvann, som så mycket annat man gjort. Måhända är det så, och då gäller det inte bara för upplevelser i naturen utan även på många andra av livets områden, att en del människor föredrar att gå med skygg-lappar för ögonen och proppar i öronen. Tyvärr är det nog så.

Tillbaka till ordningen. Var hölls vi. Kanot, visst.

Jag har provat det mesta: Buss, bil, cykel, tandem, moped, kanot, vandring. Vilken form har gett de rikaste upplevelserna? Svaret är solklart: Att vandra till fots av egen kraft eller att paddla fram över okända vatten. Där väntar äventyren.

Då kan man både höra och se, kan stanna på sekunden och behöver inte riskera att fara det sköna förbi.

Det är den rätta melodin.

För mig är snart den tiden förbi.

Man har hunnit bli gammal och grå, och får sjunga med Levertin:

Monika, moder, bladerna falla,
ängarnas blommor ren lien slog,
höstens första andetag kalla
isa mitt hjärta i gulnad skog.

Tung är var tanke och trött var lem,
ändlös den mörknande vägen hem.

□

Köp julklapparna i

KUMLA JÄRN- & REDSKAPSHANDEL

TRÄDGÅRDSGATAN 1

Tel. 700 25, 703 25

Torsten Ehrenmark och Kumla

Alla Julbladets läsare vet nog att Torsten Ehrenmark dels är en av våra allra roligaste kåsörer, dels att han numera hör hemma i London, fast han egentligen är örebroare, dels också att han varje onsdagsmorgon den här hösten läser ur sina memoarer i Radio Örebros program. Julbladet har som framgår av brevet här intill fått hans tillstånd att återge ett par avsnitt ur memoarerna och börjar med delar ur "men glad jag är ändå". Ehrenmark har viss anknytning till Kumla eftersom hans farfar härstammar från Vallersta. Om Kumla skriver han i boken "Resor till ingenstans" när han berättar om den bulgariska huvudstaden Sofia: "Ungefär som Kumla såg ut på 20-talet". Om det är menat som kritik av Sofia eller beröm av Kumla får läsaren själv grubbla på.

ÅTTONDE KAPITLET

vari vår hjälte och hans farmor sparar på elektricitet

Rätt ofta kurade vi skymning, min farmor och jag.

Det gick till så att vi satt vid sängkammarfönstret och tittade ut på natten som sänkte sig över trädgården och gatan, medan månen klättrade upp över taket på skofabriken Svea.

Bakom oss sjönk rummet samman i dunklet, tills bara kakelugnen lyste vit borta i hörnet.

— Varför ska vi kura skymning? sa jag.

— För att det är skönt, sa min farmor. Och så spar vi på elektriciteten.

Snart flöt hennes ansikte som en ballong i mörkret och det var bara den knastrande korgstolen som förrådde att det hörde en kropp till.

Jag hade egentligen hellre tänt en lampa och hängt över en bok, men jag fängslades motvilligt av stämningen. Snart trivdes jag i den och kände redan i förväg saknaden efter mörkret, när min farfar skulle komma hem och tända lampan och vi skulle sitta där och blinka i det kalla ljuset som på ett stort torg och förtrolighet och värme sopas undan till vråna.

Men vi satt där och kurade skymning, min farmor och jag. Det var egentligen bara tisdagskvällar, när vi väntade på att farfar skulle komma från templet. Jag visste inte riktigt vad templet var, men jag kopplade ihop det med

I ett brev till julbladets utgivare, daterat i London den 23 oktober 1978 skriver Torsten Ehrenmark bl a: Jag sätter en stor ära i att få vara med och medarbeta i år och nästa år med de bitar ur min produktion som ni föreslår.

Från själva Kumla har jag egentligen inga minnen utom när jag fick gästa A G Andersson och hans fru Augusta som var min farfars syster. Jag bodde väl en vecka i trävillan, som jag hoppas får stå kvar, och jag minns att jag gungade i en trädgårdsgunga med två soffor, så att jag blev sjuk och kräktes på natten. Jag och min farmor gästade också AG:s någon vecka på herrgården Trystorp, där jag var livrädd för gåskarlen som jagade mig runt huvudbyggnaden till de vuxnas förnöjelse. Men tyvärr räcker nog inte mina hägkomster för en särskild artikel för Kumla julblad. Det är bara spridda skärvor.

I Vallersta var jag varje sommar hos min farfars andra syster Josefina Larsson, som hade gården intill Emil Lars (när man kom nerför Emil Lars backe, som vi sa). Det hette om Emil Larsson att han var efter med allting och satte potatis i november och tog upp den i mars, men jag minns honom som en ståtlig karl med mörkt lockigt hår och lätt krökt näsa, en man som talade mer artikulerat än de andra bönderna i byn, stämmer inte det?

Med de bästa hälsningar

Torsten Ehrenmark

en bordsflagga vi hade på skrivbordet med bokstäverna NTO i en rund ring och utanför ringen stod det "National Templar Orden". Vad farfar gjorde i templet varje tisdagskväll var högst svävande. Han var något konstigt där som hette sekreterare, och jag minns i varje fall en gång, när det var stor uppståndelse hemma för att farfar skulle hålla föredrag på templet. Bästa kostymen vädrades dagar i förväg, farfar satt på kontoret om kvällarna och författade och alla undrade hur det skulle gå.

Jag vet inte hur det gick men jag råkar ha föredraget i mina gömmor och här är det, ordagrant avskrivet:

BARNDOMSMINNEN

Då jag nu skall söka återkalla mina barndomsminnen torde det icke vara olämpligt gå något tillbaka i tiden och erinra om förfäderna inom vår släkt.

Min far var hemmansägaren och rusthållaren Anders Olsson, född på sina förfäders gård 3/8 mantal krono-

Sjödins STENHUGGERI

S. Kungsvägen, Kumla, tel. 785 38
Törngatan 12, Örebro, tel. 11 34 80
Bostadstel. 817 28 och 708 25

Tillverkar **GRAVVÅRDAR**
av röd, grå och svart granit
HUMANA PRISER

En gammal bild från Stationsgatan med A G Anderssons villa i bakgrunden. Här var Torsten Ehrenmark ofta gäst och han hoppas att denna snickarglada och minnesrika byggnad får stå kvar. På övervåningen fanns Kumla samhälles första skofabrik. Prostinnan Falk — som ibland besökte fabriksörsparet "i hemmets lugna vrå" sade att det lät som "under däck på en i full gång varande ångbåt." Senare byggdes en mindre fabrik (nu riven) på samma tomt.

skatte rusthåll N:r 20, Norrgården i Wallersta eller Balersta som byn i gamla hävder heter, den 7 okt. 1818.

Hans farfars far hette Janne Tyresson och var född på 1600-talet, dennes son var Bengt Jansson, hans son Olov Bengtson var så min farfar. Gården övergick genom köp till min far den 20 jan. 1840.

Wallersta är en tämligen vacker by i nordvästra hörnet av Kumla socken med gränser intill Täby, Mosås och Kråklinge socknar.

År 1842 ingick min far äktenskap med hemmadottern i samma by Stina Kajsa Larsdotter, som avled efter 8 år eller den 8 april 1850. Barnen voro två, en son och en dotter.

Sitt andra äktenskap ingick min far den 26 juni 1853. Denna gång gjorde han sin giljarefärd till Marka i Hallsbergs socken och sökte sig sin brud. Bröllopet var i så fall märkligt genom det att det denna gång blev dubbelbröllop, då två systrar på en gång ingick äktenskap. Högtidligheten var i så måtto storslagen att båda brudarna buro guldkronor och vigseln förrättades i Kumla kyrka. Bröllopskortegen utgjordes av 40 vagnar, företrädna av förridare. Min far var ju rusthållare för tvänne husarer, och dessa: 20 Wall och 19 Blom voro de som i full mundering företrädde brudföljet.

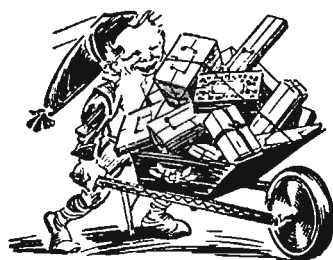
Efter dessa högtidligheter vidtog väl de dagliga omsorgerna som alltid måste komma med barn och blomma, och i sinom tid den siste eller den Ni nu ser framför eder. Jag föddes nämligen den 21 april 1870. Min mor sade att jag var född vårmarken, när någon frågade. Vidare hade väl min far en särskilt lycklig dag, ty samma dag fick han en annan dräng som de kallade Annicke-Adel, det var dessa dagar drängar och pigor skulle tillträda sina tjänster.

Två år efter min tillkomst till världen blev min fars hälsa vacklande, och den 20 april 1873 gick han till sina fäder. När nu min mor och syskon gräto och sörjde min fars bortgång skulle jag som var den yngste försöka trösta dem och föreslog jag att jag väl kunde fara åt stan och köpa en ny far, så enkelt trodde jag att det var.

Så gingo åren. Jag växte väl till i ålder och visdom, kom ut och träffade kamrater, bland dem Gustavors Adel eller som han sedermera blev kallad "Gustav Ors ovuling". Nöjena voro att slå boll och tryssa och kasta på repa m m sådant och för övrigt göra ofog i gårdarna. Mycket nöje hade vi att retas vid bysmeden, en låghalt gemytlig gubbe. En dag kommo vi överens att göra honom ett spratt. Jag gick upp på smetaket, och Gustavors Adel gav upp stör och skamning som jag körde ner i skorstenen vilka räckte ända ner i smehärden till mycket besvär och förtret för smen när han kom för att börja sitt smide. Men för allt detta och mycket annat blev min kamrat av smeden kallad "Gustav Ors Ovuling" och jag "Anners Ors Vargunge".

Av gamla original och intressanta gubbar minns jag särskilt Tyrsalasse och Lerbäckslasse, Kul-Erker och Höga-Jon. Jonas Hög som var hans rätta namn var en gammal byskomakare som vandrade från gård till gård med sin skolåda på ryggen.

Nu var det ett tillfälle att få roligt tyckte vi. Då sade "Ovulingen" till mig som var yngre än han: Ropa Höga-Jon efter honom. Vi visste att han var så arg när pojkarna vände på hans namn. Jag var genast färdig och ropade Höga-JOON det mesta jag orkade. Höga-Jon gjorde genast halt och vände om. Men då fingo vi fart under benen. Jag i min iver sprang in till Gustav Ors, vilket jag mycket fick ångra, ty Höga-Jon kom ju in och sökte mig

JULKLAPPARNA ordnas lättast vid besök i

OP: S Bosättningsaffär

TORGET, KUMLA Telefon 707 61

Specialavdelning för leksaker

De dansade en sommar

En gång tidigare har jag i julbladet berättat några minnen från de år i barndomen, då jag bodde i Bäck utanför Hallsberg.

Vi som då var barn och hade våra hem i småställen där runtom i skogsbrynet hade en ljuvlig tid, särskilt under somrarna. Det fanns lekkamrater i alla stugor, och vi kunde välja lekställen allt eftersom lusten kom på.

På nära håll fanns ljusa björkhagar och öppna ängslyckor till omväxling med hemlighetsfulla skogsgömslen med porlande småbäckar och barriga stigar. Och så förstås lekstället framför andra, vägskälet där vi merendels strålade samman framåt kvällen.

Här kom en väg från Samsala och slöt upp mot Bäckes bygata, som här ändrade namn och fick heta Sandtorpsvägen. I den ljusa gläntan vid vägskälet låg en stor flat sten i lagom sitthöjd, och bakom stenen stod en hög tall med grov stam. Stenen och tallen passade bra in i våra lekar. Men stenen funderar jag ofta över.

När jag, på väg mot mitt åttonde år, kom hit, hade jag flyttat från grannskapet av den mor Eriksson som jag berättat om i ett tidigare julblad. Så gott som varje kväll hade hon tittat in en stund. Hon var gammal men utrustad med ett gott minne och helst ville hon berätta om händelser, stora eller små, som hon varit med om, då hon var ung och stark och med, som hon sade.

Hon berättade om arbete och slit i tidiga barnår, och om de förfärliga hungeråren i slutet av 1860-talet. Hon talade om spöken och gastar och om vandringar. Då gick vi, då gick jag, var ord som ofta förekom i hennes berättelser. De flesta av forna tiders människor behövde inte fundera över färdsättet, när de måste förflytta sig från en ort till en annan. Det var bara att gå. Gästgivarskjutsarna gick ju på de större vägarna, men de var inte till för de små, grå stugornas folk, och till dem hörde mor Eriksson.

Hon var född någon gång i mitten av förra århundradet och hade haft sitt barndomshem någonstans i trakten av Hultsjön. Hon hade en bror och medan syskonen ännu var barn hade de gjort många vandringar till Örebro. Om jag inte minns fel, så var det linhärvor de förde med sig på en liten skackelkärra. Härvorna lämnades till en uppköpare. I Örebro vilade de några timmar i ett färdstall, innan de gav sig av på hemväg.

De långa vandringarna förlade man till somrarna. Mor Eriksson berättade om vandringar, som började i solljus och slutade i hällregn. Bäst minns jag hennes tal om rastställen. Utefter vägarna fanns naturliga vilställen, men det fanns också sådana som människorna gjort i ordning, för att underlätta vandringarna.

Om inte mor Eriksson talat så mycket om rastställen och vilstenar, så skulle jag aldrig ägnat stenen

inne hos dem och jag hade ingen möjlighet att komma ut därifrån då han redan stampade på förstugubron. Vad var nu att göra i min svåra belägenhet. Stunden var dyrbar. Men så fick jag en ingivelse att krypa under sängen som stod i köket och i ett ögonblick var jag placerad därunder.

Höga-Jon kommer in och frågar efter pojkarna som ropade på honom, men då han icke fick någon klarhet i var jag befann mig måste han troppa av under ett ilsket mummel "att hade jag tag i den där Anners-Ors vargunge så skulle jag vrida nacken av honom". Det var vad man kan förstå fasansfulla ögonblick att tänka sig att så hastigt kunna ha blivit ett huvud kortare.

Äventyren voro dock icke slut med detta, så började jag skolan och där fick jag ju flera kamrater. Vi tumlade ofta om i dikena på hemvägen och klöste varandra. Skolläraren hade alltid sitt öga på mig. En dag kom jag att under en lektionstimma bjuda de närmast sittande

flickorna på karameller och det tåldes inte. När skolläraren såg detta kallades jag fram att peka ut något på kartan. När jag kom fram visste jag icke ett dugg vad jag skulle peka ut. Du Edvard får gå i skamvrån och ställa dej. Då tyckte flickorna att det var synd om mig.

Om man tänker sig tillbaka så är det med ett visst vemod man erinrar sig de flydda barn- och ungdomsåren. Dagarna som gått kommer ju aldrig åter, endast nås de i tankarna, ty man får aldrig leva upp dem på nytt.

Lyckliga äro dock de som i unga år undfly allt som drar ner i last och skam, utan fastmer och hellre söker förädlade nöje och förströelser.

Denna komprimerade skildring av Närkes Tom Sawyer och Huckleberry Finn bör ha tagit sju—åtta minuter att läsa upp. Det som fascinerar mig med dessa gulnade blad är att han måste ha stått och vänt dem i talarstolen, medan farmor och jag satt hemma och kurade skymning. □

Englund & C:o Eftr. Tore Johansson

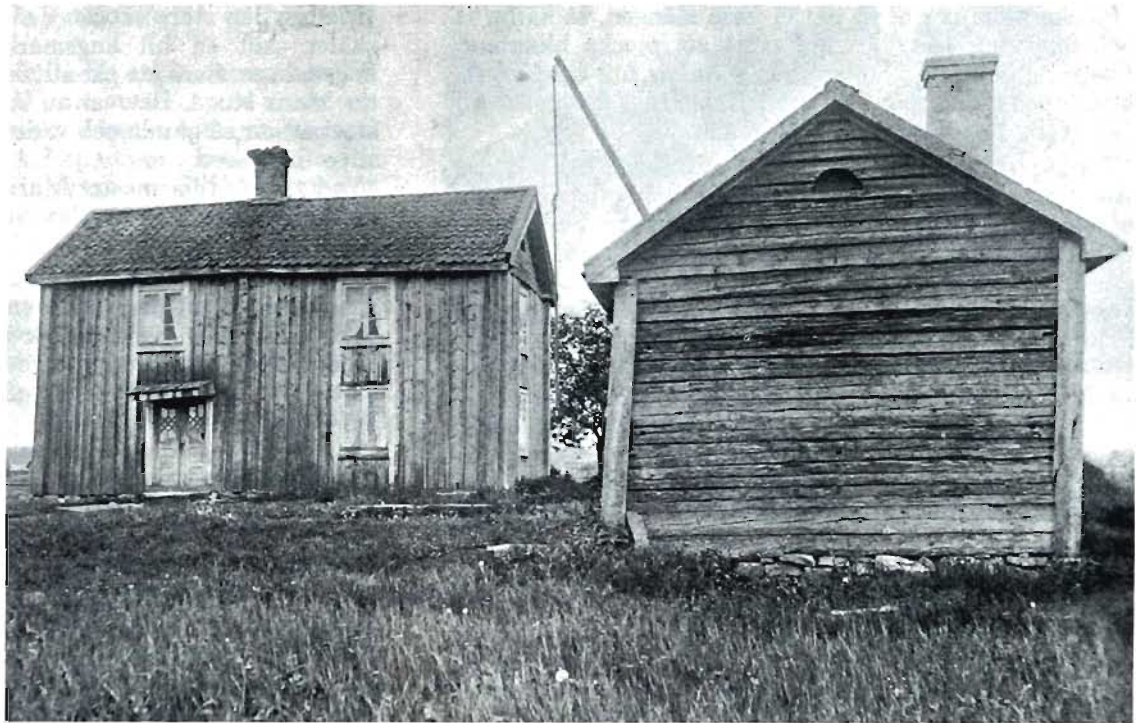
PLÅTSLAGERI

Ringvägen 18, Kumla Tel. 708 22

UTFÖR ALLA SLAGS

PLÅTSLAGERIARBETEN

Bäck, Sörgården omkring
år 1900

vid vägskalet en tanke. Men här låg den, på för övrigt slät mark, flat och i lagom sitthöjd, och den var inte jordfast. Var den hitforslad av forna tiders människor som vilsten? En plats att pusta ut på, innan man gav sig in i de stora skogarna söderöver eller ner mot slätten och de större vägarna. För bilismens skull är nu stenen dragen åt sidan.

En midsommarafton i början av tjugotalet satt en ung man på stenen och spelade upp till dans för de tysta människor, som bebodde småställena här i skogsbrynet. Särskilt kvinnorna måste mängen gång ha känt sig isolerade. Medan männen var på arbetet, merendels i köpingen, gick fruarna den vanliga lunken mellan stugan och ladugården, som vanligtvis innehöll ett par kor, en gris och en skock höns.

Grannfruarna såg inte ofta varandra. Alltid var det någon skogskil eller hagbit som skymde utsikten mellan stugorna. Ett rejält skäl måste till för att man skulle våga störa i arbetet. Man kunde träffas en stund någon sommarkväll, när korna skulle hem från skogen. Man kunde bjuda närmsta grannfrun på namnsdagskaffe och räkna med att själv bli bjuden när rätta dagen var inne. Visst ville de träffas, men rejält måste ärendet vara, som förde dem samman.

Karlarna, som på sina arbetsplatser lärt sig en lättare umgängesform, gick till varandra när lusten kom på. Men de slog av på takten, när de kom in på grannens tomt och de knackade försiktigt på stugdörren.

De här människorna, så ängsligt rädda för att störa, skulle aldrig komma på idén att ställa till med midsommardans. Som ofta annars när stora saker timar, så låg det ungar bakom. Vi gav de vuxna ett skäl att

träffas och de kom, visserligen försiktigt klivande, men de kom mangrant.

Ovanligt tidigt hade vi barn samlats vid vägskalet denna granna midsommarafton. Någon midsommar hade vi aldrig firat, men nu skulle det bli. Vi skulle klä en majstång. En något murken hässjestör fick duga till stång. En torr någorlunda rak tallgren fick bli tvärrarm. Vi band fast tvärrarm och blommor med snörstumpar, som pojkar hade i fickorna. Men varken blommor eller snörstumpar räckte, och tvärrarmen vippade och for utan styrsel. Pojkarna tappade lusten för majstången, men vi flickor var envisa. Hur stängen än såg ut, så skulle den resas i gläntan.

I detta kritiska ögonblick kom ett par karlar vandrande. Deras vita skjortärmar lyste, när de kom ut i den ljusa gläntan. De var fäder till några av ungarna och vi bad dem så innerligt vackert om hjälp med majstångsresningen.

Tysta tittade karlarna på hässjestören med den slokande tallgrenen. Några misshandlade blommor och snörstumpar var hela prydnaden. Så sade den ene av dem sakta och bestämt: Häv unnan eländet. — Ska ni äntligen ha en majstång så får ni väl ta slängemärra.

Huj — den långa stängen till slängemärran, den hade vi glömt. Den som talade hade en flicka, som var ägare till en sorts vinterkarusell, som kallades slängemärr. Det var en enkel men skojig anordning. En grov påle drevs ner i is eller på jämn snö. Pålen skulle vara någon meter över marken. Den grova änden av en lång stång fästes så finurligt vid pålens överände att den lätt gick att föra runt. Vid stängens smala ände surrades en kälke fast. En unge förde lätt stängen runt, medan de som satt på kälken åkte karusell mitt i vintern.

Köp julblommorna hos

Petterssons HANDELSTRÄDGÅRD
KUMLA Fabriksgatan 45 Tef. 701 38

Kransar och buketter smakfullt och billigt

Blommor i riklig sortering

Plocka blommor ni så bär vi fram stängen, sa karlarna och försvann. Det var inte svårt att plocka blommor. Bakom en skogsbit låg en äng, som var full med prästkragar och blålockor. Det dröjde inte länge förrän vi med fulla fång var tillbaka vid vägskalet.

Där låg stängen på sina bockar. Karlarna hade budat sina fruar, och man hade redan varit ner i hagen och brutit stora fång med björkkvistar. Fruarna hade bindgarn med sig, och när vi kom med blommorna så började de genast att klä majstängen. Det här blev en grann stång. "Slängemärras" ljusa trä täcktes helt av blommor och björklöv och tvärarmens kransar var bundna av enbart prästkragar och blålockor. Så restes stängen och hög och vacker stod den vid vägskalet. Lek nu och roa er sade de äldre och såg lite molokna ut, när de gick hem. För deras del var det roliga slut.

Mest hela eftermiddagen höll vi till kring majstängen. Vi var där också när kvällen kom och ett föräldrapar kom för att titta på majstängen. De slog sig ner i ljungen vid sidan om och ville tydligen inte gå hem fast de tittat färdigt.

Några ungar försvann kvickt, de var snart tillbaka och sen dröjde det inte länge förrän deras föräldrar kom för att titta på majstängen. Nya ungar försvann och snart kom även deras föräldrar sakta framklivande. Alla ursäktade sig för dem som redan fanns på plats. — Barna ville ju så gärna visa majstängen de fått. De tittade och slog sig sedan ner i ljungen bland de andra.

Vi ungar blev rakt rädlösa. Allt hade liksom bara ramlat i händerna på oss denna underliga midsommarafton. Hässjestören och den torra tallgrenen hade givit oss en grann majstång. Majstängen hade dragit hit våra föräldrar, som nu satt i muntert samspråk i vägkanten. Det var ju en riktig midsommarafton, måtte den vara länge. Men vi ängslades för vad de vuxna kunde ta sig till. Tänk om de plötsligt reste sig, borstade bosset av sig och gick hem. Tanken var inte att uthärda.

Tänk om vi hade Erik här, sade plötsligt en av karlarna med längtan i rösten. Erik var en ung man, som bodde en bra bit neråt bygatan. Alla tycktes veta, att han var en hejare på dragspel. Nog skulle det vara roligt om Erik kom och spelade för dem. Men önska var ett och få var ett annat. Även om Erik var hemma och inget särskilt hade för sig, så var det lika illa. Man kunde inte begära att han skulle komma, därom var alla eniga.

Ett par minuter senare var ett par karlar på väg till Erik. — Frågan var ju fri.

Efter en, som vi tyckte olidlig väntan, kom karlarna tillbaka och Erik hade de med sig. Han skrattade glatt, när han med dragspelet i händerna slog sig ner på stenen. Kanske hade han i ängslan för att störa grannarna aldrig vågat spela ut riktigt. Men nu vågade han och klämde i med en vals.

Karlarna sträckte händerna mot sina fruar. — Ska vi fresta? — Tok heller — inte kan jag — jag har inte dansat — på — på — och längre kom de inte förrän de var ute i gläntan och dansade så den lätta skogsjorden rök om fötterna på dem.

Mellan den stora skogen i söder och dungen med vägskalet sköt en bit ängsmark upp. Och där ute på ängsbacken, bara ett par stenkast från gläntan, låg moster Maris stuga. Det var en låg liten timmerstuga, vars stockar var så gamla och väderbitna, att de glänste som silver i solsken.

Vad tänkte lilla moster Mari, när hon hörde musiken. Hade hon någonsin dansat vid ett vägskalet en midsommarnatt?

Moster Mari (något annat namn hörde jag aldrig på den gamla gumman) hade bara en önskan kvar i livet. Och den var att hon skulle få bo kvar i sin stuga så länge som möjligt. Slakten, som hon hade i närheten, såg till henne så väl att hon inte behövde göra stort mer än bara bo i sin stuga.

Det fanns ingenting av armod kring moster Mari. Hon kunde ha fått bo hos sina släktingar i bondgården och fått sällskap och upppassning dagen i ända. Men hon föredrog att bo i sin stuga och man respekterade hennes önskan. Man högg hennes ved och skurade hennes golv och hon fick mat och dryck utan att lämna stugan.

Hon ska ju vara så snäll, sade alla, så snart den lilla silverhåriga gumman kom på tal. Men de som talade så väl om moster Mari kände henne knappast. Hon var säkert ett par generationer äldre än de flesta på trakten, och det var nog många, många år sen hon lämnade gårdsplanen för att dricka namnsdagskaffe i någon stuga. Sitt goda rykte måste hon ha skaffat sig i yngre dagar, och det följde henne. Hon blev en levande legend för sin snällhets skull.

En av de heta sommarkdagar, som följde efter vårt midsommarfirande, kom vi barnungar helt oförmodat på kaffekalas hos moster Mari. Vi kom utflängande på ängsbacken precis lagom för att se moster Mari rygga till och nästan falla omkull, när hon skulle ta ett vedträ ur kasten, som låg i behaglig närhet till stugan. Hon berättade med darrande röst, att en huggorm hade stuckit upp huvudet alldeles intill hennes hand när hon skulle ta ett vedträ ur traven och hon bedyrade, att hon inte vågade ta ett vedträ ur kasten så länge som ormen höll till i den. Pojkarna erbjöd sig genast att riva isär kasten och slå ihjäl ormen, men moster Mari sa nej.

Hon funderade och man förstod tankegången. Det var vardag, alla karlar var i arbete. Kvar i stugorna var bara virriga, ormrädda kvinnfolk. Pojkarna var rädningen. Det var ingen stor vedtrave. Antagligen fylldes den på efter behov. Pojkarna fick lov att riva isär den, men det fick ske med hjälp av meterlånga spön. Själv beväpnade sig moster Mari med ett vedträ, och vi flickor fick se till att inte ormen slank iväg osedd.

Under de sista klabbarna i traven låg ormen. När den avlivats, blev vi inbjudna i stugan på kaffe. Ingångsdörren vette mot väster men låg nästan intill den nordvästra knuten. Genom en liten förstuga och en låg dörr till höger kom vi in i moster Maris kammare. Det var ett litet men ljust rum med breda vitskurade golvtiljor och ljusa trasmattor. En öppen vitlimmad spis, för sommaren fullstoppad med enris, stod vid ena kortvägen.

Alltid till Eder tjänst

Rössbergs SNABBKÖP

Å B Y T O R P

Tel. 019/730 72

*Platsen för förmånliga inköp
såväl till julen som året runt*

Och efter tidens sed, skänk, byrå, soffa och ett bord mitt på golvet.

Det var tydligt att det skulle bli ett hedersamt kafferep. Den bästa servisen av tunt porslin, med rosor och guldornament kom på bordet. Moster Mari småmyste, medan hon ordnade med kaffepannan i köket, som var lika litet som farstun, som låg vägg i vägg. Här fanns allt som brukade finnas i ett kök, spis, diskbänk, skåp, lådor, men allt var förminskat till hälften av vanliga mått. Men de räckte för moster Mari.

Troligen gladdes hon över att hon nyss fått en vecko-sändning nybakat från slakten. Hon ville och kunde bjuda. Ett så fint kaffekalas, enkom ordnat för oss, hade vi aldrig varit på. Och det blev säkert moster Maris sista. Hon dog hos sina släktingar under vintern som följde.

Ute på ängsbacken markerar ett litet stenröse platsen för moster Maris stuga. Men inte tänkte vi på vinter och död, när vi dansade i midsommarnatten. De inte dansanta satt i en klunga vid sidan om och språkade.

Man får väl anta att några, kanske de flesta av karlarna, hade fått något starkt under västen, men om så var fallet så märktes det inte. Här hördes inga gälla skratt och ingen sågs ta omotiverade snedsteg. Stilla och lugnt gick kvällen över i natt. Det fanns plats för oss ungar också, men allteftersom tiden led stillades våra lekar.

Under grenarna av en stor gran satt ett par pojkar och byggde var sin lagård i sommarnattsljuset. Neri hagen, en bit från vägskalet, satt ett par flickor och stirrade på en ormbunke. De hade fått reda på, att ormbunken blommade klockan tolv på midsommarnatten. Stor och röd skulle blomman vara. Men stor livskraft hade den inte. Den skulle blomma ut och dö i nära nog samma ögonblick, så det gällde att hålla ögonen öppna. Den här ormbunken blommade dock inte. Kanhända stod den för nära vägen.

När solen gick upp var festen slut. Säkert hade Erik själv haft roligt för när han avtackades sade han att han gärna kom tillbaka och spelade på nytt.

Då och då under sommarens lopp satt Erik på stenen och spelade upp till dans. Men ingen kväll blev så gemtlig som den första.

Det började komma folk från kyrkbyn, från Samsala, ja ända från Hallsberg kom danslystna ungdomar. Ortsbefolkningen började känna sig undanträngd. Så kom dräpslaget. Det kom från de styrande i Hallsberg. Ni har utan tillstånd ställt till med allmän dans. Danserna måste upphöra annars - - -

Fast det nu är dryga femtiosju år för sent så känns det skönt att få tala om för de styrande i Hallsberg, att det aldrig var fråga om allmän dans. Det vara bara det tysta skogsfolket, som funnit ett sätt att träffas utan att behöva ängslas för att de trängde sig på och störde. Och så var det Eriks dragspel, som hördes för långt.

Men det egentliga upphovet till både danserna och det som sedan följde, det var en murken hässjestör och en torr tallgren. □

Nils Samzelius, Hallsberg

I början av mars i år avled Nils Samzelius i Hallsberg. Han var Hallsbergsbo sedan födseln — namnet kommer ursprungligen av bynamnet Samsala — och blev bygden trogen under hela sitt mer än 83-åriga liv.

Han började i sin faders trävarufirma, som han sedermera övertog och drev under många år.

Samzelius kunnande om Hallsberg och Hallsbergsbygden var enormt. Redan 1961 kom "En krönika om Hallsberg", en stor volym om 470 sidor, resultat av idoga forskningar. År 1975 kom "August Mattsson. En krönika om Enslingen på Bockön", som Samzelius även hade personliga minnen av. Slutligen samlade han en rad personliga minnesanteckningar under rubriken "Hallsberg i gången tid", som utgavs 1976. Båda dessa senare böcker trycktes på Kumla tryckeri.

Ett monument över sitt arbete i hembygdsvårdens tjänst reste han med iordningställandet av Hallsbergs hembygdsgård i Stocksäter. Redan åren 1955—1960 var han sekreterare i Kumla-Hallsbergs hembygdsförening. När sedan Hallsberg bildade egen hembygdsförening för något tiotal år sedan blev han självklart dess ordförande, ett uppdrag som han hade till sin död.

Vid Stocksäter samlade Samzelius med många goda medhjälpare byggnader från flera håll i bygden med mängder av inventarier av oskattbart värde för bygdens historia.

Samzelius hade också en rad kommunala uppdrag. Han satt i kommunalnämnden, kommunalfullmäktige, kyrkorådet och kyrkofullmäktige samt var ordförande i byggnadsnämnden.

Bland hans utmärkelser bör nämnas att Örebro läns hembygdsförbund tilldelade honom Djurklous minnespenning och Hallsbergs kommun sitt kulturstipendium.

Glad, vänlig och generös har han för alltid skrivit in sitt namn i Hallsbergsbygdens historia.

Tage Tapper

GÖTMARS Begravningsbyrå

ÖREBRO: Järntorgsgatan 9, tel 019-14 00 15.

KUMLA: Kyrkogatan 18, tel 019/700 61.

ODENSBACKEN: Smedjevägen 3, tel 019/500 36.

Efter affärstid: Telefonavare.

● Begravningar ● Eldbegångelser ● Bouppteckningar ● Gravstenar

Detta är Kumlas äldsta bevarade industribyggnad — Kumla mejeri. De äldsta industrierna i Kumla var *inte* skofabriker, utan serviceindustrier till lantbruket i den omgivande socknen. Både Kumla ångkvarn (nu riven) och Kumla mejeri byggdes redan på 1890-talet, medan skofabrikerna kom först efter sekelskiftet. Det tidiga skomakeriet skedde i små stugor runt om i socknen och var egentligen hantverk även om serietillverkning skedde i mindre skala.

TAGE TAPPER

Kumla mejeri — den näst äldsta industrin i Kumla

Många tror att skoindustrin är äldst i Kumla samhälle. Så är inte fallet. Den första industrin i Kumla stations-samhälle var Kumla ångkvarn, som tillkom 1891, och därnäst kommer Kumla mejeri 1895. Dvs det var serviceindustrier till Kumlabygdens lantbruk som var först på plan i Kumla. Eljest fanns äldre industri i socknens utkanter, t ex Yxhults stenhuggeri med anor från medeltiden, även om Yxhultsbolaget inte bildades förrän 1879. I byarna runt om Kumla satt vid denna tid handskomakare och gjorde skor hantverksmässigt efter hundraåriga metoder. Den första skofabriken kom inte till samhället förrän vid sekelskiftet.

Kumla mejeri var från början ett andelsmejeri. Det började byggas redan 1894. Det är från den tiden ovanstående bild härstammar. Det ägde bestånd ända in till 1960-talet, då man gick upp i Örebroortens mejeriförening som ett led i den fortgående centraliseringen. Samma väg har det gått för t ex Kumla brandstodsbolag och Kumla sparbank.

Mejeriet byggdes vid den gamla landsvägen, sedermera Södra Kungsvägen. Det fanns inte många gator i Kumla på den tiden och skulle framkomligheten vara god måste man bygga utefter befintliga vägar. Samma gällde förresten den redan då befintliga ångkvarnen.

Mejeribyggnaden kostade 30 000 kronor. Verksamheten

började den 2 oktober 1895. Den 7 juni 1895 antecknar man i protokollet att 25 lantbrukare tecknat andelar och vid 50-årsjubileet hade inte mindre än 435 medlemmar anslutit sig, dvs praktiskt taget alla mjölkproducenter inom verksamhetsområdet.

Byggnaden renoverades 1937 men eldhärjades 1944. Det var huvudsakligen ostlagret som förstördes vid branden. Ordförandena har varit August Hallmén, Fylsta, Eric Jonsson, Blacksta, J E Andersson, Vissberga, Arthur Jonasson, Södra Via, John H Johansson, Brånsta, Harry Karlsson, Björka, Arne Larsson, Norra Sanna.

Men mejeriföreningen var inte bara mejeri, även om det var huvudsaken. Man drev i mejeriets regi även en svingård. Den låg öster om mejeriet ute på ången ned emot Kumlaån. När mejeriet upphörde med driften där blev byggnaden cementindustri, sedermera metallindustri. Slutligen inköptes byggnaden av kommunen, som rev den för några år sedan.

Mejeriföreningen var också huvudintressent i Kumla mjölkbar, som den också så småningom avvecklade. Det var en särskild ekonomisk förening, där även andra än lantbrukare kunde bli medlemmar.

Nu är som sagt hela rörelsen avvecklad och de få mjölkleverantörernas mjölk körs med tankbilar ett par gånger i veckan till Örebro. □

Den godaste JULKLAPPEN

en chokladask

Tel. 703 04

från FRUKTCENTRUM, specialaffären

Metodistförsamling med 400 medlemmar

En lördag under mina första Kumlaår var min hustru och jag bjudna på bröllop i Ormesta, Hardemo. Makarna Anna och Erik Andersson skulle gifta bort dottern Anette med lantbrukare Valfrid Gustafsson, Stene. Erik Andersson hade tidigare varit lantbrukare i Ålsta, där han ägde Norrgården. Där föddes år 1903 sonen Efraim, som nämns längre fram i denna artikel. Efraim Andersson antog senare släktnamnet Linderoth.

Under kvällen fick jag en pratstund med brudens morfar Lars Johan Linderoth, metodistpredikant i Ålsta åren 1893—96, som också deltog i bröllopfesten. Även brudens farfar var aktiv inom metodistförsamlingen. Han hade skänkt ett markområde till den 1870 bildade föreningen, för att man på detta skulle kunna uppföra ett kapell.

Gunnar Florén, som under flera årtionden tillhört ledningen för Kumla Metodistförsamling och dess utposter, har berättat följande om Ålstaförsamlingen.

Församlingen kallades först Ålsta metodistförsamling, men ganska snart ändrades namnet till Hallsbergs Mission. Redan efter två år, då man fick kapellet färdigt, ändrades namnet på nytt, denna gång till Kristuskapellet. Tillslutningen var stor vid invigningen. Talare var Nils Nilsson från Örebro.

Medlemsantalet ökade stadigt, 1876 fanns 293 medlemmar samt 233 i söndagsskolan. En gång under 1870-talet räknade församlingen 400 medlemmar. De var givetvis spridda över ett stort område. Det fanns bl a flera personer i Vingåker som tillhörde församlingen och visade stort intresse.

Ålsta kapell återinvigdes 1977 efter en yttre renovering. Bland talarna vid högtiden fanns Ålstafödde komminister Efraim Linderoth, som berättade vad han hört om verksamheten av sin morfar Lars Johan Linderoth.

”Även om medlemsantalet nu inte är stort i Ålsta metodistförsamling och de stora skarorna inte samlas till möten och gudstjänster, så pågår där ännu en kristen verksamhet. Det finns bl a en livaktig söndagsskola, där trogna arbetare gör en god insats i sin Herres vingård”, säger Gunnar Florén.

En solig julidag är jag tillsammans med f sjuksköterskan Lena Linderoth, Hallsberg och ett par andra vänner bjuden till Snavlunda prästgård. Lena är moster till komministern i Snavlunda, Sven-Erik Linderoth. Det är en

Anna och Efraim Linderoth

upplevelse att få bila fram i den vackra allén, när sommaren är som skönast.

På trappan hälsas vi välkomna av Sven-Erik Linderoth. Innan vi placerar oss vid kaffebordet får vi göra en rond i de två våningarna, som båda rymmer mängder av värdefulla möbler, tavlor och mycket annat från svunna tider. Sven-Erik har lovat att berätta vad han vet om sin morbror, komministern Efraim Linderoth. Och han vet ganska mycket.

Som redan nämnts var Efraim född i Ålsta, där han tillbringade några av de första levnadsåren. Tidigt stod det klart att något livslångt arbete på fader Eriks lantgård i Ormesta ej var att räkna med. Efraims håg låg åt studier. 1925—27 studerade han på metodisternas teologiska skola i Göteborg. Tanken på att bli metodistpräst fanns väl, men den var inte tillräckligt fast. 1928 var han hemma i Ormesta igen. Under studietiden hade han varit verksam som talare vid olika gudstjänster och sammankomster i metodistmiljö.

1940 gifte sig Efraim med Hörstalärarynna Anna Rahlén, skomakardotter från Kumla. Makarna Linderoth köpte Smedstorp i Kräcklinge socken. Det var en ganska stor gård men mycket eftersatt och det behövdes hårt arbete och stora pengar för att få gården trivsamt.

Anna Linderoth fick uppleva vad det vill säga att ha mycket om sig. Hennes uppgift var att vara lärarinna, sköta om hemmet och ha bekymmer med gården. I varje skoldag ingick också en cykeltur på en dryg tredjedels mil till och från Hörsta. Det blev många mil sammanlagt under årens lopp.

Ortsbefolkningen talade så vackert om den strävsamma Anna i Smedstorp och undrade hur hon kunde ”stå ut” med allt jäktet.

Smedstorp var ”Patrons på Torp” födelse- och uppväxtgård. Han hette E L M Hedin och var känd vida omkring som stiftare av Helgelseförbundet, vars ordförande

Har Ni julklappsbekymmer?

Järnhandeln med praktiska JULKLAPPAR
för alla åldrar

VERKTYG, HOBBYARTIKLAR
AFFÄREN MED VERKTYG SOM SPECIALITÉ

Telefon 700 67, 714 33 Sveavägen 8

FRÅGA

SVÄRDS
Järnhandel
FÖRST

Metodistkapellet i Ålsta, Hallsberg

han var i flera årtionden. Han har också startat den varje midsommarvecka återkommande Torpkonferensen, som samlar deltagare från hela vårt land och även från övriga nordiska länder.

På Smedstorp bodde en tid C J A Kihlstedt, som var komminister i Kräcklinge men lämnade sin kyrka och blev en känd pionjär i Helgelseförbundet.

Drömmen om att bli en länk i fädernas kyrka och dess prästerskap släppte aldrig Efraim Linderoth. I 50-årsåldern började han studera igen, fast beslutet att bli prästvigd. Det skedde i Härnösand av biskop Ruben Josefsson.

Sin första tjänst fick Linderoth i Alby i Borgsjö socken i Härnösandsstiftet. 1962 valdes han till komminister i Ytterhogdal. Det var en krävande tjänst, som han dock stortrivdes med och förblev trogen fram till pensioneringen. Då återvände makarna till Kumla och förvärvade en av de nybyggda villorna på Aspgratan. Gården i Smedstorp tillhör numera komminister Sven-Erik Linderoth, Snavlunda.

Efraim Linderoth behövde inte vara överksam sedan han pensionerats. Det var prästbrist och han blev efterfrågad som vikarie både inom och utom stiftet. En vardag i år var dock arbetsdagen för alltid lyktad.

Efraim Linderoth har sin gravplats på Kräcklinge kyrkogård, intill C J A Kihlstedt.

En bror till Efraim, som hette Lars, hade en tid bilstation i närheten av Kumla Tryckeri. Han behöll fadersnamnet Andersson. Bilstationen kallade han Kumla Lillebil. Några större förtjänster gav inte bilstationen, varför det var bättre att överta faderns gård i Ormesta. Lars hade då ingått äktenskap med Anna Harfeldt ifrån Kumlabylä. Dottern och mågen Sven Hedberg ärvde sedan gården, som omfattar drygt 100 tunnland. □

Hemåt

*Ja vill gnia hemåt på bara barnafötter
tvärs över klöverånga en ljummen
sommarkväll
när sola ä på nergångs å hagens fåglaröster
sakta stillnar åv unner björkelövstall.*

*En vitklöverblomma vill ja få mella tåna,
när ja far genom sänka där källa kvillar fram.
Ja vet dä luktar honung å någe annat åv na
— någe gott som ur fjärran men utan namn.*

*Så tar ja väl åv jäms mä rågjäladike.
Ja får nöppra mä bena å flöja så nått
att trampa ner sä ä en synn utan like.
Gör en dä får en aldri äta sej mått.*

*Men ve bäcken, där älggrästuvera blommar,
vill ja stilla min hastiga fäl.
Älggräsdoft dä ä vemodig längtan och
sommar,
mitt sinne förstår dä så innerligt väl*

*Så vill ja nog möta mi katta, som vänner
um å slår följe me mej in te mor
å mens ellskene glimrar på trasmattas ränner
vill ja känna de lycka som i barnasjälen bor.*

Anna Andersson

KEMPES KIOSK

vid Hagendalsvägen

Telefon 701 66

Försäljning av Frukt — Choklad —
Konfekt och Glass

PRESENTKARTONGER i Choklad m. m.
Tobaksvaror — Tidningar

Kumla som "sjöstad"

Rubrikens ord kanske låter som ett hån för en del läsare. Både för dem som saknar en större sjö i Kumlatrakten och för lantbrukare som får sina gårdar översvämmade på vårarna. Men här skall vi försöka berätta både om sjöar och om översvämningar i Kumla till några gamla bilder som sparats ihop under årens lopp.

Kumlasjön har det skrivits en hel del om i Julbladet under åren som gått. Det är en "konstgjord" sjö. Det räcker med att den omnämns i detta sammanhang.

Kumla kommun har flera "konstgjorda" sjöar. De stora vattenfyllda skifferbrotten i Kvarntorp med både vatten-skidåkning och rikt fågelliv kallas i folkmun för Nord-sjön och Söderhavet, beroende på läget norr respektive söder om landsvägen genom Kvarntorpsområdet. Det är nya inslag i Kumlanaturen som nog har kommit för att stanna, som ett minne från Skifferoljeaktiebolagets verksamhet inom Ekeby sockens område.

Hällabrottsborna har under åtskilliga år "badat i brott" kan man säga. Hällabrottets municipalsamhälle hade anlagt badbryggor och hopptorn och t o m en liten plaskdamm vid det s k badbrottet. Sedermera anordnades fri-luftsbad i Alaborgsområdet som numera även tillhör kommunen. Vissa år har dessa båda "konstgjorda" bad haft bättre vattenkvalitet än Kumlasjön.

Men Kumla socken har haft en naturlig sjö en gång i tiden. Det var Mosjön, vid vars strand Säbylund bygg-

Före sjösänkningen på 1920-talet och före årensningarna hände det ofta att det blev översvämningar när vårfloden kom. Den här bilden är från 1916 och tagen från Hallsbergssidan, men de översvämmade ångarna ligger i Kumla.

Att Kumla en gång för längesen var sjöstad, det visar denna bild, även om denna gosse är "ensam i bräcklig farkost". Hans namn är Torsten Hammarberg och platsen är det s k Hammarbergs gårde vid Mossbanegatan. Tidpunkten är 1924 i mars och orsaken till översvämningen lär ha varit ett "stopp" i en brotrumma under Mossbanegatan. Mamma tycks i alla fall ha släppt till handdukar till flaggor. Denna och andra bilder från översvämningen såldes som vykort.

des. Den sjön dikades ut i flera omgångar från mitten av 1800-talet till omkring 1920. Naturen var på väg att ta tillbaka landvinningarna när en ny sänkning gjordes för några få år sedan.

Inom kommunen finns ytterligare en naturlig sjö. Det är den lilla Älgsjön ute i Öjamossen i Hardemo. Den är mycket liten och svår att nå fram till annat än vid tjänlig väderlek där den ligger ute på den sankta mossen.

Och så har vi de konstgjorda sjöar som bildas vid översvämningarna vissa vårar då snösmältning, vårregn och trånga utlopp hjälps åt att skapa tillfälliga vattensamlingar. De ger oss en bild av hur det en gång sett ut då det verkligen var sjö på sina ställen i kommunen. Vår äldsta bild är från 1916 och vår yngsta bild från 1951. Där framgår att Kumla inte alltid har varit så torrlagt som en del människor vill göra gällande. □

offset – boktryck

Kb Kumla tryckeri

Telefon 708 81, 796 20

Gotthold Andersson

Bortgången medarbetare

Åter har en av Kumla julblads medarbetare flyttat till det okända.

Gotthold Andersson var född i Rösavi år 1900 och i den allt mer avfolkade byn skulle han verka inom moder-
näringsintill sin bortgång.

Under sin långa levnad hann Gotthold känna folket både i socknen och samhället. Där man debatterade samhällsfrågor, religion, nykterhet och rökning ville han vara med. Han var alltid en djärv och glad debattör. Trivdes gjorde han också bland pensionärerna. På de olika frikyrkornas pensionärsträffar var han ofta med.

På Sannaheds missionsförsamling offrade Gotthold mycken tid och åtskilliga slantar. Ordförande var han i flera årtionden. När han med ålderns rätt bad att få släppa ifrån sig ordförandeklubban, fanns ingen som ville överta den. På årsmötet återvalde man därför honom och vid nästa möte hade han som vanligt klubban i sin hand, småleende och vänlig.

På äldre dagar ville han gärna berätta sina minnen. När han fick veta att julbladets spalter fanns tillgängliga och även den hjälp, som han eventuellt kunde behöva, blev han mycket glad. En gammal vänskap stärktes ytterligare. I fem år (1973—77) fanns han med i innehållsförteckningen.

Vad skrev då Gotthold om? Han skrev om byhantverkaren Carl Albert Cederlund, som alltid stod redo att hjälpa bönderna med olika snickerier. 1976 var han glad att få skriva om Sannaheds missionsförsamling som fyllde 100 år. Dessförinnan hade församlingen blivit ett med Kumla missionsförsamling, något som Gotthold inte tyckte om. I det sista bidraget berättade han om när de

hade rallare hemma, det var när dubbelspåret Hallsberg-Örebro byggdes. Det var ont om mat då, men i Gottholds hem förmådde man ofta mätta de hungriga arbetarna.

Säkert hade vi även i detta julblad återfunnit Gotthold Anderssons namn, om inte hans hjärta hade upphört att slå en marsdag 1978.

Tack Gotthold för det stora intresse som Du visade Kumla julblad.

Nils Helander

En sång till Närke

Ur sånglustspelet *Nerkingarne* skrivet av Axel Anrep, född på Lekeberga gård 1835, död 1897. Detta sånglustspel, av samma slag som det vida mera bekanta *Verm-leningarne*, har inte spelats på många år. Det spelades för mer än 50 år sedan med bl a Fridolf Rudin som medverkande. Författaren Anrep var bl a revisor i telegrafstyrelsen.

*O Nerike, Nerike, kära fosterbygd,
du gamla Sveriges hjärta!
Du hem för mannamod och kvinnodygd,
såväl i fröjd som smärta.
Till Dig min tanke ständigt flyr,
till Dig min längtan färden styr!*

*Ur djupet av min själ, o väna land,
min hälsning Dig jag sänder!
Ljud högt, min sång, utöver skogens rand,
till berg och dal och stränder!
Här sällt min barndomtid förflöt,
här ljuvt min ungdomstid jag njöt.*

*Den tysta furuskogens friska doft
mitt bröst med livsluft fyller;
den klara, blåa himlens höga loft
med sol'n, som allt förgyller,
min själ av tjusning rusig gör
och hjärtats veka strängar rör.*

*Ja, leve Du i fröjd och frid och ro,
Du Svea rikes pärla.
Du gamla, stolta, fasta frihets bo
från arla tid till särla —
Hell Dig, Du vrå uppå vår jord,
Du paradiset i höga nord!*

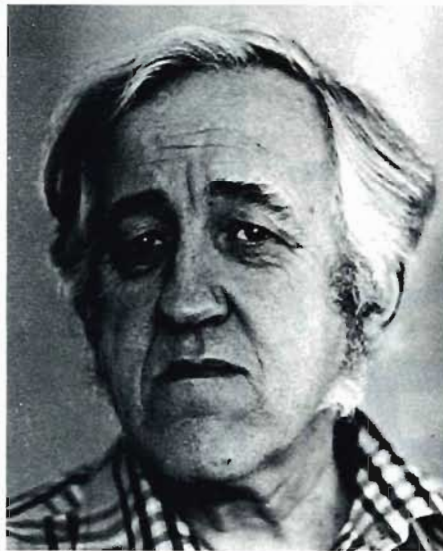
Det är tal om att *Nerkingarne* skall uppföras igen och Folke Sundström i Kumla musiksällskap håller på att bearbeta musiken. □

En JULKLAPPSBOK för alla kumlabor Gamla Kumlabilder

Utgiven av KB Kumla tryckeri. Säljes hos Kumla bokhandel, HF:s bokhandel m. fl.

Tage Goldheim

Helmer Furuholm

Tage Tapper

Utmärkelser till kumlabor

Sedan förra Julbladet utkom har flera Kumlabor erhållit utmärkelser av skilda slag.

Kumla kommuns kulturpris, som instiftades 1971, och som 1977 utdelades för sjunde gången, har genom enhälligt beslut i kommunstyrelsen tilldelats stadskassören *Tage Goldheim* med följande motivering:

Tage Goldheim har alltsedan sina unga år varit verksam inom olika folkrörelser. Han har inom IOGT framförallt arbetat med amatörteater. Han har skrivit teaterpjäser, krönikospel och to m operetter, vilka han dels regisserat och dels själv målat dekorationerna till. Han har alltid välvilligt ställt sig till förfogande som regissör åt olika amatörsällskap och utan ersättning medverkat med föreställningar t ex för Kumla Barnens dag, Kumla hembygdsförening m fl. Även inom andra föreningar, t ex Kumla esperantoförening har han under nära fem årtionden gjort betydande insatser. Han har för sin personliga del alltid varit blygsam, men de som verkar inom folkrörelserna känner hans gärning och minns den med tacksamhet och glädje.

Priset delades ut vid kommunfullmäktiges sista sammanträde för året den 19 december 1977.

Vid Örebro läns landstings möte i december 1977 fick Kumlaförfattaren *Helmer Furuholm* emottaga ett stipendium om 5 000 kronor. Furuholm har under många år varit pastor i Svenska missionsförbundet och verkat i bl a Strömstad, Fjugesta, Växjö och Vretstorp innan han 1962 flyttade till Kumla. Han har varit anställd på Åsbrohemma och på socialbyrån i Kumla men är sedan

drygt ett år tillbaka pensionerad. Redan 1947 utgav han sin första bok, en biografi över Madame de la Mothe Guyon, och har sedan 1956 utgivit tolv skönlitterära verk, bl a med motiv från sin hembygd, Klavrestrom, men även från Närke, t ex Söndrat rike (1967) och Lerbäcksgöken (1977).

En annan Kumlabo, *Tage Tapper*, har av Örebro läns hembygdsförbund erhållit Djurkloumedaljen, förbundets förnämsta utmärkelse. Nerikes Allehanda skriver därom följande:

"Landshövding Harald Aronsson avgick på söndagen som ordförande i Örebro läns hembygdsförbund. Landshövdingens sista uppdrag som ordförande i hembygdsförbundet blev att överlämna Djurkloumedaljen till kanslichefen i Kumla, Tage Tapper. Detta skedde vid årsmötet i Siggebohyttan.

Tage Tapper, som egentligen är upplänning, kom till Örebro län 1949. Vid sidan av sin tjänst i Kumla kommun har han varit en eldsjäl på hembygdsforskningens område, och hans forskarit har resulterat i en lång rad skrifter. Bland det som han behandlat är officersmässen i Sannahed och skoindustrin i Kumla.

Kumla lär vid det här laget vara den mest undersökta kommunen i landet, detta tack vare Tage Tapper som varit den drivande kraften vid tillkomsten av Kumla-bygdens historia. Det var också han, som drev på, när det gällde återuppbyggnaden av Kumla kyrka efter branden. Redan 1967 tilldelades han Vitterhetsakademiens Gustaf Adolfsmedalj." □

Vet ni också om att ni får 20% till er förening eller klubb.

Det är många som vet det har vi märkt.

Välkomna med en beställning!

Specialårter: MONTE-CARLO, GRÄDD, NOISETTE

INNEHÅLL

	Sid.
<i>Kristus den utsatte. Julbetraktelse av kyrkoherde Björn Svärd</i>	1
<i>Kyrkolandskapet i Kumla — II. Av kyrkokamrer Olle Eriksson</i>	2
<i>Kumla frångårdsanstalt — den första tiden. Av kriminalvårdsdirektör Gösta Ringius</i> ..	7
<i>Kumla häradsallmänning. Av kanslichef Tage Tapper</i>	11
<i>Säbylundsarbetaren som blev författare. Av boktryckare Nils Helander</i>	12
<i>Brännvinet har alltid varit ett elände. Av kamrer Sven Svärd</i>	15
<i>Hos Far</i>	17
<i>Pojkår i sekelskiftets Hallsberg. Av fru Gunnel Helander</i>	20
<i>Originella personer och en förstående skochef. Av verkställare Nils Pouncette</i>	23
<i>Hundraårig idyll i Stene som snart är borta. Av redaktör Gösta Eriksson</i>	26
<i>Mest om sång men mycket om Kumla i Lit-hell-biografi. Av kyrkoherde Allan Thybell</i>	28
<i>Att skaffa sig ovänner... Av skofabriksarbetare Hugo Ericsson</i>	29
<i>Torsten Ehrenmark och Kumla.</i>	32
<i>De dansade en sommar. Av Anna Andersson</i>	34
<i>Nils Samzelius, Hallsberg. Av Tage Tapper</i>	37
<i>Kumla Mejeri — den näst äldsta industrin i Kumla. Av Tage Tapper</i>	38
<i>Metodistförsamling med 400 medlemmar. Av Nils Helander</i>	39
<i>Hemåt. Dikt av Anna Andersson</i>	40
<i>Kumla som "sjöstad". Av Tage Tapper</i>	41
<i>Bortgången medarbetare. Gotthold Andersson. Av Nils Helander</i>	42
<i>En sång till Närke.</i>	42
<i>Utmärkelser till Kumlabor.</i>	43

BIBLIOTEKET ÄR FULLT AV BÖCKER

nya
böcker och
gamla böcker
röda
böcker
blåa böcker
vita böcker
glada, roliga
böcker

trista böcker
sagoböcker
bilderböcker
semesterböcker
lättlästa böcker
svårlästa
böcker
efterlängtrade
böcker

— och DU får läsa allihop

Välkommen att låna — det är gratis

KUMLA BIBLIOTEK MED FILIALER ÖPPETHÅLLANDETIDER:

HUVUDBIBLIOTEK

Folkets hus, Skolvägen 12, KUMLA (tel 709 80 vx, efter kl 19.00 tel. 709 86)

Öppet: Måndag—fredag kl 12—20, lördagar kl 11—14, söndagar kl 16—18.

HÄLLABROTTET Tallängens skola (tel 724 13)

Öppet: Måndag 17—20, onsdag 17—20, torsdag 10—15, 17—20

KVARNTORP Folkets hus

Öppet: Tisdag 17—19, torsdag 13.30—15.30

SANNAHED Centrumhuset (tel 786 30)

Öppet: Måndag 17—20, tisdag 10—12, fredag 10—12

ÅBYTORP Posthuset (tel 732 41)

Öppet: Måndag 18—20, tisdag 18—20, fredag 10—12

BARNBIBLIOTEKET I KUMLABY (Obs. Endast barn- och ungdomsböcker) Kjellingatan 20 (tel 709 80 vx)

Öppet: Måndag 12—15, 16—19, onsdag 12—15, 16—19, torsdag 10—12

BOKBUSSEN

Bokbussen besöker regelbundet kommunens landsbygdsområden fördelat på femton olika turer. Närmare upplysningar om bussen lämnas per tel 709 80 (vx)

SJUK- och VÅRDHEM

Vi gör regelbundna bokvagnsronder på Kumla Sjukhem, Solbacka och Sannahed ålderdomshem.

BOKEN KOMMER

Personer, som är rörelsehindrade och alltså inte själva kan besöka något bibliotek, kan få besök av bibliotekspersonal, som då lämnar och hämtar böcker. Närmare upplysningar lämnas per tel 709 80 (vx)

Borgs Motor AB

ELVESTA, KUMLA Tel. 704 81, 754 23

Peugeot service

Reservdelar och tillbehör

Bensinstation

ELVESTA Tel. 754 23

Försäljning av BÅTAR och BÅTMOTORER

Ring

ALL-TJÄNST TRANSPORTTJÄNST AB

vid behov av transporter

Sveavägen 24, Kumla

Tel. 718 56, 718 82

bost. 722 82

För transporter

019/720 70

HSB

KUMLA

Projekterar,
bygger och förvaltar
lägenheter i bostadsrätt
och hyresrätt
i Kumla

Expedition:

Hagendalsvägen 20 - Telefon 792 05 växel

Expeditionstider:

Måndag t. o. m. Fredag 10.00—11.30

13.30—15.00

Torsdagar dessutom

16.00—18.00

AKTIEBOLAGET

Olles MEKANISKA

Stenevägen 35 - Tel. 710 18

SVARVNINGAR

KONSTRUKTIONER

EL- OCH GASSVETSNINGAR M. M.

Pengar på "Minuten"

Ta ut dina pengar själv! Det tar en minut på "Minuten".
 Sparbankens självbetjäning. Du behöver ett kort och en
 hemlig kod. Det får du på Sparbanken när du ber om det.
 Glöm banktider. Glöm köer. Glöm legitimation.
 Men glöm inte kort och kod.
 Man vet aldrig när kontanter behövs på minuten.

"MINUTEN" finns vid
 Kumlakontoret och på
 de flesta större orter
 i länet. (Ca 400
 platser i landet).

ÖREBRO LÄNS
Sparbank
 – hemmabanken

KUMLA-KONTORET har
 öppet:
 Månd—fred 9.30—17.30
 Tel. Vx
 019-754 30

*Lithells i Sköllersta, Europas största och modernaste specialfabrik för varmkorv.
 Här tillverkas bl. a. Lithells tre huvudprodukter: Kumla Korv för detaljhandeln,
 Sibylla Korv för gatuköken och Dinette Korv för storköken.*

God Jul önskar

AB SOHLBERG & LITHELL